

**AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE  
2008 YILI KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI**

Esra Durmaz  
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. İsa SAĞBAŞ

Haziran, 2010  
Afyonkarahisar

**T.C.**  
**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**MALİYE ANABİLİM DALI**  
**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE**  
**2008 YILI KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI**

**Hazırlayan**  
**Esra DURMAZ**

**Danışman**  
**Doç. Dr. İsa SAĞBAŞ**

**AFYONKARAHİSAR 2010**

## YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE 2008 YILI KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2010

Esra DURMAZ

**TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI**

**JÜRİ ÜYELERİ**

Tez Danışmanı :Doç.Dr. İsa SAĞBAŞ

Jüri Üyeleri :Prof.Dr. H.Hüseyin BAYRAKLI

:Doç.Dr.Selçuk AKÇAY

İmza

.....

.....

.....

Maliye Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Esra DURMAZ' ın “Afyonkarahisar İl Merkezinde 2008 Yılı Kişisel Gelir Dağılımı” başlıklı tezini değerlendirmek üzere 22.06.2010 tarihinde, saat 11:00’da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

**Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ**  
**MÜDÜR**

## **YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ**

### **AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE 2008 YILI KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI**

**Esra DURMAZ**

#### **AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MALİYE ANABİLİM DALI**

**Haziran 2010**

**TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. İsa SAĞBAŞ**

Gelir dağılımı dengesizliği piyasa başarısızlığının nedenlerindedir. Devlet bu nedenle, gelir dağılımı dengesizliğini bir takım enstrümanlarla azaltmaya çalışır. Devletin gelir dağılımı dengesizliğini ölçmesi ve bu ölçüm sonucuna göre politikalar belirlemesi gerekir. Bu çalışmada Afyonkarahisar il merkezinin 2008 yılı gelir dağılımı dengesizliği ölçülmüştür. 2464 hanehalkından anket yöntemiyle toplanan veriler Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı yöntemiyle analiz edilmiştir. Afyonkarahisar il merkezinin Gini katsayısı 0,33 olarak bulunmuştur. Kent merkezleri Türkiye ortalaması 0,37'dir. Afyonkarahisar ilinin gelir dağılımı dengesizliği Türkiye ortalamasının altındadır ve daha az gelir dağılımı dengesizliğine sahiptir. Afyonkarahisar ilinde gelir dağılımı dengesizliğinin en önemli belirleyicisinin eğitim olduğu görülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Gelir, Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisi

## **ABSTRACT**

### **INDIVIDUAL INCOME DISTRIBUTION IN AFYONKARAHISAR (2008)**

**Esra DURMAZ**

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY  
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES  
DEPARTMENT OF PUBLIC FINANCE**

**June 2010**

**Advisor: Assoc. Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ**

Income inequality is one of the reasons of market failure. Government tries to reduce income inequality by using several instruments. Government is supposed to measure income inequality and develop some policies based on the measurement. This study measures Afyonkarahisar's income inequality for the year of 2008. The data are gathered from 2464 households. Lorenz curve and Gini coefficient are estimated. Gini coefficient is 0,33 which is below Turkey's average value (0,37). This finding indicates that Afyonkarahisar has a better income distribution. It is also found that education is the most important determinant of income inequality.

**Key Words:** Income, Income Distribution, Gini Coefficient, Lorenz Curve

## **ÖNSÖZ**

Çalışmam süresince yol göstericiliği ve önerileri ile tezime yapmış olduğu katkılardan dolayı danışmanım Doç. Dr. İsa SAĞBAŞ Hocama, maddi ve manevi her türlü desteği sağlayan ve bu günlere gelmemde büyük payı olan aileme teşekkür ederim.

**Esra DURMAZ**

## İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ .....	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI .....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT .....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ .....	1

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GELİR DAĞILIMI VE TEORİK ÇERÇEVE

1. GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	3
1.1. GELİR .....	3
1.2. GELİR DAĞILIMI .....	3
1.3. GELİR DAĞILIMI ADALETİ.....	4
1.4. GELİR EŞİTSİZLİĞİ.....	5
2. GELİR DAĞILIMI ÇALIŞMALARININ AMACI.....	5
3. GELİR DAĞILIMI ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ.....	6
4. GELİR DAĞILIMI ÇEŞİTLERİ.....	6



4.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI.....	6
4.2. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI .....	7
4.3. SEKTÖREL GELİR DAĞILIMI.....	7
4.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI.....	8
4.5. EĞİTİM DURUMUNA GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	8
4.6. CİNSİYETE GÖRE GELİR DAĞILIMI .....	8
4.7. MESLEK GRUPLARINA GÖRE GELİR DAĞILIMI.....	9
4.8. SOSYAL GRUPLARA GÖRE GELİR DAĞILIMI .....	9
<b>4.8.1. Ücretli ve Maaşlılar .....</b>	<b>9</b>
<b>4.8.2. Küçük Esnaf ve Sanatkarlar .....</b>	<b>9</b>
<b>4.8.3. Kendi Hesabına Çalışanlar .....</b>	<b>10</b>
<b>4.8.4. İşverenler .....</b>	<b>10</b>
<b>4.8.5. Emekliler.....</b>	<b>10</b>
<b>5. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....</b>	<b>10</b>
5.1. YÜZDE PAYLAR ANALİZİ.....	11
5.2. LORENZ EĞRİSİ .....	11
5.3. GİNİ KATSAYISI .....	13
5.4. PARETO KATSAYISI .....	13
5.5. ATKINSON EŞİTSİZLİK ÖLÇÜSÜ .....	14
5.6. THEİL ENDEKSİ .....	14
5.7. KUZNETS KATSAYISI.....	15
<b>6. GELİR DAĞILIMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....</b>	<b>15</b>
6.1. YAPISAL FAKTÖRLER.....	16
<b>6.1.1. Nüfus Yapısı.....</b>	<b>16</b>
<b>6.1.2. İşgücü Yapısı.....</b>	<b>16</b>

<b>6.1.3. Enformal Sektör .....</b>	<b>17</b>
<b>6.1.4. Üretim Faktörlerini Dağılımı .....</b>	<b>18</b>
6.1.4.1. Emegın Dağılımı .....	18
6.1.4.1.1. Mülkiyet ve Miras Hakkı .....	18
6.1.4.1.2. Yetenek Farklılıkları .....	19
6.1.4.1.3. Eğitim – Öğretim Farklılıkları .....	19
6.1.4.1.4. Çalışma Gücü .....	19
6.1.4.1.5. Telif Edici Ücret Farkları.....	19
6.1.4.1.6. Risk Faktörü .....	19
6.1.4.1.7. Tekel Gücü.....	20
6.1.4.1.8. Diğer Sebepler.....	20
6.1.4.2. Servetin Dağılımı.....	20
6.1.4.3. Faktör Fiyatları .....	20
<b>6.1.5. Enflasyon ve Ekonomik Krizler .....</b>	<b>21</b>
<b>6.1.6. Eğitim Durumu.....</b>	<b>21</b>
<b>6.2. SOSYAL NORM VE DÜZENLEMELER .....</b>	<b>22</b>
<b>6.2.1. Kira Sözleşmesi.....</b>	<b>23</b>
<b>6.2.2. İş Sözleşmeleri .....</b>	<b>23</b>
<b>6.2.3. Evlilikler .....</b>	<b>23</b>
<b>6.2.4. Miras .....</b>	<b>23</b>
<b>6.3. KÜRESELLEŞME.....</b>	<b>24</b>
<b>6.4. TEKNOLOJİK VE ORGANİZASYONEL DEĞİŞİM.....</b>	<b>25</b>
<b>6.4.1. Sermaye Yapısında Değişim.....</b>	<b>25</b>
<b>6.4.2. Enformasyon Teknolojisinde Değişim .....</b>	<b>25</b>
<b>6.4.3. Beşeri Sermayede Değişim .....</b>	<b>26</b>

6.4.4. Tercihlerde Değişim .....	26
----------------------------------	----

## İKİNCİ BÖLÜM

### DEVLET VE GELİR DAĞILIMI

<b>1. DEVLET KAVRAMI VE DEVLETİN EKONOMİDEKİ ROLÜ.....</b>	<b>27</b>
1.1. KLASİK İKTİSATTA DEVLET ANLAYIŞI .....	28
1.2. NEOKLASİK İKTİSATTA DEVLET ANLAYIŞI.....	28
1.3. KEYNESYEN İKTİSATTA DEVLET ANLAYIŞI .....	28
<b>2. ADALETLİ GELİR DAĞILIMI KONUSUNDA DEVLET .....</b>	<b>29</b>
2.1. SOSYAL REFAH VE GELİR DAĞILIMI.....	32
<b>2.1.1. Rawls Yaklaşımı .....</b>	<b>33</b>
<b>2.1.2. Faydacı Ahlak Yaklaşımı .....</b>	<b>33</b>
2.1.2.1. Pigou Optimumu .....	33
2.1.2.2. Pareto Optimumu.....	34
<b>3. GELİR DAĞILIMINDA EŞİTSİZLİĞİ AZALTICI POLİTİKALAR.....</b>	<b>35</b>
3.1. DEVLETİN GELİRİN OLUŞUM SÜRECİNDE EŞİTSİZLİĞİ AZALTICI MÜDAHALELERİ .....	35
3.2. GELİRİN ELDE EDİLMESİNDEN SONRA YAPILAN EŞİTSİZLİĞİ AZALTICI MÜDAHALELER: YENİDEN GELİR DAĞILIMI .....	36

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

<b>1. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI .....</b>	<b>37</b>
--	-----------

<b>2. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI .....</b>	<b>39</b>
2.1. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMALARI.....	40
2.2. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMA SONUÇLARI.....	42

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE GELİR DAĞILIMI**

<b>1. AFYONKARAHİSAR İLİ.....</b>	<b>53</b>
<b>2. AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE GELİR DAĞILIMI.....</b>	<b>56</b>
2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI .....	56
2.2. ARAŞTIRMANIN SONUCU VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	58
<b>SONUÇ.....</b>	<b>72</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>79</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>85</b>
<b>EK-1: ANKET FORMU 1 .....</b>	<b>85</b>
<b>EK-2: LORENZ EĞRİLERİ.....</b>	<b>86</b>

## TABLolar LİSTESİ

<b>Tablo 1.</b>	Dünyada Gelir Dağılımında Ülkelerin Durumu.....	38
<b>Tablo 2.</b>	Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirin Dağılımı ve Gini Katsayısı, 2002-2005.....	43
<b>Tablo 3.</b>	Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirin Kentsel-Kırsal Alanda Dağılımı ve Gini Katsayısı, 2002-2005.....	45
<b>Tablo 4.</b>	Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Gelirin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Dağılımı (Düzey 1), (2003).....	47
<b>Tablo 5.</b>	Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Gelirin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Dağılımı (Düzey 2), (2003).....	49
<b>Tablo 6.</b>	Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Gelirin Bölgeler Arasında %'de Dağılımı, (2003) .....	51
<b>Tablo 7.</b>	Örneklem Yeterlilik Ölçütü .....	57
<b>Tablo 8.</b>	Ebeveyn Eğitim Durumu .....	58
<b>Tablo 9.</b>	Hane Bilgisayar, İnternet ve Kalorifer Durumu .....	59
<b>Tablo 10.</b>	Hane Yer Durumu .....	59
<b>Tablo 11.</b>	Hane Mülkiyet Durumu .....	60
<b>Tablo 12.</b>	Hane Oda ve Kişi Sayısı Durumu .....	60
<b>Tablo 13.</b>	Hane Eğitim Gören Çocuk Sayısı Durumu.....	61
<b>Tablo 14.</b>	Hanehalkı Aylık Gelir Durumu.....	61
<b>Tablo 15.</b>	Standart Sapma Analizi .....	62
<b>Tablo 16.</b>	Korelasyon Analizi.....	63
<b>Tablo 17.</b>	Ki-kare Analizi.....	64
<b>Tablo 18.</b>	Çapraz Tablo Analizi.....	65

<b>Tablo 19.</b>	Regresyon Analizi .....	66
<b>Tablo 20.</b>	% 20'lik Dilimlere Göre Gelirin Dağılımı ve Gini Katsayısı (Afyonkarahisar İli) .....	67
<b>Tablo 21.</b>	Eğitim Durumu Gini Katsayısı.....	68
<b>Tablo 22.</b>	Bilgisayar, İnternet ve Kalorifer Durumu Gini Katsayısı.....	69
<b>Tablo 23.</b>	Hane Mülkiyet Durumu Gini Katsayısı .....	70
<b>Tablo 24.</b>	Hane Yer Durumu Gini Katsayısı .....	70
<b>Tablo 25.</b>	Hanede Bulunan Oda Sayısı Durumu Gini Katsayısı.....	71
<b>Tablo 26.</b>	Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Durumu Gini Katsayısı .....	71

## ŞEKİLLER LİSTESİ

<b>Şekil 1.</b>	Lorenz Eğrisi.....	12
<b>Şekil 2.</b>	Gini Katsayısı Kent-Kır Dağılımı (2002-2005) .....	46
<b>Şekil 3.</b>	Afyonkarahisar İl Merkezi Lorenz Eğrisi, 2008 .....	68

## GİRİŞ

Tarihin ilk çağlarından itibaren insanların en önemli amacı, yaşadıkları süre içerisinde hayatlarını en iyi şekilde sürdürebilmek olmuştur. Bu amaç doğrultusunda, bilgi ve becerilerini farklı şekillerde ortaya koyarak yaşamlarına yön vermişlerdir. Zamanla genişleyen toplum yapıları ekonominin de genişlemesine neden olmuştur. Genişleyen ekonomi ile beraber gelir dağılımı konusu da ortaya çıkmıştır ve halen varlığını devam ettirmektedir.

Uzun süredir var olan gelir dağılımı konusu, iktisat literatüründe de birçok iktisatçının bu konuyla ilgilenmelerine neden olmuştur. İktisat tarihinde, gelir dağılımının önemini vurgulayan en önemli iktisatçı David Ricardo'dur. Ricardo dönemin bir başka İngiliz düşünürü olan Malthus'a yazdığı 9 Kasım 1820 tarihli mektubunda, "Size göre iktisat bilimi ulusal refahın artış nedenlerini araştırmaktadır. Bana göre ise bu bilim, bu refah artışının üretime katılanlar arasında nasıl paylaşılacağını araştırmalıdır. Gün geçtikçe birinci tanımın boş ve aldatıcı olduğuna, ikincinin ise bilimin gerçek amacını yansıttığına daha çok inanmaktayım." (Yumuşak ve Bilen, 2000: 77) sözleriyle gelir dağılımının önemini vurgulamaktadır.

Dünyada son birkaç yüzyıldır daha da önem kazanan gelir dağılımı konusu, Türkiye'de özellikle 1980'lerde başlayan değişim süreciyle beraber ekonomik boyutunun yanı sıra sosyal ve politik boyutuyla da, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan tüm dünya ülkelerinin karşılaştığı ciddi bir sorun olarak gündemde yer almaktadır.

Gerek ülke içerisinde gerekse ülkeler arasında var olan gelir dağılımı sorununu her ülke, içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal duruma göre farklı boyutlarda yaşamakta ve bu soruna çözüm arama yollarına gitmektedir. Bu noktada eşitsizliğin boyutunun bilinmesi, üretilecek çözüm yolları için gerekli görülmektedir. Bu amaçla ülkeler, gelir dağılımı eşitsizliğini ortaya koyabilmek için çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Ancak bu çalışmalar ülke genelini yansıttığı için, il bazında



ayrıntılı bilgi içermemektedir. Bu boşluğun doldurulması amacı ile “Afyonkarahisar İl Merkezinde 2008 Yılı Kişisel Gelir Dağılımı” başlıklı bu çalışma hazırlanmıştır.

Çalışma, Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dört bölümden oluşan çalışmada, öncelikli olarak gelir dağılımı ve teorik çerçevesi hakkında bilgi verilmiş, gelir dağılımı konusunda devletin üstlendiği rol üzerinde durulmuş, dünyada ve Türkiye’de gelir dağılımı incelenmiş ve son olarak da anket yöntemi kullanılarak, Afyonkarahisar ilinde gelir dağılımı konusu araştırılmıştır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### GELİR DAĞILIMI VE TEORİK ÇERÇEVE

Literatürde gelir dağılımı ile ilgili birçok kavram bulunmaktadır. Bu bölümde konunun daha iyi kavranabilmesi ve doğru bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle gelir dağılımı ile ilgili temel kavramlar tanımlanacak, gelir dağılımı çalışmalarının amacı ve önemine değinilecek, gelir dağılımı çeşitleri, gelir dağılımı eşitsizliği ölçüm yöntemleri ve gelir dağılımına etki eden faktörler hakkında bilgi verilecektir.

#### 1. GELİR DAĞILIMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

##### 1.1. GELİR

Gelir; ekonomik faktörlerin, belirli bir organizasyon içerisinde üretim sürecine katılmaları sonucu, bu katılımın bir karşılığı olarak belirli bir sürede elde edilen parasal ya da nesnel getiridir.

Üretim sürecine katılan ekonomik faktörler toprak, emek, sermaye ve teşebbüstür. Faktör sahipleri bu faktörler yardımıyla ürettikleri mal ve hizmetlerden rant, ücret, faiz ve kâr adı altında çeşitli getiriler elde ederler. Bu getiriler, kişilerin gelirlerini oluşturur. Ayrıca kamu hizmetlerinden yararlanma düzeyi, toplumsal ilişkilerden sağlanan faydalar da kişilerin gelirlerini oluşturmaktadır.

##### 1.2. GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımı; bir ülke ekonomisinde, belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam gelirin kişiler, kişilerden oluşan gruplar ve üretim faktörleri arasında dağılımı veya bölüşümüdür.

Gelir dağılımı, ülkenin ekonomik refah göstergeleri arasında olması nedeniyle iktisat teorisi için önemli bir kavramdır. Gelir dağılımı, ekonomik bir

kavram olmasının yanında toplumsal yaşam ve sosyal barış üzerinde oluşturduğu etki de dikkate alındığında aynı zamanda sosyal bir olgu olarak da değerlendirilmektedir.

Karaman ve Özçalık (2007: 26) gelir dağılımının ekonomik bir olgu olmakla birlikte, nüfus artışından ve dağılımından, toplumun sosyo-ekonomik yapısından, toplumdaki eşitlik ve adalet kavramlarına olan yaklaşımlardan da etkilendiğini ileri sürmüşlerdir.

Ekonomideki tasarruf, tüketim eğilimleri, üretilen ve tüketilen mal ve hizmetlerin niteliği büyük ölçüde gelir dağılımına bağlıdır. Gelirin tüketime veya yatırıma yönlendirilmesine gelir sahipleri karar verdiğine göre, gelir dağılımı ile tüketim ve yatırımlar arasında doğrudan bir ilişki vardır (Karakayalı, 1995: 57).

### 1.3. GELİR DAĞILIMI ADALETİ

Gelirin ne ölçüde eşit ya da eşitlikten uzak dağılmış olduğu ölçülebilir. Buna karşılık “adalet” kavramı, doğası gereği, ölçülebilir değildir. Gelirin mutlak eşit dağılımının da, çok büyük ölçüde eşitsiz dağılımının da adalete uygun olmadığı konusunda yaygın bir görüş birliğinden söz edilebilirse de eşitsizliğin hangi boyuta ulaştığında adalete uygun olmayan bir dağılımdan söz edileceğinin belirlenmesi güçtür (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 1999: 185).

Aktan’a (2002a) göre, gelir dağılımı adaleti; milli gelirden, üretim faaliyetlerine katılanların dengeli ve adil bir pay almalarıdır. Başka bir ifade ile; en üst düzeyde gelir elde eden kesim ile, en alt düzeyde gelir elde eden kesim arasında gelir farkının çok fazla olmamasıdır.

Milli gelirin toplumun sosyal katmanları ve diğer kesimleri arasındaki dağılımının adil olup olmaması, o ülke toplumunun sıhhat derecesinin, bireylerin gelecekle ilgili iyi ya da kötü beklentilerinin, alınabilecek kolektif kararların etkinliğinin, o toplumun içerisinde yaşadığı veya yaşayacağı bazı sosyal, siyasal, ekonomik ve psikolojik sorunların boyutlarının da bir göstergesidir (Uzunhasanoğlu, 2007: 1).

Gelir dağılımının adaletten uzak olması, gelir dağılımı adaletsizliği olarak nitelendirilmekte ve ülkeler açısından büyük bir sorun teşkil etmektedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin söz konusu olduğu durumlarda; beslenme, eğitim, kültür ve

sağlık şartlarında da çeşitli olumsuzluklar meydana gelmektedir. Böyle bir ortamda ise toplumsal huzur ve barış ortadan kalkmaktadır. Toplumsal huzurun var olmadığı bir toplumda ise istikrarlı bir ekonomik gelişmenin sağlanması çok zor olmaktadır.

#### 1.4. GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Çeşitli sosyal sınıfların yaşam koşulları ve hayat standartları arasındaki fark, eşitsizlik olarak tanımlanabilir. Gelir eşitsizliği ise belirli bir orandaki nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay ile aynı orandaki bir başka nüfus diliminin milli gelirden aldığı pay arasındaki farklılığı göstermektedir (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2001: 5). Gelir grupları arasında gelir farklılıklarının fazlalığı, eşitsizliğin de fazla olduğunu göstermektedir.

Çelik (2004: 59), gelir dağılımının daha yansız bir anlam taşıdığını, gelir eşitsizliği kavramının ise gelir dağılımının eşitsiz, adaletsiz yanına vurgu yaptığını belirtmektedir.

Kuştepli ve Halaç'a (2004: 144) göre gelir eşitsizliği, bir ülkedeki gelir dağılımının o ülkedeki bireyler tarafından eşit ve adil olarak bölüşülmediğinin kanıtıdır.

Çalık'a (2008: 1) göre ise gelir dağılımı eşitsizlikleri sadece ekonomik bir olgu değil aynı zamanda sosyolojik çalkantılara da yol açabilen toplumsal bir oluşumdur.

## 2. GELİR DAĞILIMI ÇALIŞMALARININ AMACI

Gelir dağılımı, ülkelerarası karşılaştırmalarda ilk sıralarda dikkate alınan bir kriter olması nedeniyle bu alandaki çalışmalara konu olmuştur. Ayrıca gelir dağılımı, sosyal devlet anlayışının benimsenmesi ile beraber yalnızca ekonomik boyutuyla değil, sosyo-ekonomik boyutuyla da incelenen bir kavram olması nedeniyle bu alandaki çalışmalara önem kazandırmıştır. Bütün bunların bir sonucu olarak gelir dağılımı çalışmaları hızlanmış ve günümüzde önemli bir olgu haline gelmiştir.

Gelir dağılımı çalışmalarının amacı, yalnızca gelir farklılıklarının nedenlerini ve ortaya çıkardığı sonuçları araştırmak değil, aynı zamanda milli geliri oluşturan üretim faktörleri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkileri de incelemektir.

Bayramiç'e (2006: 17) göre ise, gelir dağılımı çalışmalarının en önemli amacı ülkedeki ekonomik olayların net bir analizini ortaya koymaktır.

### **3. GELİR DAĞILIMI ÇALIŞMALARININ ÖNEMİ**

Gelir dağılımı araştırmaları içinde yaşanılan toplumun sosyal ve politik yapısını anlama ve açıklama imkanı vermektedir. Gelir dağılımı, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini, gelir eşitsizliğindeki değişikliğin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır (DPT, 2001: 3).

### **4. GELİR DAĞILIMI ÇEŞİTLERİ**

Gelir dağılımının farklı açılardan incelenmesi sonucu çeşitli gelir dağılımı türleri ortaya çıkmıştır. Ülkenin ekonomik ve sosyal yönden nasıl bir seyir izlediği hakkında bilgi veren bu türler aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

#### **4.1. KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI**

Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımında, gelir grupları arasındaki farklar ve bu farklılığa neden olan etmenler incelenmektedir.

Kişisel gelir dağılımı, ekonomi literatüründe genel olarak daha yaygın kullanılan bir çeşittir.

Kişisel gelir dağılımı bireysel ve statik bir olgu olarak değerlendirilmekte ve elde edilen gelirin miktarı önemli kılınmaktadır.

Kişisel gelir dağılımında ülke nüfusu genelde beş eşit gruba ayrılır. Nüfusun %20'sini temsil eden her bir gruba düşen ulusal gelir hesaplanarak, hanehalkının yüzde dağılımı ile gelirin yüzde dağılımı karşılaştırılır.

Kişisel gelir dağılımı çeşitli açılardan önem taşımakta ve ekonomik incelemelerde farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Kişisel gelir dağılımında bireyler veya hanehalkı dikkate alındığından, bireylere veya hanehalkına düşen gelirin incelenmesi, toplumsal refahın nasıl paylaşıldığını göstermekte, farklı gelir grupları arasındaki gelir dağılımını ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ortaya koymaktadır.

Ayrıca bireylerin ve hanehalkının ekonomik ve sosyal yapılarında zamanla meydana gelen değişikliklerin belirlenmesi açısından da önem taşımaktadır.

Kişi başına gelirle ilgili unutulmaması gereken bir nokta vardır: Kişi başına gelir sadece bir ortalamayı ifade eder ve ortalamaların ait olduğu kitlelerin bütünü temsil etmedeki tüm sakıncalarını taşır. İşte bu nedenle ekonomik refah açısından gelir dağılımı da dikkate alınmalıdır. Örneğin; çok zengin küçük bir zümrenin varlığı, ortalama olarak kişi başına geliri yükseltirken, toplumun geniş yoksul kesimlerinin sefaletini gizleyebilir (Bolayır, 2007: 6).

#### 4.2. FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI

Üretim, ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin değeri olarak tanımlanır. Belli bir üretimin yapılabilmesi için de üretim faktörlerine gereksinim vardır. Üretim faktörleri emek, sermaye, toprak ve girişimciden oluşur. Üretim süreci, üretim faktörlerinin birleştirilmesi suretiyle yapılır (Işık, 2006: 122).

Fonksiyonel gelir dağılımı, üretim sürecine katılım sonrasında elde edilen gelirin, üretim faktörleri arasında dağılımını göstermektedir. Bu dağılım çeşidi, ülke içindeki milli gelirin üretim faktörü olan emek, sermaye, işgücü ve doğal kaynaklar arasında nasıl bölüştüğünü ortaya koymaktadır.

Fonksiyonel gelir dağılımı elde edilen gelirin kaynağını ön planda tutar ve milli gelir içerisinde yer alan ücret, faiz, rant ve kâr payları hakkında bilgi verir.

White ve Anderson'un çalışmasını temel alarak yeni bir model hazırlayan Edward, gelir eşitsizliğinin temel nedeninin varlık sahipliğindeki eşitsizlikler olduğuna işaret etmesinin yanında, faktörler arasında ulusal gelirin dağılımının da eşitsizliği etkilediği gerçeğine dikkatleri çekmektedir (Değer, bt: 66).

#### 4.3. SEKTÖREL GELİR DAĞILIMI

Sektörel gelir dağılımı, bir ekonomide üç ana sektör olan tarım, sanayi ve hizmet sektörünün gayri safi milli hasılaya ne oranda katıldığının değerlendirilmesidir. Başka bir ifade ile sektörel dağılım; tarım, sanayi ve hizmet sektörleri arasında milli gelirin nasıl bir bölüşüm seyri izlediğini, gelir dağılımında meydana gelen değişikliklerden sektörlerin ne oranda etkilendiğini ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerde ekonomi, sanayileşme sürecini tamamladığı için

hizmet sektörü ön planda, tarım sektörü geri plandadır. Gelişmekte olan ülkelerde veya az gelişmiş ülkelerde ise bunun tam tersi durum geçerlidir.

Sektörel dağılım türünde sektörlerle ilgili gelişmeler gözlenebilir ve incelemenin yapıldığı ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi hakkında önemli ipuçları çıkarılabilir. Ayrıca ülkede uygulanmak istenen ekonomik politikalarla sektörlerin yönlendirilmesi ancak sektörel gelir dağılımından sağlanan verilerle mümkün olabilir (Berberoğlu, 1992: 150).

#### 4.4. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI

Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan bireylerin, milli gelirden ne oranda pay aldıklarını göstermektedir. Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasında gelir farklılıklarını bulmada kullanılabilir. Gelişmiş ülkelerde bölgeler arasında kişi başına düşen milli gelir farkı gittikçe azalırken, az gelişmiş ülkelerde gittikçe artmaktadır.

Bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik dengesizlikler, bölgeler arasında tarım, sanayi, ticaret, hizmet, haberleşme, ulaştırma, sağlık, eğitim, demografik ve sosyal göstergeler bakımından farklılıkların olmasından kaynaklanmaktadır. Bu farklılıkların ortaya çıkardığı sonuçlar bölgeler arasında gelir dağılımının da farklılaşmasına neden olmaktadır (Halaç ve Kuştepe, 2008: 3).

#### 4.5. EĞİTİM DURUMUNA GÖRE GELİR DAĞILIMI

Eğitim durumuna göre gelir dağılımı, bir ekonomide, bireylerin eğitim durumlarına göre, toplam gelirden aldıkları payı göstermektedir.

Eğitim düzeyinin gelirdeki getirisi incelendiğinde, fert başına ortalama geliri en düşük olan kesimin okur-yazar olmayanlar, en yüksek olan kesimin ise yükseköğretim ve fakülte mezunları olduğu görülmektedir (DPT, 2001: 37).

#### 4.6. CİNSİYETE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Cinsiyete göre gelir dağılımı türünde, gelirin, kadınlar ve erkekler arasında nasıl paylaşıldığı incelenmektedir. Bu dağılım türünde cinsiyetin eğitim durumu, meslek grupları ve sektörler arasında nasıl bir dağılım gösterdiği hakkında bilgi edinilebilmektedir.

#### 4.7. MESLEK GRUPLARINA GÖRE GELİR DAĞILIMI

Meslek gruplarına göre gelir dağılımı, bir ekonomide meslek gruplarının, toplam gelirden aldıkları payı göstermektedir. Yani toplam gelirin ilmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili diğer meslekler; müteşebbis, direktör, üst kademe yönetici; idari personel ve benzeri çalışanlar; ticaret ve satış personeli; hizmet işlerinde çalışanlar; tarım, hayvancılık, orman ve balıkçılık işlerinde çalışanlar; tarımdışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar, ulaştırma makineleri kullananlar; mesleği tayin edilemeyenler; iktisaden faal olmayıp gelir elde edenler arasında nasıl paylaşıldığını gösterir.

#### 4.8. SOSYAL GRUPLARA GÖRE GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımında oluşan dengesizliklerin giderilmesi, sosyal devlet anlayışının bir gereğidir. Yine sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak, toplumdaki sosyalleşmeler sonucu çeşitli gruplar ortaya çıkmıştır. Bu gruplar; ücretli ve maaşlılar, küçük esnaf ve sanatkarlar, kendi hesabına çalışanlar, işverenler ve emeklilerden oluşmakta ve bunlar arasında gelir dağılımı da araştırmaya konu edilmektedir.

##### 4.8.1. Ücretli ve Maaşlılar

Bütün dünya ekonomilerinde insanların büyük bir kısmı için emek, gelir kazandırıcı unsurların başında yer almaktadır. Son yıllarda küreselleşmeyle beraber meydana gelen gelişmeler, uygulanan ekonomik, sosyal ve mali politikalar emekten elde edilen geliri arka plana itmiştir. Ücretli çalışanlar başta olmak üzere tüm dar ve sabit gelirliler kesim, ekonomide yaşanan problemler nedeni ile, işsizlik, enflasyon ve gelirlerinde reel aşınma ile karşı karşıya kalmışlardır. Ücretli ve maaşlılar kendi içinde işçiler, memurlar ve diğer kamu çalışanları olarak üçe ayrılmaktadır.

##### 4.8.2. Küçük Esnaf ve Sanatkarlar

Küçük esnaf ve sanatkarlar özellikle imalat ve hizmet sektöründe küçük ve orta ölçekli işletmelere sahiptirler. Bu işletmelerin ekonomide ve özellikle sosyal yaşamda taşıdıkları önem çok büyüktür. Bunlar ekonomiye dinamizm kazandırmak, istihdam sağlamak, yeni iş imkanları yaratmak, esnek yapıları ile yenilikleri teşvik etmek ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmak gibi birçok önemli fonksiyona sahiptir.



Aynı zamanda esnaf-sanatkar ve küçük işletmeler, sosyal dengenin ve sistemin güvencesi olarak, demokrasinin, serbest piyasa ekonomisinin ve hür teşebbüsün vazgeçilemeyecek unsurlarıdır (Bayramiç, 2006: 22).

#### **4.8.3. Kendi Hesabına Çalışanlar**

Bu grupta, kendi hesabına çalışanların ülke içerisinde oranları, kentsel ve kırsal alanda dağılımları, toplam gelirden aldıkları paylar ve bu payların uzun vadedeki değişimleri incelenmektedir.

#### **4.8.4. İşverenler**

Bu grupta ise, işverenlerin oranları, kentsel ve kırsal kesimde dağılımları, toplam gelirden aldıkları paylar ve bu payların uzun vadede gösterdiği gelişmeler incelenmektedir.

#### **4.8.5. Emekliler**

Bu grupta emekliler ve toplam gelirden aldıkları paylar incelenmektedir. Emekliler, günümüzde bütün dünyada, sosyal güvenlik açısından önemli bir sorun arz etmektedirler. Yaşanan ekonomik sorunlar karşısında satın alma gücünü kaybeden ve yetersiz kalan aylıklar da bu sorunu tetiklemektedir. Ücret geliri elde eden işçi ve memurun karşılaştığı sorunların hemen hemen hepsiyle emekliler de karşılaşmaktadır. Bu nedenlerle emeklilerin korunması, düzenli bir gelire bağlanması ve bu gelirin ülke ekonomisinde ihtiyaçları karşılayacak düzeyde olması gerekmektedir.

### **5. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ**

Gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliğin ölçülmesi, karşılaştırmalar yapabilmek ve eşitsizliğin belirli bir zaman diliminde gösterdiği gelişmeleri takip edebilmek açısından önem taşımaktadır.

Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmek için kullanılan çok sayıda yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler arasında farklar varmış gibi gözükse de aslında sonuç olarak hepsinin de bir şekilde var olan eşitsizliği veya adaletsizliği ortaya koymada aynı başarıyı sağladıkları söylenebilir (Doğanoğlu ve Gülcü, bt: 64).

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçüm yöntemlerinden başlıcaları aşağıda sıralanmıştır.

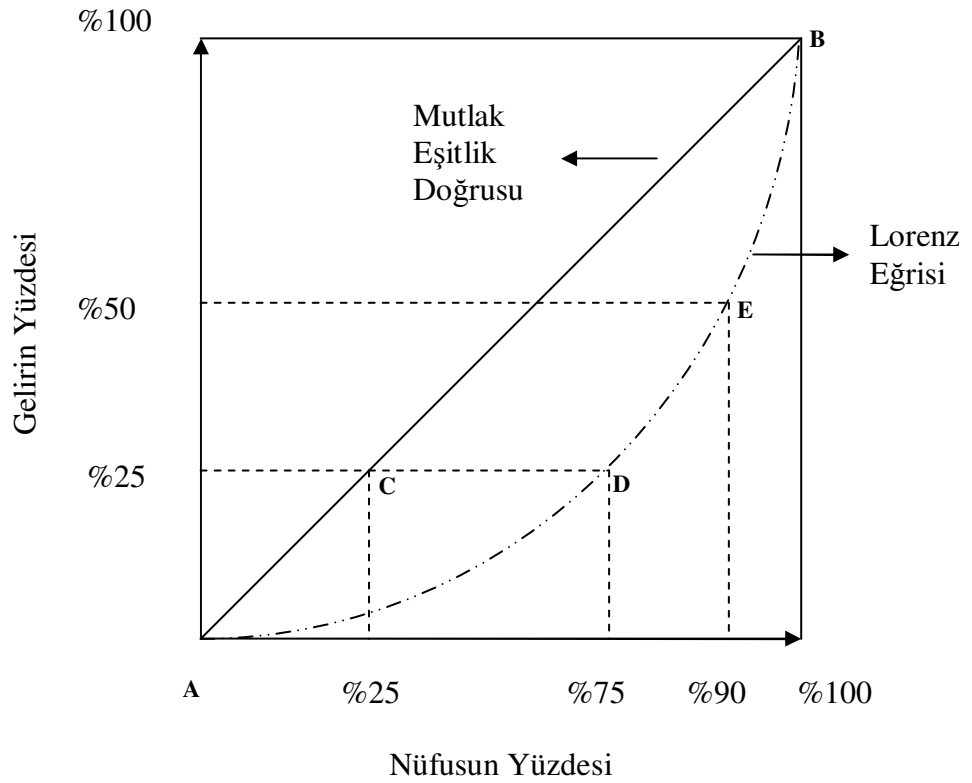
### 5.1. YÜZDE PAYLAR ANALİZİ

Yüzde paylar analizi, gelir dağılımında eşitsizliği ölçmede kullanılan yöntemler arasında en açık olanıdır. Bu yöntemde, gelir sahiplerinin, gelir düzeylerine göre farklı dilimler halinde grupları oluşturularak, her bir gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay belirlenir. Dilimler %1'lik, %5'lik, %10'luk ve %20'lik şeklinde oluşturulabilir. En çok kullanılanı ise en yüksek gelire sahip %20'lik dilim ile en düşük gelire sahip %20'lik dilimin toplam gelirden aldığı paydır. Bu iki değişken arasındaki fark eşitsizliğin derecesini belirlemekte, fark büyüdükçe eşitsizlik de artmaktadır.

### 5.2. LORENZ EĞRİSİ

Lorenz eğrisi, 1905 yılında Max O. Lorenz tarafından gelir dağılımının grafiksel gösterimi olarak geliştirilmiş bir yöntemdir. Yöntem, gözlenmiş gelir dağılımını göstermekte ve bunu tam gelir eşitliğinin doğrusu ile karşılaştırmaktadır. Bu eğri ayrıca mal varlıklarının dağılımının, gelir eşitsizliğinin ve sosyal eşitsizliğin ölçülmesinde kullanılabilir (Dumlu ve Aydın, 2008: 377). Gelir dağılımında eşitsizliğin boyutunun belirlenmesi için başvurulan Lorenz eğrilerinin oluşturulmasında, kümülatif yüzde değerlerin yer aldığı bir kutu diyagramı kullanılır. Diyagramın dikey ekseninde toplam gelirin, yatay ekseninde ülke nüfusunun kümülatif yüzdeleri yer alır. Dikey ekseninde gelirin %100'ü, yatay ekseninde ise nüfusun %100'ü gösterildiğinden, diyagram bir kutu şeklindedir. Bu şekilde, gelir dağılımında bir eşitlik söz konusu ise orijinle karşı köşeyi birleştiren AB doğrusu Mutlak Eşitlik Doğrusu olarak adlandırılır. Bu doğru üzerindeki her noktada gelir, bireyler arasında eşit olarak dağıtılmıştır. Örneğin C noktasında nüfusun %25'i gelirin %25'ini almaktadır.

**Şekil 1: Lorenz Eğrisi**



Bir ülkede gelir dağılımında eşitsizlik varsa, mutlak eşitlik dağılımını gösteren doğru yanında, fiili dağılımı gösteren ikinci bir eğri çizilir. Bu eğri gelir dağılımı eşitsizliğini gösterir ve Lorenz eğrisi olarak adlandırılır. Kişisel gelir dağılımı eşitlikten ne kadar uzaksa, fiili gelir dağılımını gösteren Lorenz eğrisi de mutlak eşitlik doğrusundan o ölçüde uzaklaşmaya başlar. Bu eğri bir pelikannın alt gagasının sarkmasına benzer şekilde, mutlak dağılım doğrusundan uzaklaşır. Fiili gelir dağılımı eğrisi ne kadar köşeye doğru sarkarsa, gelir dağılımı o denli adaletsizdir. Örneğin D noktasında nüfusun % 75'i gelirin % 25'ini almakta, E noktasında ise nüfusun %90'ı gelirin % 50'sini almaktadır.

Lorenz eğrisinden, farklı ülkelerin gelir dağılımları eşitsizliğini veya aynı ülke içinde farklı zamanlara ilişkin gelir dağılımları eşitsizliğini karşılaştırmak için yararlanılır (Bozdağ ve Bozdağ, bt: 3).

### 5.3. GİNİ KATSAYISI

Gini katsayısı, toplum içerisindeki gelir eşitsizliğini özetleyen bir oran olarak İtalyan istatistikçi Corrado Gini tarafından 1912’de geliştirilmiş bir katsayıdır (Buchan, 2002). Gini katsayısı sıklıkla kullanılan özetleyici bir eşitsizlik ölçüsüdür ve Lorenz eğrisi ile kolay tanımlanan bir ilişkiye sahiptir. Bu katsayı 0 ile 1 arasında değişmekte ve 0 değeri tam eşitliği, 1 değeri ise tam eşitsizliği göstermektedir. Gini katsayısı ekonometride bireyler arası ve haneler arası gelir eşitsizliğini ölçmek üzere standart bir çözüm olarak kullanılmaktadır (Dumlu ve Aydın, 2008: 379).

Lorenz eğrisi geometrik bir yöntem olması nedeniyle, eşitsizliğin izlediği seyirin takip edilmesinde ve karşılaştırmaların yapılmasında yetersiz kalmış ve eşitsizliğin bir katsayı ile ifade edilmesi daha doğru bulunmuştur.

En sık kullanılan yöntemlerden biri olan Gini katsayısı yöntemi, Lorenz eğrisinden yararlanılarak oluşturulan, eşitsizliği bir oranla gösteren ve eşitsizliğin derecesini ölçen bir katsayıdır. Lorenz eğrisi aşağı doğru sarktıkça, kişisel gelir dağılımındaki eşitsizlik artmakta ve Gini katsayısı büyümektedir. Katsayının büyümesi eşitsizliğin arttığını ifade etmektedir.

Karakayalı’ya (1995: 61) göre, katsayı “mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın, mutlak eşitlik doğrusu altında kalan üçgenin alanına oranıdır.”

Gelir, bireyler arasında eşit olarak dağılmışsa Gini katsayısı ‘0’ değerini alır; gelir, yalnızca bir kişi tarafından alınmışsa yani eşitsizlik söz konusu ise Gini katsayısı ‘1’ değerini alır. Yani Gini katsayısı sıfır ile bir arasında değişmekte, bire yaklaştıkça eşitsizlik artmakta, sıfıra yaklaştıkça eşitsizlik azalmaktadır.

Gini katsayıları, daha detaylı ölçümlere göre daha sıklıkla hesaplandığı için, ampirik çalışmalarda ağırlıklı olarak kullanılmaktadır (Oğuş, bt: 10).

### 5.4. PARETO KATSAYISI

Bir İtalyan Ekonomisti olan Vilfredo Pareto (1815 – 1897) birçok gelir istatistiklerinden hareketle deneysel çalışmalar sonucunda bölüşüm yasasına ulaşmıştır. Pareto’ya göre, ulusal gelirin aileler arasında bölüşümü, hemen her toplumda piramit benzeri bir dağılımı göstermektedir. Piramidin tepesinde, yani en

sivri noktasında o toplumun en yüksek gelir düzeyine ulaşmış birkaç aile, piramidin tabanına doğru inildikçe, yani daha düşük gelir düzeylerine geldikçe genişleyen gruplar; ve nihayet en düşük gelir grubunda, yani piramidin tabanında, en yüksek sayıda aile bulunmaktadır. Pareto, gelir bölüşümünün, bireylerin çeşitli kapasitelere sahip bulunmaları nedeniyle kişiler arasında eşit bir bölüşüm göstermeyeceğini ileri sürmüştür (Karakayalı, 1995: 59).

Pareto, zamana ve mekana bağlı olmaksızın, bütün çağlarda ve ekonomilerde gelir dağılımını ifade eden eğrilerde üst gelir grubuna sahip olanları gösteren parçaların eğimlerinin birbirinin aynı olduğunu ifade eden bir model önermiştir. Pareto katsayısı ölçüsü, belirli bir gelir düzeyi ile bu geliri veya daha fazlasını elde edenlerin sayısı arasında belirli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu ölçü, gelir düzeyi yükseldikçe kişilerin üst gelir grubuna yükselme olasılığının nasıl arttığını yaklaşık olarak gösteren bir ölçü olarak da yorumlanabilir (DPT, 2001: 8).

#### 5.5. ATKINSON EŞİTSİZLİK ÖLÇÜSÜ

Atkinson eşitsizlik ölçüsü, sosyal refah fonksiyonundan türetilmiş bir ölçüttür.

Atkinson'un sosyal refah fonksiyonunda; toplumun eşitsizliğe karşı gösterdiği tepki sıfır ile sonsuz arasında bir değer almaktadır. Toplum gelir dağılımı konusunda kayıtsız, yani dağılıma önem vermiyor ise bu değer sıfır, toplum sadece en düşük gelir grubuna sahip olan kişilerle ilgileniyor ise sonsuz değerini almaktadır.

Atkinson ölçüsü, gelirlerin eşit dağıtılması halinde belirli bir zamandaki sosyal refah seviyesine ulaşabilmek için o zamanki toplam gelirin ne kadarlık bir kısmının yeterli olduğunu ifade etmektedir. Atkinson ölçüsünü, gelirin yeniden dağılımından doğan potansiyel kazançların bir ölçüsü olarak yorumlamak da mümkündür (DPT, 2001: 8).

#### 5.6. THEİL ENDEKSİ

Theil indeksi, bilgi teorisindeki entropi kavramından 1967 yılında geliştirilmiş bir gelir eşitsizliği ölçüsüdür. Özellikle ülkelerin gelir dağılımları birbiriyle karşılaştırılırken yaygın olarak kullanılır (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD], 2000: 180).

Theil gelir eşitsizlik ölçüsü, endeks niteliğinde olup, söz konusu ölçünün biçimsel olarak nüfus oranlarını gelir oranlarına dönüştüren bilgiyi vermesi beklenir. Theil, gelir ile gelirin ortalamasının logaritmasının çarpılması durumunda alternatif bir eşitsizlik ölçüsüne ulaşılabileceğini belirtmiştir. Bu ölçü sıfır ile bir arasında değişkendir. Bir olması durumunda mutlak eşitsizliğin, sıfır olması durumunda mutlak eşitliğin göstergesidir (Bayramiç, 2006: 50).

#### 5.7. KUZNETS KATSAYISI

Kuznets katsayısı, Gini katsayısı gibi sektörlere göre sınıflandırılmış bir Lorenz eğrisi ölçütüdür. Katsayı sıfır ile bir arasında değer alır ve sadece iki sektörlü bir ekonomi için uygulanabilir. Sektörel ortalama ülke ortalamasına eşitse katsayı sıfıra eşit olur. Toplam üretimin tek bir sektör tarafından yapılması ve bu sektörün istihdamdaki payı son derece önemsiz ise katsayının değeri bir olur (Aktan ve Vural, 2002).

Bu katsayı, kişisel veya hanehalkı gelirlerinin belirlenmesinin mümkün olmadığı ülkelerde gelirin fonksiyonel dağılımının belirlenmesinde uygun bir ölçüt olarak kullanılabilir.

Yukarıdaki ölçüm yöntemlerinin yanı sıra alternatif ölçüm yöntemleri de bulunmaktadır. Ancak bu ölçüm yöntemleri genel kabul görmüş yöntemler değildir. Bunlara örnek olarak Halil Eşitsizlik İndeksi (Devlet İstatistik Enstitüsü [DİE], 1997: 57), Bozdağ İndeksi (Bozdağ ve Bozdağ, bt: 6) gösterilebilir.

### 6. GELİR DAĞILIMINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Gelişme süreci içinde arttırılan refah ve oluşan gelirden toplumun tüm kesimlerinin yararlanması, toplumsal barışın sürekliliği açısından oldukça önemlidir. Artan iletişim olanakları içinde kesimler arasındaki refah farklılıkları daha çarpıcı biçimde öne çıkmakta ve toplumun çeşitli kesimlerinde rahatsızlığa dönüşebilmektedir. Gelir dağılımından düşük pay alan kesimlerin, genel nüfus içinde çoğunlukta olması ayrıca, bu kesimlerin sağlık, eğitim, beslenme ve barınma gibi temel hizmetlerden de daha kötü yararlanmalarına neden olmaktadır. Böylece ülkenin gelişme sürecinde gerekli olan insan kaynakları niteliklerinde de beklenen gelişme sağlanamamaktadır. Bu da ülkenin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir (Hepaktan ve Alkaya, 2001: 39).

Yukarıda belirtildiği gibi, gelir dağılımı eşitsizliği bireysel, toplumsal, ulusal ve nihayetinde küresel alanlarda birçok olumsuzluğa neden olmaktadır. Bütün dünya ülkeleri için bir sorun teşkil eden, eşitsiz gelir dağılımına etki eden faktörler aşağıda sırası ile açıklanmaktadır.

## 6.1. YAPISAL FAKTÖRLER

Gelir dağılımına etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum, ülkenin yapısal özelliklerini oluşturmakta ve gelir dağılımında birçok etki meydana getirmektedir.

### 6.1.1. Nüfus Yapısı

Kalkınma planlarında belirlenen hedeflere ulaşmak ve düşük gelirli olanların artan gelirden daha fazla pay almalarını sağlamak, öncelikle nüfus artış hızının uluslararası kabul edilebilir bir düzeye indirilmesi ile mümkündür (DPT, 1994: 82).

Düşük gelirli olanların artan gelirden daha fazla pay alamamalarının nedenlerinden birisi nüfus artış hızının yüksek seviyede olmasıdır. Çocuk ve gençlik çağındaki nüfusun yüksek derecede olması, özellikle istihdam konusunda gelecekte potansiyel bir sorun olarak görülmektedir. Nüfus artış hızının normal seviyede tutulması hem genç nüfusa gelecekte istihdam olanakları sağlamak, hem de çalışan nüfusa ve emeklilere daha fazla gelir artışı sağlamak açısından önemlidir (Bayramiç, 2006: 26).

### 6.1.2. İşgücü Yapısı

Oluşan toplam gelirden belirli bir pay alınabilmesi öncelikli olarak bir işte çalışıyor olabilmekle mümkündür.

İşgücü genel hatları ile kalifiye olan ve olmayan olarak iki gruba ayrılabilir. Kalifiye olmak, eğitim süreci boyunca elde edilen yetenek ve beceriler, çalışma yaşamı boyunca edinilen tecrübeler ve yapılan işle ilgili kişide bulunan özel yetenekler şeklinde açıklanabilir. Kalifiye olan veya olmayan işgücünün aldığı ücret doğrudan işgücünün verimliliği ile ilgilidir. İşgücünün verimliliği ise mevcut üretim teknolojilerine ve bu iş gücünün arzına bağlıdır (Bayramiç, 2006: 26).

Kalifiye işgücü arzında meydana gelen bir artış kalifiye işgücü ücretlerini aşağıya doğru çekecek, kalifiye olmayan işgücü arzındaki bir düşüş ise kalifiye olmayan işgücü ücretlerini artıracaktır. Her iki türden işgücünün talepleri arasındaki

farklılıklar artarsa kalifiye işgücü ücretlerinde ılımlı bir artış, kalifiye olmayan işgücü ücretlerinde ise bir azalma meydana gelir. Kalifiye işgücü talepte meydana gelen bu artışlar nedeniyle görece daha fazla gelir elde edeceğinden gelir dağılımı zamanla kalifiye işgücü lehine değişecektir (Aktan ve Vural, 2002).

### **6.1.3. Enformal Sektör**

Gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşmaya başlayan enformal sektör farklı yönleri ile ilgi odağı haline gelmiş ve incelenmeye başlanmıştır. Enformal sektör, işgücü arzı fazlasının meydana getirdiği sorunlara çözüm getirmek amacı ile gelişmiş; kırsal kesimden şehre göç eden fakat formal sektörde iş bulamayan, kendi işini kuran, böylece geçimini sağlayan kişiler olarak açıklanmış ve yalnızca bu açıdan bakılarak geçici bir durum olarak nitelendirilmiştir. Daha sonraları ise enformal sektörün her geçen gün önem kazandığı, ekonomideki rolünün giderek arttığı görülmüş ve bunun geçici bir durum olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca bu sektörün gelişmekte olan ülkelerin yurtiçi üretim ve gelirleri için kaynak olarak kullanılması da sektörün boyutunun artmasına neden olmuştur. Bütün bu gelişmelere paralel olarak enformal sektörün ismini, tanımını ve kapsamını belirleyebilmek amacıyla araştırmalara başlanılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda enformal sektör; saklı ekonomi, kayıtdışı ekonomi ve enformal sektör adı altında üç farklı şekilde tanımlanmıştır.

Saklı ekonomi; vergiler, sosyal güvenlik kesintileri, kurallar ve devletin sınırlamalarından çeşitli nedenlerle kaçmak ve bu yolla bazı kurum, kuruluş, işyeri ve kişilerin gelirlerini artırmak istemeleri sonucunda ortaya çıkan ve gerekli kamu kuruluşlarına bildirilmeyen veya eksik bildirilen faaliyetler sonucu elde edilen gelirlerdir. Saklı ekonomiye neden olan faktörler; vergiler, yasal düzenlemeler ve kurallar, yasaklamalar ve bürokratik işlemler olarak sıralanmaktadır. OECD'ye göre saklı ekonomi; kasıtlı olarak üretimlerin saklanması sonucu ortaya çıkan ekonomiyi göstermektedir. Bu, resmi ve gayri resmi teşebbüslerin kasıtlı olarak sakladıkları yasal piyasa üretimlerini, ev hizmetlerinde ücretli çalışanların beyan edilmeyen işlerini ve yasal olmayan üretken faaliyetleri içine almaktadır (DPT, 2001: 60).



Kayıtdışı ekonomi vergilendirilemeyen bir alan olması nedeniyle, ekonomideki verimliliği negatif yönlü olarak etkilemektedir. Meydana getirdiği sosyal sorunların yanında, rekabetçi bir piyasa yapısının oluşumunu da olumsuz şekilde etkilemektedir.

Enformal sektör ise; asıl amacı faaliyete katılanlara gelir ve istihdam sağlamak olan; vergi, asgari ücret, sosyal güvenlik vb. mali yükümlülüklerden kaçarak, ilgili kamu otoritelerinden herhangi bir izin alınmaksızın, düşük teknoloji ve organizasyon kullanılarak, kendi hesabına çalışanların küçük ölçekli ekonomik faaliyetlerini kapsamaktadır.

#### **6.1.4. Üretim Faktörlerinin Dağılımı**

Milli gelirin, üretime katkıda bulunan, üretim faktörlerinin getirilerinin toplamından oluştuğunu kabul edersek; faktör sahibi olmadan veya fiilen içinde bulunmadan herhangi bir gelir elde etmenin de mümkün olamayacağı ortadadır. Milli gelirin emek ve servet gelirlerinin toplamından oluştuğunu kabul edersek, gelir dağılımını belirleyen faktörler emeğin dağılımı, servetin dağılımı ve faktör fiyatları olarak sıralanmaktadır.

##### **6.1.4.1. Emeğin Dağılımı**

Emek sahibinin çeşitli yönlerden farklılığı ücret gelirine yansımaktadır. Türk'e (1970: 137) göre, ücretler arasındaki farklılığın başlıca sebebi emeğin vasfından ileri gelmekte ve kişisel kabiliyet farkları ikinci derecede rol oynamaktadır. Kişinin yeteneği, tecrübesi, eğitimi, çalışma isteği, risk üstlenebilmesi ve şans gibi faktörler gelirin eşit bir şekilde dağılımını engellemektedir. Dağılımı eşitlikten uzaklaştıran nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

##### **6.1.4.1.1. Mülkiyet ve Miras Hakkı**

Mülkiyet, doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik bakımdan bir değere sahip olmayı ifade etmektedir.

Gelir, üretim faaliyetinde bulunularak elde edilebileceği gibi miras yolu ile de elde edilebilmektedir. Miras ilave bir gelir kaynağı olarak değerlendirilir. Miras yolu ile elde edilen gelirin büyüklüğü arttıkça, gelirler arasındaki farklılıklar da artmaktadır.

Serbest piyasa ekonomisinin uygulandığı ülkelerde kişiler, miras yolu ile mal varlıklarının mülkiyetini kazanmaktadırlar. Mülkiyet, kişilere tasarruf yapma veya tüketimde bulunma hakkı vermektedir.

#### *6.1.4.1.2. Yetenek Farklılıkları*

Kişilerin zeka ve yeteneklerinde irsi faktörlerin etkisi olduğu tartışılmaz bir konudur. Kişilerin elde edeceği gelirle de bu faktörlerin yakından ilişkisi bulunmaktadır. Örneğin; bazı kişiler matematiksel işlem yeteneğine sahipken, bazı kişiler resim veya müzik yeteneğine sahip olabilmektedirler. Bu kişiler sahip oldukları yetenekleri sayesinde üretime daha fazla katkıda bulunarak gelirlerini arttırmaktadırlar. Bu ise gelirden farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

#### *6.1.4.1.3. Eğitim – Öğretim Farklılıkları*

Kişiler aldıkları eğitim ve öğretimin derecesine göre farklı gelirler elde etmektedirler. Kişinin aldığı eğitim seviyesi, ailenin eğitim seviyesine bağlı olmakla birlikte, kendisinin niteliğini etkilediği için farklı gelirler elde edilmesine neden olmaktadır.

#### *6.1.4.1.4. Çalışma Gücü*

Çalışma gücü kişiden kişiye değişmektedir. Bazı kişiler uzun süre çalışma gücüne sahip iken, bazıları kısa süreli çalışma gücüne sahiptir. Uzun süre çalışan kişiler daha fazla çaba sarf ettikleri için daha fazla gelir elde etmektedirler. Bu ise gelirden farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

#### *6.1.4.1.5. Telif Edici Ücret Farkları*

Ekonomik faaliyetlerin bir kısmı diğer faaliyetlere göre daha zor, daha tehlikeli iken bir kısmı da istenmeyen nitelikler taşımaktadır. Gece işçiliği, lağım işçiliği, çöpçülük gibi. Kişileri bu işleri yapmaları, bu faaliyetleri yerine getirmeleri için teşvik etmek gerekir. Bu da daha fazla mali imkan sağlanarak mümkün olmaktadır. Bu ise gelirden farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

#### *6.1.4.1.6. Risk Faktörü*

Kişilerin büyük bir kısmı riske girmeyi göze alamayıp, herhangi bir kazanç ya da kayıpla karşılaşmamaktadırlar. Sonucu ne olursa olsun riski göze alan kısım ise

büyük bir kayıpla karşılaşabileceği gibi, büyük bir kazanç da elde edebilmektedir. Riski göze alıp almama durumu gelir farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır.

#### *6.1.4.1.7. Tekel Gücü*

Kişiler bir sendika ya da büyük firmalar yardımı ile bir piyasada hakimiyet kurarak fiyatları diledikleri gibi tespit edebilmektedirler. Yani üretimi kontrolleri altına almak suretiyle, gelirlerini diğer kişilere kıyasla arttırabilmektedirler (Demirci, Arıkan ve Erdoğan, 1998: 312).

#### *6.1.4.1.8. Diğer Sebepler*

Diğer sebepler içerisinde tesadüfi olaylar, doğal afetler ve şans gibi faktörler ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar sonucu gelir dağılımında şans faktörünün diğerlerine göre daha fazla etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bu faktörlerin etkisiyle kişi varlıklı bir duruma kavuşabileceği gibi, yoksul bir duruma da düşebilmektedir. Bu durum kişilerin gelirlerinde farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

#### *6.1.4.2. Servetin Dağılımı*

Servet önemli bir gelir kaynağıdır ve genellikle miras şeklinde geçmişten geleceğe aktarılmaktadır. Servetin dengesiz bir şekilde dağılımı, gelir dağılımında eşitsizliklerin oluşmasına neden olmaktadır. Servetin değerindeki bir artış, gelir dağılımındaki eşitsizliği servet sahibi lehine bozmaktadır. Ayrıca bu eşitsizliği önlemek amacıyla uygulanan farklı ekonomik politikalar da bu eşitsizliği arttırmaktadır.

#### *6.1.4.3. Faktör Fiyatları*

Ücret, faiz, rant ve kâr gibi üretim faktörlerinin fiyatları, faktör fiyatlarını oluşturmaktadır. Faktör fiyatlarının hareket yönü, düşük fiyatlı sektörlerden yüksek fiyatlı sektörlerle doğrudur. Burada amaç yüksek gelir elde etmektir. Faktör fiyatlarında meydana gelen değişimler, fiyatı değişen faktörün lehine veya aleyhine olacak şekilde tüketici birimler arasındaki gelir dağılımını etkilemektedir. Sosyal hayata geçişle beraber zaman zaman devletin faktör fiyatlarına müdahale ettiği görülmektedir. Devletin bu müdahaleleri faiz hadlerinin belirlenmesi, asgari ücret uygulaması, kiraların dondurulması şeklinde gerçekleşmektedir.

### **6.1.5. Enflasyon ve Ekonomik Krizler**

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyinde sürekli olarak meydana gelen artışlardır. Dişbudak ve Süslü'ye (2007: 5) göre, gelirlerini fiyat artışları karşısında koruyamayan gruplar enflasyon nedeniyle gelir kaybına uğramaktadır. Gelirlerini enflasyona karşı koruyamayanlar ise düşük gelir grubundakiler ve sabit gelirlilerdir.

Enflasyonun gelir dağılımı üzerinde lineer olmayan bir etkisi vardır. Yükselen enflasyon gelir dağılımındaki eşitsizliğin artmasına neden olurken, enflasyon oranının düşmesi gelir dağılımında doğrudan bir düzelme göstermez. Ayrıca enflasyon, tersine artan oranlı vergi ile benzer şekilde gelir dağılımını etkilemektedir. Sabit gelirli kişiler enflasyondan en fazla etkilenirken, üst düzeyde yer alan yüksek gelirli kişiler enflasyondan en az etkilenmektedirler. Bunun sonucunda enflasyon, istikrarsız bir ekonominin göstergesi olarak gelir dağılımındaki eşitsizliğin nedenleri arasında yer almaktadır.

Ekonomik kriz ise, bir ülkede politik veya ekonomik nedenlerle ortaya çıkan ve ülkenin temel ekonomik yapısını temelden sarsan olaylardır.

Ekonomik krizler; paranın değer kaybetmesi, işsizlik, iflas, yüksek enflasyon vb. şekillerde gelir dağılımını etkilemektedir.

Kriz anında ve kriz sonrasında uygulanan politikalar da ülkenin iktisadi ve sosyal yapısında olumsuz etkiler meydana getirmektedir.

### **6.1.6. Eğitim Durumu**

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin nedenleri arasında kişinin sahip olduğu bilgi ve beceri düzeyi de önemli bir etken olarak görülmektedir. Bilgi ve beceri düzeyi ise kişinin aldığı eğitim sonucu oluşmaktadır.

Gelir eşitleyici özelliğinden ötürü eğitim, gelir dağılımının iyileştirilmesi çabasının en önemli unsurlarından biri olarak gündemdeki yerini almıştır. Eğitime bu ayrıcalığı sağlayan özellik ise eğitimin mikro düzeyde bireysel geliri ve makro düzeyde ekonomik büyümeyi belirleyen önemli faktörlerden biri olmasıdır (Sarı, bt: 180).

Gelir farklılıklarını belirleyen etmenler, Mincer'in insan sermayesi modelinde analiz edilmiştir. Modelin özünde, bireylerin eğitim seviyesi en önemli etmen olarak

ortaya çıkar. Bireylerin eğitim düzeylerindeki artışlar işgücü verimliliğini ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi arttırır (Üçdoğruk, K. M. Özcan ve Y. Z. Özcan, bt: 30).

Özellikle gelişmiş ülkelerde eğitimde eşitliğin, yaşamın diğer alanlarında bireylere fırsat eşitliği sağlaması, eğitim düzeyi ile gelir dağılımı arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Türkiye Genç İşadamları Derneği [TÜGİAD], 1997: 7).

Kişinin aldığı eğitimde birçok faktör rol oynamaktadır, ancak ebeveynlerin aldığı ortalama eğitim ve mesleki statü çocukların alacağı eğitimde belirleyici olmaktadır. Buna paralel olarak ebeveynlerin sosyal statüsü de alınacak eğitimi belirlemede etkindir. Çocukların eğitim seviyeleri ile ebeveynlerin mesleki ve eğitim durumları arasında yüksek ilişki tespit edilmiştir (Yumuşak ve Bilen, 2000: 83).

Gelişmekte olan ülkelerde ebeveynlerin sosyal statüsü çocukların aldığı eğitimi ve elde ettiği geliri daha yüksek oranda etkilemektedir. Yine bu ülkelerde eğitimin kazançları açıklamadaki rolü gelişmiş ülkelerekinden daha fazla olmaktadır. Zira eğitim almış kişilerin sayısı oldukça azdır. Gelişmekte olan ülkelerde nitelikli eğitim almış kişilerin sayısı az olduğundan ve bu durumun en azından kısa sürede değiştirilmesi mümkün olmadığından, arz ve talebe bağlı olarak gelir elde etmede eğitimin etkisi yüksek olmaktadır. Diğer bir ifadeyle gelişmekte olan ülkelerde kazanç farklılıklarını açıklamada eğitimin etkisi gelişmiş ülkelere göre daha fazla olmaktadır (Yumuşak ve Bilen, 2000: 83).

## 6.2. SOSYAL NORM VE DÜZENLEMELER

Ülke ekonomilerinde sosyal güvenlik harcamalarına ayrılan pay, ülkenin gelişmişlik düzeyinin ölçülmesinde önemli bir göstere olarak kabul edilmektedir. Ülkenin sosyal güvenlik harcamalarına ayırdığı pay arttıkça, gelişme düzeyi de yükselmektedir. Bu kapsamda oluşturulan ve ülkeden ülkeye farklılık gösteren sosyal norm ve düzenlemeler, gelir dağılımı eşitsizliğinin doğrudan veya dolaylı olarak farklı şekillerde etkilemektedir. Gelir dağılımı üzerinde önemli etkiye sahip olan sosyal norm ve düzenlemelerin başlıcaları şunlardır:

### **6.2.1. Kira Sözleşmesi**

Kira sözleşmesi, gelir dağılımının belirlenmesinde önemli bir etkidir. Özellikle gayrimenkullere ait mülkiyetin belli bir grubun himayesinde bulunduğu ve kira gelirleri üzerinde düzenli bir kamusal denetimin olmadığı ülkelerde, kira sözleşmeleri gelir dağılımını etkilemektedir.

### **6.2.2. İş Sözleşmeleri**

Kore ve Japonya gibi ülkelerde, iş hayatında uygulanan geleneklere göre kişiler ekonomik durgunluk ve kriz dönemlerinde dahi işten çıkarılmayarak, ömür boyu çalışma garantisi ile iş sözleşmeleri yapmakta ve oluşan bu hükümet dışı sosyal güvenlik sistemi sayesinde gelir dağılımında oluşan olumsuz etkiler ortadan kalkmaktadır.

### **6.2.3. Evlilikler**

Evlilikler, gelir ve servet dağılımını belirleyen bir etkidir. Evlilik masrafları, çeyizlerin değeri, düğünde verilen hediyeler o ülkede uygulanan gelenekler ile bağlantılıdır. Zengin kişinin zenginle yoksul kişinin de yoksulla evlendiği ülkelerde, gelir uzun yıllar adaletsiz bir şekilde dağılmaktadır. Ancak artık bütün toplumlarda görülen küreselleşme ve modernleşmenin etkisiyle gelenekler de değişmekte ve evlilikler gelir dağılımına olumlu katkıda bulunmaktadır.

### **6.2.4. Miras**

Miras, kuşaktan kuşağa yalnızca fiziksel ve finansal servet olarak kalmaz, aynı zamanda beşeri sermaye de miras olarak geçebilir. Beşeri sermayenin kuşaktan kuşağa geçmesi genetik bir olgudur. Zaman zaman yetenek düzeyi yüksek ana ve babanın yüksek yetenekli çocukları olabilir. Kuşkusuz bazen ekonomik nedenler de bunda rol oynayabilir. Varlıklı anne ve babalar çocuklarının en iyi okullarda eğitim görmeleri için gayret ederler. Böylece finansal servetlerini çocukları için beşeri sermayeye dönüştürebilirler. Bu tip bir miras finansal tip mirastan çok daha önemlidir (Başoğlu vd., 1999: 192).

Beşeri sermayenin yanında servetin de miras yoluyla sonraki kuşaklara aktarılması gelir dağılımında eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca servet ve beşeri sermaye dışında aile adı, ailenin toplumdaki yeri, itibarı ve şöhreti de

sosyal sermaye adı altında miras olarak gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Sosyal sermaye açısından avantajlı durumda olanlar daha fazla gelir elde etme imkanına sahiptir. Mevcut olan bu durum modernleşme ve ekonomik gelişmeler sayesinde değiştirilerek daha adil bir dağılım sağlanmaya çalışılmaktadır.

### 6.3. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme; ülkelerin, dünya ekonomisine uyum sağlama süreci olarak adlandırılmaktadır. Bu süreçte mal ve hizmetlerin yanında, teknolojiler, finansal akımlar, yabancı sermaye yatırımları, işgücü, bilgi ve kültürel akımlar da hızla yer değiştirmektedir. Bu sürecin sonunda ise sosyal ilişkiler, ulusal sınır, zaman ve mesafe gibi kısıtlamalardan etkilenmeden dünya ile bütünleşmektedir.

Birçok ülkenin korumacı ve müdahaleci bir ortamda şekillenen ekonomik coğrafyası, küreselleşme olarak adlandırılan son gelişmeler ile yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Uluslararası düzeydeki bu gelişmelerden birçok bölge ve kent faydalanırken, yine birçok bölge veya kent olumsuz yönde etkilenmektedir (Öztürk, 2005: 96).

Danışoğlu'na (bt: 56) göre küreselleşme, gelişmekte olan ülkeler için bıçak sırtı bir durumdur; önemli fırsatlar yarattığı gibi ciddi bir tehdit de oluşturabilmektedir.

Küreselleşme, ticaret ve yatırımın önündeki engelleri kaldırarak, uluslararası alanda hareket edebilen sermaye sahibi grupların lehine olacak şekilde gelir dağılımını değiştirmektedir.

Küreselleşme hükümetlerin, görevlerini yerine getirmelerinde çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Yabancı yatırımcılar için uygulanan politika ve yöntemler vergi kaybına neden olmakta bu da hükümetlerin eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini aksatmaktadır. Neticede büyük bir kesim gelir kaybına uğramakta ve dağılım bozulmaktadır.

Küreselleşme kalifiye işgücü için istihdam olanaklarını arttırsa da, kalifiye olmayan işgücü için iş bulabilme imkanını azaltmakta ve gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır.

Küreselleşmenin gelişmiş ülkelerde gelir dağılımına etkilerini inceleyen çalışmalar, işsizlikteki ve ücret eşitsizliklerindeki artış üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konudaki bazı bulgular küreselleşmenin ücret eşitsizliği ile işsizlikteki artışta belli bir rolünün olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise, son yıllarda bu ülkelere yönelik sermaye mobilitesindeki artışa rağmen, az sayıda ülkenin bu sürece dahil olduğu görülmektedir. Var olan bulgular küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını ücretler aleyhine değiştirdiğini ve ücret eşitsizliklerini artırdığını göstermektedir (Esen, 1997: 29).

Sonuç olarak küreselleşme süreci iyi yönetilirse, oluşan servet ve gelir, gelir dağılımını olumlu etkileyerek eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yardımcı olabilir.

#### 6.4. TEKNOLOJİK VE ORGANİZASYONEL DEĞİŞİM

Teknolojide meydana gelen gelişmeler kalifiye işgücü açısından olumlu sonuçlar doğurmakta, kalifiye olmayan işgücü ise bundan olumsuz etkilenmektedir.

Organizasyonel değişim, çalışma hayatında gerekli olan becerileri yeniden tanımlamaktadır. Yeni yapıda, kalifiye olmak çeşitli görevleri çok boyutlu olarak yapabilmeyi, yeni görevleri çabucak kavramayı, diğer çalışanlarla iletişim kurma yeteneğine sahip olmayı ve değişen müşteri ihtiyaçlarına cevap vermede inisiyatif alabilmeyi gerektirmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

Gelir dağılımını etkileyen bu iki faktör dört grupta incelenmektedir.

##### 6.4.1. Sermaye Yapısında Değişim

Teknolojide meydana gelen gelişmeler, daha az maliyetle daha fazla ürün üretebilme imkanını doğurmuştur. Bu gelişme sermaye sahiplerinin önemli avantajlar elde etmesini sağlamıştır. Ayrıca bu gelişme kalifiye sahibi işgücüne olan ihtiyacı da artırmış ve bu kişilerin gelir dağılımında bir iyileşme göstermiştir.

##### 6.4.2. Enformasyon Teknolojisinde Değişim

Enformasyon teknolojisindeki değişim sonucu bilgi, üretimde görev alan üst kesimden alt kesime doğru aktarılmaktadır. Böylece daha fazla bilgi edinme imkanına sahip olan alt kesimin gelirlerinde bir artış meydana gelmekte ve gelir dağılımı bundan pozitif yönlü olarak etkilenmektedir.



### **6.4.3. Beşeri Sermayede Değişim**

1970'lerden itibaren, bireyler arasındaki gelir farklılıkları ampirik olarak araştırılmaya başlanmış, Selowsky (1967), Krueger (1968) ve Tinbergen (1970;1980) tarafından yapılan çalışmalarda, insan sermayesi, gelir farklılıklarını belirleyen en önemli etmen olarak bulunmuştur. (Üçdoğruk vd., bt: 30).

Beşeri sermaye kavramı, iktisadi faaliyetlerle ilgili olarak bireylerde oluşan bilgi, beceri ve diğer niteliklerini kapsamaktadır. Bu tanım geniş anlamda ele alındığında ise insanın üretken olarak ortaya koyabileceği tüm nitelikleri içermektedir. Dolayısıyla bu nitelikleri kazanmaya yönelik olarak yapılan faaliyetler yatırım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim, sağlık ve mesleki göç faaliyetlerini içine alan beşeri sermaye konusunda etkilerinin ölçülmesindeki kolaylık ve önemi sebebiyle daha ziyade eğitim yatırımları üzerinde durulmaktadır (Yumuşak ve Bilen, 2000: 82).

Eğitim ve öğretim sisteminde meydana gelen gelişme sonucu kalifiye işgücü artmaktadır. Kalifiye işgücü sahipleri aldıkları eğitim sonucu üretimi daha verimli hale getirerek gelirlerini artırmaktadırlar. Bu da gelir dağılımını olumlu şekilde etkilemektedir.

### **6.4.4. Tercihlerde Değişim**

Kişilerin sahip oldukları bilgi ve beceri düzeyi, aldıkları eğitim sonucu oluşmaktadır. Günümüzde kişiler, aldıkları eğitimi daha üst düzeye çıkarmakta, kendilerini daha iyi yetiştirmekte ve bunun sonucunda alışageldikleri tercihlerini değiştirmektedirler. Bu değişime cevap verebilecek kalifiye iş gücü ise bundan olumlu bir şekilde etkilenerek gelirlerini artırma olanağına sahip olmaktadır.

## İKİNCİ BÖLÜM

### DEVLET VE GELİR DAĞILIMI

Devlet faaliyetlerinin sınırı ne olmalı, devlet ekonomiye hangi alanlarda müdahale etmeli? Bu sorulara kesin bir cevap verilememektedir. Çünkü bu soruların cevapları devirlere, ülkelere, hatta aynı ülke içerisinde kısa zaman aralıklarına göre değişmektedir. Bu sorulara verilebilecek yanıt ülkenin ekonomik, sosyal, mali durumuna, ülkenin ideolojik yapısına ve ülkeyi yönetenlerin siyasi tercihinine göre şekillenmektedir. Bütün bu karmaşıklığa rağmen devletin üstlendiği görevlerin sürekli artma eğiliminde olduğu bir gerçektir. Bu bölümde tezimizle alakası açısından devlet gelir dağılımı eşitsizliği konusunda müdahale etmeli mi, etmemeli mi sorusuna verilen cevaplara kısaca değinilecek ve devletin gelir dağılımında eşitsizliği azaltıcı politikaları hakkında bilgi verilecektir.

#### 1. DEVLET KAVRAMI VE DEVLETİN EKONOMİDEKİ ROLÜ

Devlet, insanlar tarafından toplu yaşamın bir sonucu olarak başvurulan bir örgütlenme biçimi ve siyasal bir organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanım yaşanan çağın özelliklerine, siyasi ve idari yapıya göre değişebilmektedir. Özellikle de iktisadi ve mali düşüncelerin bu konuda büyük etkisinin olduğu tartışılmaktadır.

Devlet, insan topluluklarının yerleşik yaşama geçişi ile birlikte ortaya çıkmış ve şekillenmeye başlamıştır. Devletin ortaya çıkışı ile birlikte, devletin var olma nedenleri ve üstlenmesi gereken görevler de birçok filozof tarafından araştırılmaya başlanmıştır. Dünya geleneksel tarım toplumundan modern sanayi toplumuna doğru ilerledikçe, devlet anlayışı da değişikliğe uğramış ve devletin ekonomideki rolü ile ilgili tartışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Önceleri bütün dünya ülkelerinde hakim olan liberal devlet anlayışı yerini anayasalarda da yer verilen sosyal devlet anlayışına bırakmıştır. Devlete yüklenen yeni görevler ve devletin yapmakla yükümlü olduğu

hizmetler de sosyal devlet anlayışı çerçevesinde oluşmaya başlamıştır. Devletin ekonomik rolünün gelişim süreci, aşağıda çeşitli görüşler çerçevesinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

### 1.1. KLASİK İKTİSATTA DEVLET ANLAYIŞI

Klasik iktisat görüşünde, liberal doktrine bağlı kalınarak devlete mümkün olduğu kadar az görev yüklenilmekte idi. Klasik iktisatçılara göre devlet, piyasa ekonomisi işleyişini bozmayacak şekilde yalnızca geleneksel nitelikteki adalet, diplomasi ve güvenlik konularında hizmet vermeli, bunların dışında ekonomiye müdahale etmemelidir. Klasik iktisatçılar “Görünmez El” düşüncesi ile ekonomik faaliyetlerin işleyişinde ortaya çıkabilecek dengesizlik, istikrarsızlık ve eşitsizliklerin geçici olduğunu ve bunların zaman içerisinde kendiliğinden ortadan kalkacağını savunmuşlardır. Klasik iktisadi düşüncede piyasa ekonomisinin sosyal refahın optimizasyonunun sağlanması konusunda tek başına yeterli olduğu ve bu nedenle devletin ekonomiye müdahalesine gerek olmadığı görüşü hakim olmuştur. Ancak 19. yüzyılda gelişen ekonomik ve sosyal olaylar ve ardından gelen 1929 dünya ekonomik krizi, piyasa ekonomisinin en etkin aracı olan fiyat mekanizmasının ekonomik dengeyi tek başına gerçekleştiremeyeceği gerçeğini ortaya koymuş ve klasik iktisadi düşüncenin yıkımına neden olmuştur. Klasik iktisadi düşünürlerin savunduğu tarafsızlık ilkesi, yerini müdahaleciliğe bırakmıştır.

### 1.2. NEOKLASİK İKTİSATTA DEVLET ANLAYIŞI

Klasik iktisadi düşüncenin bir adım ilerisi olarak kabul edilen Neoklasik iktisadi düşünce ise, piyasa ekonomisinin bazı faktörler dolayısıyla başarısızlığa uğrayabileceğini bu nedenle de sosyal refahın optimumdan uzaklaşabileceğini iddia etmiş, bundan dolayı da kamu ekonomisine gerek olduğunu açıklamıştır.

Neoklasik iktisatçılar, klasik iktisatçılardan farklı olarak devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğunu, ancak bunun “sınırlı” olması gerektiği görüşünü savunmuşlardır (Aktan, 2002b).

### 1.3. KEYNESYEN İKTİSATTA DEVLET ANLAYIŞI

Piyasa ekonomisinin işleyişini aksatan bütün nedenler, piyasa başarısızlığı olarak nitelendirilmiş ve yeni bir arayış için çalışmaları hızlandırmıştır. Özellikle

1929 Dünya Ekonomik Krizi, arka arkaya geçirilen ve ağır sonuçlar ortaya koyan dünya savaşları ve bunların neticesi olarak demografik ve teknolojik değişimler ekonomik düşünce tarihinde büyük bir evrimin oluşmasına ortam hazırlamıştır.

1929 Ekonomi Krizinin ortaya çıkardığı sorunlara klasik iktisadi düşüncenin “Laissez Faire” ilkesinin çözüm olamaması, iktisatçıları bunalımdan çıkmak için yeni çözüm arayışları içerisine itmiştir. Bu dönemde İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes, 1929 bunalımının etkilerini inceleyerek, 1936 yılında yayınladığı ünlü “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı eserinde depresyondan kurtulmak için devletin ekonomiye aktif olarak müdahale etmesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Keynes’in düşünceleri 1940’lı yılların başından itibaren pek çok ülkede uygulama alanı bulmuştur. Keynes’i takiben pek çok iktisatçı devletin ekonomideki rolü ve fonksiyonlarının genişletilmesi düşüncesini savunmuştur. Keynesyen iktisatçılar, fonksiyonel devlet teorisi çerçevesinde devletin bazı fonksiyonları sağlamak üzere ekonomiye aktif olarak müdahale etmesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır (Aktan, 2002b).

Keynesyen iktisatçılara göre devletin sağlaması gereken fonksiyonlar: Kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması, iktisadi büyüme ve kalkınmanın sağlanması, iktisadi istikrarın sağlanması, ödemeler bilançosunda denge sağlanması, adil bir gelir ve servet dağılımının sağlanması olarak sıralanmaktadır.

## **2. ADALETLİ GELİR DAĞILIMI KONUSUNDA DEVLET**

“Adaletli bir gelir dağılımı sağlanması konusunda devletin rolü ne olmalı? Devlet ne gibi görevler üstlenmeli? Bu görevleri hangi araçlar yardımıyla yerine getirmeli?” benzeri sorular iktisatçıların görüşlerine göre farklı şekillerde cevaplandırılmaktadır.

Klasik iktisatçılara göre piyasa mekanizması, her koşulda geçerli tam ve etkin olarak çalışan bir mekanizmadır. Klasik iktisatçılara göre ekonomi kendiliğinden dengeye gelebilme ve her koşulda tam istihdamı sağlayabilme niteliğine sahip olduğundan bölüşüm ilişkilerinin çözümü de piyasa mekanizması aracılığıyla olacaktır (Doğan, 2007:11). Klasik iktisatçılara göre, etkin çalışan bir piyasa mekanizmasında gelir dağılımı eşitsizliğinden bahsetmek pek de mümkün değildir. Böyle bir sorunun varlığı piyasa mekanizmasından değil, piyasa mekanizmasının

çalışmasının engellenmesinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir sistemin önündeki en büyük engel ise ancak devletin ekonomiye olan müdahalesidir. Klasik iktisatçılar, üretim sonucu ortaya çıkan gelirin dağılımında devletin herhangi bir müdahalede bulunmaması gerektiği görüşünü savunurlar. Klasik iktisatçılara göre devlet, ancak ve ancak doğal afetler sonucu ortaya çıkan yoksulluk karşısında, bu sorunla mücadele için müdahalede bulunabilir, bunun dışında birincil dağılıma müdahale etmez.

Neoklasik iktisatçılara göre, kaynakları dağıtan asıl sistem piyasalardır ve devletin müdahalesi piyasaların işleyişini bozmaktadır. Ancak yine Neoklasik iktisatçılara göre piyasa mekanizması, gelir dağılımında adaleti sağlama konusunda çeşitli nedenlerden dolayı başarılı olamamaktadır. Bu nedenle Neoklasik iktisatçılar, piyasa başarısızlığı olarak nitelendirilen ve gelir dağılımını da etkileyen nedenlerden dolayı devletin, sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerini yerine getirmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.

Keynesyen iktisatçılar ise gelir dağılımında devletin daha aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini savunurlar. Keynesyenlere göre devlet, yeniden dağılım (ikincil dağılım) politikasını kullanarak gelir dağılımında adaletsizlik sorunu ile mücadele etmelidir. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için uygulanan yeniden dağılım politikasında ise devlet çeşitli araçlardan faydalanmaktadır. Bu araçlar mali ve mali olmayan araçlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Mali araçlara maliye politikası, mali olmayan araçlara ise para ve kredi politikası adı verilmektedir. Maliye politikası vergi, kamu harcamaları ve kamu kredisi araçlarını kullanarak gelir dağılımında adaleti sağlama fonksiyonunu üstlenmektedir. Uzunhasanoğlu'na (2006: 44) göre, özellikle kamu harcamaları ve vergiler gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek üzere, kullanılabilir etkin mali araçlardır. Palamut ve Yüce'ye (2001: 7) göre, izlenen vergi politikaları, vergilemede ödeme gücünün dikkate alınıp alınmadığı, vergi oranı, vergilerin niteliği (dolaylı-dolaysız) ve yansıtılma olanaklarının varlığına bağlı olup, kuşkusuz gelirin yeniden dağılımı üzerinde etkilidir. Dağdemir'e (1998: 57) göre ise; kamu harcamaları, en yüksek gelirli gruptan en düşük gelirli gruplara gelir transferi etkisi yaratarak gelir dağılımını iyileştirmektedir.

Devletin ekonomik rolünün belirlenmesinde etkili olan bu görüşler, aynı zamanda, devletin ekonomideki rolü konusunda farklı devlet modellerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Devlet modelleri arasında, devletin gelir dağılımına müdahale etmesi gerekliliği ilk olarak kamu hizmetleri devlet modelinde ortaya konulmuştur. Musgrave'nin savunuculuğunu yaptığı kamu hizmetleri devleti modeli Keynesyen görüşten etkilenecek şekilde ortaya çıkmıştır. Musgrave bütçe politikası yolu ile devlet faaliyetlerinin hangi alanlarda ve hangi amaçlarla yürütülmesi gerekeceğine dair yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Musgrave özellikle Neoklasiklerin geliştirdiği piyasanın başarısızlığı teorisi çerçevesi içerisinde, piyasanın başarısızlığını gidermek için devletin aktif rol alması gerektiği üzerinde durmaktadır (Sağbaş ve Odabaş, 2004: 116). Musgrave, devletin, artan ihtiyaçların karşılanması ve ekonomik istikrarın sağlanması için önemli görevler üstlenmesi gerektiğini belirterek 1959 yılında yayınladığı “Kamu Maliyesi Teorisi” kitabında devletin ekonomik fonksiyonlarını kaynak tahsisi, gelir dağılımı ve istikrar olarak sıralamıştır. Musgrave'e göre fiyat mekanizması tek başına optimum kaynak dağılımını gerçekleştiremez. Bu nedenle adil bir gelir dağılımı da gerçekleştirilemez. Musgrave düşük gelir gruplarına adil bir gelir sunulabilmesi ve ekonomik istikrar ve dengenin sağlanabilmesi için devlet, maliye politikası araçları ile faaliyette bulunmalıdır teorisini geliştirmiştir.

Kamu hizmetleri devleti modelinden sonra, 1942 yılında Beveridge Raporunda temeli atılan refah devleti modeli benimsenerek, devletin ekonomik ve sosyal alanda müdahale ilkesi kabul edilmiştir. Sosyal refah devlet anlayışında benimsenen ana düşünce, toplumu oluşturan bireylerin, yasalar karşısında olduğu kadar siyasal, ekonomik ve sosyal hayatın işleyişi içinde de eşit ve özgür olmalarını sağlamak düşüncesidir. Bu ana düşünceye bağlı olarak ortaya çıkan diğer düşünceler ise yoksullukla mücadele etme, adil gelir dağılımına ulaşma, fırsat eşitliği sağlama ve sosyal güvenlik oluşturma şeklinde sıralanmaktadır.

Sosyal refah devleti anlayışında, devlet, ekonomik alanda kalkınmayı gerçekleştirmek ve ekonomik istikrarı sağlayabilmek için ekonomiye müdahale edebileceği gibi, toplum grupları arasında oluşan gelir dağılımı adaletsizliklerini gidermek amacıyla da ekonomik ve sosyal alana müdahalede bulunabilmektedir.

Günümüzde sosyal refah devleti gelir dağılımı eşitsizliğini yeniden dağıtım yöntemi ile iyileştirmeye çalışmaktadır. Bu yöntemde devlet, yüksek gelir grubundan aldığı vergileri düşük gelir grubuna aktararak veya fakirlerin daha fazla kullandığı malları sübvansede ederek gelir dağılımını daha adil bir düzeye getirebilmektedir. Ancak bu noktada bir görüş ayrılığı ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımının adil olup olmadığının hangi kriterlere göre değerlendirileceği, sorusuna verilen cevaplar bu görüş ayrılıklarının temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede oluşan görüş ayrılıkları aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

## 2.1. SOSYAL REFAH VE GELİR DAĞILIMI

Sosyal refah, her toplumun en üst düzeydeki toplumsal amacıdır. Sosyal refahın tanımlanmasında, üzerinde fikir birliği sağlanmış bir görüş bulunmamakta ve değerlendirmeler kişisel değer yargıları çerçevesinde yapılmaktadır (Çelebi, bt: 29).

Devletin ekonomiye müdahalesinin olmadığı, piyasa ekonomisinin benimsendiği, zamanlarda sosyal refah çeşitli mekanizmalar aracılığı ile kendiliğinden en üst düzeye çıkabilmekteydi. Ancak zaman içerisinde piyasanın bazı durumlarda başarılı olamadığı, tek başına sosyal refahı optimum düzeye getiremediği anlaşılmıştır. Piyasa başarısızlığı olarak nitelendirilen ve gelir dağılımını da etkileyen bu durum nedeniyle devletin ekonomiye müdahalesi sadece mevcut aksaklığı düzeltmek amacıyla ve sınırlı bir şekilde olmuş ve bu müdahaleler de adaletten ziyade etkinlik kaygısıyla gerçekleştirilmiştir. Fakat ilerleyen zamanlarda gelir dağılımındaki eşitsizliklerin, sınıflararası çatışmaları şiddetlendirecek boyutlara ulaşması sonucu devlet, etkinlik kaygısı yanında adalet kaygısıyla da ekonomiye müdahale etmek ve adil gelir dağılımını sağlama görevini de üstlenmek zorunda kalmıştır.

Sosyal refah ise hem kaynak dağılımında etkinlik hem de gelir dağılımında adalet sağlandığı zaman gerçekleşmiş olmaktadır (Baran, 2006: 7). Etkinlik, pozitif iktisadın bir konusu olup, kıt kaynakların tamamının kullanılması ile maksimum düzeyde faydanın sağlanarak sonsuz olan ihtiyaçların karşılanmasını ifade eder. Eşitlik ise, sağlanan bu maksimum faydanın bütün bireylere adaletli bir şekilde dağılımını ifade eder. Eşitlik, normatif iktisadın bir konusudur ve değer yargılarını içeren subjektif bir olgudur. Sosyal refah devletinde oluşan görüş ayrılıkları, etkinlik

ve eşitliğin birlikte gerçekleşmesinin mümkün olup olamayacağı noktasında ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan görüşlerin her biri farklı değer yargılarına dayanmaktadır. Bir görüşe göre sosyal refahı sağlamak için etkinlik eşitliğe yeğlenmekte, diğer görüşe göre ise tam tersi durumun sosyal refahı sağlayacağı düşünülmektedir. Sosyal refahın kapsamının belirlenmesi konusunda oluşan farklı değer yargıları, çeşitli yaklaşımların oluşmasında etkili olmuştur.

### **2.1.1. Rawls Yaklaşımı**

Rawls yaklaşımına göre sosyal refahta, toplumdaki en düşük refah düzeyine sahip olan bireyin durumu belirleyici rol üstlenir. Rawls'a göre sosyal refah, toplumda en kötü durumda olan bireyin refahının yükseltilmesi olarak tanımlanır. Rawls, durumu kötü olan bireyin refahı artarken, durumu iyi olan bireylerin durumlarının kötüleşmesi veya iyileşmesi konusunda ilgisizdir. Bu yaklaşımda gelirin tam olarak eşit dağıtılması görüşü kabul görmüştür. Akalın'a (1981: 165) göre, gelirin eşit dağılmasından uzaklaştırılabilecek tek neden; bu eşitsizliğin, en kötü durumda bulunan kişinin refahını artırmasıdır.

### **2.1.2. Faydacı Ahlak Yaklaşımı**

Faydacı ahlak yaklaşımına göre sosyal refah, toplumdaki farklı bireylerin faydalarının toplamıdır. Bu görüşün esas amacı farklı bireylerin fayda düzeyleri arasında farklılık olmadan, toplam faydanın artırılmasıdır. Bu yaklaşımda sosyal refah, toplam fayda ile bütünleşmiştir. Faydacı ahlak yaklaşımının devletin gelir dağılımına müdahalesi konusundaki görüşü, bu yaklaşımın ahlaki değer yargıları ile bağlantılıdır. Bu cümle Akalın (1981: 158) tarafından, "sosyal refahı yükselttiği sürece her politika iyidir" şeklinde yorumlanmaktadır. Faydacı ahlak yaklaşımında etkinlik, eşitliğe göre daha ön planda yer alır.

Faydacı ahlak yaklaşımı, Pigou ve Pareto optimumlarının temellerini oluşturmaktadır. Bu optimumlar, gelir dağılımında devlet müdahalesinin hacminin ne kadar olacağı konusunda oluşan görüş ayrılıkları sonucu ortaya çıkmışlardır.

#### **2.1.2.1. Pigou Optimumu**

Pigou'nun sosyal refah teorisi toplumsal nitelikli olup, faydacı ahlak yaklaşımına dayanmaktadır. Faydacı ahlak yaklaşımında olduğu gibi Pigou'da da



sosyal refah, bireylerin refahlarının toplamından oluşur. Pigou'nun sosyal refah fonksiyonu toplumdaki tüm bireylerin faydaları toplamının maksimize edilmesini amaçlayan bir fonksiyondur (Baran, 2006: 9). Pigou'ya göre sosyal refah, milli geliri ve milli gelirin artış hızını azaltmadan etkinlik ve eşitliğin sağlanması ile mümkündür. Pigou optimumunda eşit bir gelir dağılımı için devlet, bireylerin gelirlerini tam olarak eşitleyene kadar yeniden dağıtmaktadır.

#### 2.1.2.2. Pareto Optimumu

Pareto'nun sosyal refah teorisi de faydacı ahlak anlayışına dayanmaktadır. Pareto optimumu bireysel niteliklidir ve hiçbir bireyin refahının diğer bireylerin refahlarını azaltmadan arttırmanın mümkün olmadığı durum olarak tanımlanır. Pareto optimumunda ekonomik etkinlik gerçekleştirilmiş ise sosyal refaha ulaşıldığı kabul edilir. Çelebi'ye (bt: 38) göre yoksulları daha yoksul hale getirmeden, zenginlerin refahlarında ortaya çıkan her artış sosyal refahta da bir artış olarak kabul edilmektedir. Yani bir kimsenin durumunu kötüleştirmeksizin başka bir kimsenin refahının artması, sosyal refahı yükseltiyor demektir. Pareto optimumu, Pigou optimumunun aksine yeniden dağılım ile ilgili bir öneride bulunmamaktadır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, günümüzde bütün ekonomik, sosyal, demografik ve teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin bir neticesi olarak devlet kavramı oldukça genişlemiş, devletin ekonomideki rolü de buna bağlı olarak artmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda oluşan sosyal refah devleti ise, toplumda eşitsizlik sonucu çıkacak olan ayaklanmalar ve beraberinde getireceği sorunlar nedeniyle gelir dağılımındaki adaletsizliğe karşı müdahaleyi zorunlu olarak görmüştür. Sosyal refah anlayışı, devletin gelir dağılımındaki bozuklukları düzeltirken ekonomik etkinliği zedelememesini bir koşul olarak ileri sürmektedir. Bunun için yapısal özelliği ve elinde bulundurduğu araçlar nedeniyle devletin bu konuda görev üstlenmesinin gerekli olduğunu savunmaktadır. Günümüzde gelir dağılımı konusunda devlet, vazgeçilmez bir zorunlu olarak ekonomide yerini almıştır. Ancak bütün olanaklara rağmen gelir dağılımının iyileştirilmesi konusunda devlet de hiçbir zaman mükemmel olamamış, eşit bir dağılımı sağlayamamıştır.

### 3. GELİR DAĞILIMINDA EŞİTSİZLİĞİ AZALTICI POLİTİKALAR

Devletin gelir dağılımı rolü incelenirken, bu konu, ‘gelirin yeniden dağılımı’ veya ‘ikincil gelir dağılımı’ olarak tanımlanmaktadır. Bunun anlamı şudur: Piyasa, devletin hiçbir müdahalesi olmadığı durumda, belirli bir gelir dağılımı yaratmaktadır. Buna ‘birincil gelir dağılımı’ adı verilmektedir. Bu aşamada, üretim sürecine katılan üretim faktörleri, üretim sonucunda kendi faktör paylarını gelir olarak almaktadırlar. Böylece, piyasada belirli bir gelir dağılımı ortaya çıkar, ancak bu mutlaka adil bir gelir dağılımı demek değildir. Devlet, bu birincil aşamada gelir dağılımına bazı araçlarla müdahale edebilir. Bunlar, daha çok, yasal düzenlemeler şeklindeki müdahalelerdir. Ancak, devletin gelir dağılımı fonksiyonu, asıl olarak ikincil düzeyde, yani piyasa gelir dağılımı oluştuktan sonraki aşamada ortaya çıkar. Devlet, bu aşamada gelir dağılımını vergi ve sübvansiyon gibi araçlarla değiştirebilir. Bu duruma ‘ikincil gelir dağılımı’ adı verilmektedir (Kirmanoğlu, 2009: 206). Bu kapsamda devletin gelir dağılımında eşitsizliği azaltıcı politikaları: gelirin oluşum sürecinde çeşitli önlemler almak, oluşumundan sonra ise çeşitli müdahalelerde bulunmak şeklinde olmaktadır.

#### 3.1. DEVLETİN GELİRİN OLUŞUM SÜRECİNDE EŞİTSİZLİĞİ AZALTICI MÜDAHALELERİ

Gelirin oluşumu sürecine müdahale etmek, daha çok uygulanmakta olan ekonomik sistemin yapısıyla ilgili bir konudur (Bolayır, 2007: 8). Devlet, gelir dağılımında ortaya çıkan farklılıkları azaltmak amacıyla; öncelikle gelirin elde edilmesi aşamasında çeşitli önlemler alarak dengesizliğe neden olan koşulları değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelmektedir. Ücret farklılıklarını azaltmaya yönelik müdahaleler, asgari ücret uygulaması, faiz oranlarına müdahale, üretici ve tüketiciyi korumak amacıyla tarımsal ürün fiyatlarına müdahale, rekabeti engelleyici uygulamaları yasaklayan yasal düzenlemeler, toprak reformu yapılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirler, sermaye piyasasının gelişmesini sağlamak ve enflasyonla mücadele devletin gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı müdahale yöntemleridir (Dinler, 2000: 266).

### 3.2. GELİRİN ELDE EDİLMESİNDEN SONRA YAPILAN EŞİTSİZLİĞİ AZALTICI MÜDAHALELER: YENİDEN GELİR DAĞILIMI

Bir ekonomideki bütün bireyler; yaşamları boyunca üretim sürecine emek, sermaye veya servetleriyle katılarak, hayatlarını idame etmeye yetecek bir gelir sağlamak durumunda olmayabilirler. Hastalık, sakatlık, yaşlılık, işsizlik gibi nedenlerle yeterli bir gelir elde edilemeyebilir ve / veya yeterli servet stoklarına sahip olunamayabilir. Bu noktada devlete düşen görev, kendi kusurları olmaksızın geçimlerini tamamen ya da kısmen sağlayamayanların yeterli bir gelire kavuşmalarını mümkün kılan yeniden dağılım tedbirlerini almaktır (Bolayır, 2007: 8).

Gelirin yeniden dağılımı, bir ülkede kamunun değişik yöntemlerle (vergi, harç vb.) gelir elde ederek, bunların kamu giderleri aracılığı ile topluma yeniden verilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Hepaktan ve Alkaya, 2001: 43).

Yeniden gelir dağılımı politikasında, artan oranlı gelir vergisi politikası uygulanarak kişilerin gelirleri arttıkça daha yüksek oranlı vergi alınır. Belirli bir gelir düzeyinin altında kalanlar ise, vergiden muaf tutulur. Ayrıca devlet, çok az geliri olanlara insanca yaşayabilecekleri bir aylık bağlayabileceği gibi, fakirlerin sağlık harcamalarını öder, (yeşil kart uygulaması gibi) öğrencilere burslar verir. Zenginlerden alınan vergilerden yapılan kamu harcamalarından, fakirlerin zenginlerden daha fazla yararlanması, gelir dağılımındaki farklılığı hafifletir (Dinler, 2000: 268).

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımı eşitsizliğinin düzeltilmesi, günümüzde bütün dünya ülkelerinin ortak bir sorunu haline gelmiştir. Dünya genelinde özellikle son yirmi yılda, bir yanda büyük bir ekonomik gelişme devam ederken, diğer yanda gelir dağılımı eşitsizliği sorunu giderek büyümektedir. Ülke içerisindeki gelir dağılımı eşitsizliğinin yanı sıra ülkeler arası gelir dağılımı eşitsizliği de artmaya devam etmektedir. Bu bölümde giderek artan gelir dağılımı eşitsizliği konusunda dünyanın ve Türkiye'nin durumu değerlendirilecek, ayrıca, Türkiye'de yapılan gelir dağılımı araştırmalarına ve bu araştırmaların sonuçlarına yer verilecektir.

#### 1. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

Küreselleşme ile beraber bütün kavramların ulusal sınırı aşarak, uluslararası bir platformda tartışıldığı günümüz ortamında gelir dağılımının da uluslararası düzeyde incelenmesi, farklı gelişmişlik seviyesine sahip ülkeler arasında gelir dağılımı ve eşitsizliği konusunda karşılaştırmalar yapılmasına imkan vermekte, bu konuda uygulanacak politikaların belirlenmesinde yol göstermektedir.

Dünyada, ülkelerin gelir dağılımı eşitsizlik verileri Tablo: 1'de gösterilmektedir. Tabloda hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre sıralı yüzde 20'lik hanehalkı dilimlerinden, gelirden en az payı alan birinci dilim (en düşük %20), gelirden en fazla payı alan beşinci dilim (en yüksek %20) olarak belirtilmiştir. Gelir eşitsizlik ölçüsü Gini katsayısı olarak belirtilmiş ve verilerden anlamlı bir sonuç çıkarılabilmesi için genellikle aynı döneme ait çalışma sonuçlarına yer verilmiştir.

**Tablo 1: Dünyada Gelir Dağılımında Ülkelerin Durumu**

ÜLKELER	ÇALIŞMA TARİHİ	GİNİ KATSAYISI	EN DÜŞÜK % 20	EN YÜKSEK % 20
ABD	2000	40,8	5,4	45,8
Almanya	2000	28,3	8,5	36,9
Avusturya	2000	29,1	8,6	37,8
Belçika	2000	33,0	8,5	41,4
Hollanda	1999	30,9	7,6	38,7
İngiltere	1999	36,0	6,1	44,0
İrlanda	2000	34,3	7,4	42,0
İspanya	2000	34,7	7,0	42,0
İsveç	2000	25,0	9,1	36,6
İsviçre	2000	33,7	7,6	41,3
İtalya	2000	36,0	6,5	42,0
Kanada	2000	32,6	7,2	39,9
Norveç	2000	25,8	9,6	37,2
Yunanistan	2000	34,3	6,7	41,5

Kaynak: TÜİK web sayfasından derlenen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır<sup>1</sup>.

Tabloda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler birlikte ele alınmış ve gelir dağılımı eşitsizliğinin bir dünya sorunu olduğu ortaya konulmuştur. Dünya ülkeleri arasında yüksek milli gelire sahip olan ülkelerde bile eşitsizlik olduğu göze çarpmaktadır.

Tabloda; gelirden en düşük pay alan birinci %20 'lik dilime sahip ülkeler 5,4'lük pay ile ABD, 6,1'lik pay ile İngiltere, 6,5'lik pay ile İtalya ve 6,7'lik pay ile Yunanistan şeklinde sıralanmaktadır. Gelirden en yüksek pay alan beşinci %20'lik dilime sahip ülkeler ise 45,8'lik pay ile ABD; 44,0'lık pay ile İngiltere; 42,0'lık pay ile İrlanda İspanya ve İtalya şeklinde sıralanmaktadır.

Tabloda görüldüğü gibi Gini katsayısı en yüksek ülkeler 40,8'lik oran ile ABD; 36,0'lık oran ile İngiltere ve İtalya şeklinde sıralanmaktadır. 25,0'lık oran ile İsveç ve 25,8'lik oran ile Norveç ise en adaletli ülkelerin başında yer almaktadırlar.

<sup>1</sup> <http://www.tuik.gov.tr/yillik/yillik.pdf> 2006 (01.04.2010)

ABD’de 8,4 kat olan en zengin kesimle en yoksul kesim arasındaki gelir farkı, İngiltere’de 7,2; İtalya’da 6,4; İsveç’te 4; Norveç’te ise 3,8 şeklinde hesaplanmıştır.

Tabloda görüldüğü gibi gelir dağılımı eşitsizliği, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında hiçbir fark gözetmeksizin bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde daha ağır hissedilen bu sorun, gelişmiş ülkelerde, kişi başına düşen gelirin yüksek olması nedeniyle daha hafif hissedilmektedir.

Karaman ve Özçalık (2007: 26) gelir dağılımının, ülkeden ülkeye farklılık göstermesine karşın eşit ve adaletli bir gelir dağılımı çizelgesi bulmanın imkansız olduğunu belirtmektedir.

## **2. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI**

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana nispeten olumlu ekonomik koşullar altında geçen bir yirmi beş-otuz yıl sonrasında ekonomik problemler yaşamaya başlamış ve halen yaşamaya devam etmektedir. Yüksek enflasyon ve ekonomik krizler, politik istikrarsızlıkla birleşerek Türkiye’nin en önemli sorunları haline gelmişlerdir (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 145). 1970’li yıllardan itibaren ağır biçimde yaşanan sosyo-ekonomik bunalım ve 1973 petrol krizi de Türkiye’yi önemli ölçüde etkileyerek ekonomik problemlerin artmasına neden olmuştur. Artan ekonomik problemler beraberinde gelir dağılımı eşitsizliğini de gündeme getirmiş ve bu ekonomik şartlar altında gelir dağılımı günden güne daha eşitsiz bir hal almaya başlamıştır.

Türkiye’de milli gelirin dağılımında, piyasa ekonomisine yönelik liberal uygulamaların başladığı 1980’li yıllardan itibaren ekonominin küresel iktisadi hayatla bütünleşmesi sürecinde, varlıklılar ile yoksullar arasındaki gelir dağılımı uçurumu büyümüş, orta sınıf giderek küçülmüş; uygulanan politikalar büyüme, istihdam ve dış ticaret konularında kısmen başarılı bir performans çizerken, yüksek enflasyon ve gelir dağılımı konusunda oldukça başarısız bir görüntü sergilemiştir (Uzunhasanoğlu, 2007: 1).

Gelir dağılımının giderek daha eşitsiz bir özellik göstermesi nedeniyle, hazırlanan kalkınma planlarında gelirin dengesiz dağılımının önlenmesi hususuna yer

verilmiştir. Ayrıca, 1961 ve 1982 Anayasaları ile “sosyal adalet” ve “sosyal devlet” ilkeleri benimsenmiş, adil bir gelir dağılımının sağlanması yönünde düzenlenecek politikalar için temel bir çerçeve oluşturularak devlete bu politikaları düzenleme görevi yüklenmiştir (DPT, 2007: 18).

## 2.1. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMALARI

Gelir dağılımı araştırmaları yaşanan toplumun sosyal ve politik yapısını anlama ve açıklama imkanı vermektedir. Gelir dağılımı, gelir adaletsizliği ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılıklarının zaman içindeki değişimini, gelir dağılımındaki değişikliklerin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koyabilmektedir. Gelir dağılımı araştırmalarının en önemli amacı sadece gelirin araştırılması değil, aynı zamanda toplam geliri meydana getiren üretim faaliyeti içindeki sosyal ve paylaşım ilişkilerinin belirlenmesidir (Bayramiç, 2006: 71).

Türkiye’de gelir dağılımı ile ilgili çalışmalar farklı zamanlarda ele alınmış ve bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Ülkemizde milli gelirin dağılımı ile ilgili konuyu ciddi bir şekilde gündeme getiren ilk kişi, 1959 yılında “Gelir Dağılımı Araştırması İçin Öneriler” isimli Stanford Üniversitesi’ndeki çalışmasıyla Nejat BENGÜL olmuştur (Karaman, 1987: 18). Bu tarihten sonra gelir dağılımı ile ilgili kişisel bazda birçok çalışma yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların hiçbiri gelir dağılımı eşitsizliğini tespit etme düzeyinde olmamıştır. Bu konudaki kayda değer ilk çalışma ise 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmıştır. 1963 yılında yapılan bu çalışma, verilerin yetersizliği ve bulguların güvenilirliği konusunda birçok olumsuzluğu bulunmasına rağmen ilk çalışma olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu çalışmayı 1968 ve 1973 yıllarında yine Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan çalışmalar izlemiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı’nın ardından Devlet İstatistik Enstitüsü de 1973–1974 ve 1978–1979 yıllarında yaptığı çalışmalarla bu alandaki araştırmalara katkıda bulunmuştur.

1980’li yıllardan sonra bu iki kuruluş tarafından yapılan çalışmalar baz alınarak, farklı kişilerce de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Dünya Bankası tarafından K. Derviş ve S. Robinson’a yaptırılan çalışmanın ardından, Alptekin Erdoğan’ın

“Ücretlerin Milli Gelirdeki Paylarının Gelişimi” konusunda yapmış olduğu DPT çalışması, Dr. Erdoğan Özötün’ün geliştirdiği hesaplama modelinin Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Süleyman Özmucur tarafından değerlendirilmesi ile TÜSİAD Bilgi Bankasında toplanan verilerin oluşturduğu çalışma, DPT uzmanı Sıddık Ensari’nin “Türkiye Kırsal Yerler Gerçek Geliri” isimli çalışması, Boğaziçi Üniversitesi’nden Prof. Yılmaz Esmer, Prof. Hamit Fişek ve Prof. Ersin Kalaycıoğlu’nun TÜSİAD için yapmış olduğu araştırmanın bir bölümü ve en son olarak da anket çalışması yapmadan ekonometrik bir model üzerinden çözümleme niteliği taşıyan Prof. Merih Celasun’un çalışması buna örnek gösterilebilir.

Yukarıda belirtilen çalışmaların, metot ve uygulama açısından önemli eksiklikleri bulunmaları nedeniyle kapsamlı bir araştırmaya gereksinim duyulmuş ve Devlet Planlama Teşkilatının teklifi, Devlet İstatistik Enstitüsünün de kabulü ile Türkiye’de ilk defa örnek hacmi ve uygulama esasları yönünden bilimsel kriterlere uygun olarak 1987 yılında hanehalkı gelir ve tüketim harcamaları anketi yapılmış, gelir dağılımı sonuçları ortaya konulmuştur.

1987 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi; beş bölge bazında ve kent kır ayrımında gelir ve tüketim farklılaşmasını belirlemek üzere, Türkiye genelini kapsayan ilk anket olarak düzenlenmiştir (DPT, 2001: 16). Araştırmada sektörel, ücret, ücret dışı gelir, tarım, tarım dışı gelir, ücretin elde edilmiş şekli, hanehalkının işteki durumu, bölgelere, nüfus gruplarına göre gelir dağılımı verileri ayrıntılı olarak hazırlanmıştır (Erdoğan, 2002: 47).

Devlet İstatistik Enstitüsü, 1987 yılı araştırmasından sonra 1994 yılında yeni bir gelir dağılımı araştırması başlatmış, bu araştırmanın sonuçları ise 1996 yılı sonunda alınmıştır. 1994 yılında uygulanan Hanehalkı Gelir Dağılımı anketinde 7 coğrafi bölge, 19 bağımsız il merkezi ve kent-kır ayrımında Türkiye geneli kapsanmıştır.

Devlet İstatistik Enstitüsü daha sonra 2002 ve 2003 yıllarında Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları anketlerini uygulayarak sonuçlarını yayınlamıştır. 2004 yılında ismi değişerek Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) olan kurum 2004 ve



2005 yıllarında da Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları anketlerini uygulayarak çalışmalarına devam etmiştir.

2006 yılından itibaren bu ihtiyaca cevap verebilmek için yeni bir çalışma başlatılmış ve Avrupa Birliği uyum çerçevesinde “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”nın uygulanmasına başlanmıştır.

## 2.2. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Türkiye’de gelir dağılımı ile ilgili farklı zamanlarda yapılan çalışmalar, gelir dağılımı eşitsizliği konusunda birçok veri elde edilmesine olanak sağlamıştır. Ancak elde edilen bütün verilerin sunulması çok kapsamlı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bu nedenle çalışmamızda, yapılan araştırma sonuçlarından elde edilen verilerin yalnızca bir kısmı kullanılmaktadır. Sınırlı olan verileri genel olarak vermek amacı ile ise çeşitli tablolar oluşturulmuştur. Güncellik açısından, yapılan araştırmalara ait son dört yıllık verilere yer verilmiştir. Tablolarda kişisel gelir dağılımı araştırmalarında en çok tercih edilen yöntem olan, yüzde payları kullanılmıştır. Yüzde paylarında gelir grupları beş gruba ayrılarak; en düşük gelirli % 20 hanehalkı grubundan başlanarak, en yüksek gelirli % 20 hanehalkı grubuna kadar sırası ile grupların elde ettikleri gelirler yüzde şeklinde belirtilmiştir. Son olarak ise gelir dağılımı araştırmalarının sonucu olarak Gini katsayıları verilmiştir.

*Tablo 2: Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirin Dağılımı ve Gini Katsayısı, 2002-2005*

Yüzde 20'lik Dilimler	2002	2003	2004	2005
Birinci % 20	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci % 20	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü % 20	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü % 20	20,8	20,9	21,9	22,6
Beşinci % 20	50,1	48,3	46,2	44,4
<b>GİNİ KATSAYISI</b>	<b>0,44</b>	<b>0,42</b>	<b>0,40</b>	<b>0,38</b>

Kaynak: TÜİK web sayfasından derlenen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır<sup>2</sup>.

Tablo 2, Türkiye geneli gelir dağılımı sonuçlarını göstermektedir. 2002 yılı anket sonuçlarına göre; Türkiye geneli için, ilk % 20'lik dilime giren hanehalkı toplam gelirden % 5,3 oranında pay alırken, beşinci % 20'lik dilime giren hanehalkı ise % 50,1 oranında pay almaktadır. Beşinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkı, birinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkının 9,4 katı gelir elde etmektedir. Gini katsayısı ise 0,44 olarak hesaplanmıştır.

2003 yılı anket sonuçlarına göre; Türkiye geneli için, ilk % 20'lik dilime giren hanehalkı toplam gelirden % 6,0 oranında pay alırken, beşinci % 20'lik dilime giren hanehalkı ise % 48,3 oranında pay almaktadır. Beşinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkı, birinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkının yaklaşık 8,1 katı gelir elde etmektedir. Gini katsayısı ise 0,42 olarak hesaplanmıştır.

2004 yılı anket sonuçlarına göre; Türkiye geneli için, ilk % 20'lik dilime giren hanehalkı toplam gelirden % 6,0 oranında pay alırken, beşinci % 20'lik dilime giren hanehalkı ise % 46,2 oranında pay almaktadır. Beşinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkı, birinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkının 7,7 katı gelir elde etmektedir. Gini katsayısı ise 0,40 olarak hesaplanmıştır.

2005 yılı anket sonuçlarına göre; Türkiye geneli için, ilk % 20'lik dilime giren hanehalkı toplam gelirden % 6,1 oranında pay alırken, beşinci % 20'lik dilime giren hanehalkı ise % 44,4 oranında pay almaktadır. Beşinci % 20'lik dilimde yer

<sup>2</sup> <http://www.tuik.gov.tr> (01.04.2010)

alan hanehalkı, birinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkının 7,2 katı gelir elde etmektedir. Gini katsayısı ise 0,38 olarak hesaplanmıştır.

Yıllar itibariyle bir değerlendirme yapacak olursak; ilk dört % 20'lik dilimin gelirden aldığı pay sürekli bir artış gösterirken, beşinci % 20'lik dilimin gelirden aldığı pay ise sürekli olarak azalmıştır. 2002 yılında beşinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkı, birinci % 20'lik dilimde yer alan hanehalkının 9,4 katı gelir elde ederken, 2005 yılında bu fark 7,2'ye düşmüştür.

2002 yılında en zengin % 20'lik kesimin ulusal gelirden aldığı pay % 50,1 iken; geri kalan % 80'lik kesim, gelirin % 49,9'unu almaktadır. 2005 yılında ise en zengin % 20'lik kesiminin ulusal gelirden aldığı pay % 44,4 iken; geri kalan % 80'lik kesim, gelirin % 55,6'sını almaktadır.

Gelir eşitsizliğinin göstergesi olarak Gini katsayısı incelendiğinde ise; 2002 yılında Türkiye geneli için 0,44 olan katsayı, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında sürekli düşerek 0,38'e gerilemiştir.

Bu gelişmeler bize, ülkemizde gelir dağılımı eşitsizliğinde bir düzelme olduğunu göstermektedir. Ancak ülkemiz değerlerini dünya ülkeleri ile karşılaştırdığımızda çok da iyi bir konuma sahip olduğumuzu söylemek mümkün değildir.

**Tablo 3: Yüzde 20'lik Dilimlere Göre Yıllık Kullanılabilir Gelirin Kentsel-Kırsal Alanda Dağılımı ve Gini Katsayısı, 2002-2005**

Yüzde 20'lik Dilimler	Kent				Kır			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
Birinci % 20	5,5	6,1	6,4	6,4	5,2	6,4	6,3	6,1
İkinci % 20	9,7	10,3	10,8	11,5	10,3	11,0	11,2	11,3
Üçüncü % 20	13,9	14,5	15,2	16,0	14,7	15,0	15,8	15,9
Dördüncü % 20	20,5	20,8	21,4	22,6	21,7	21,2	22,7	22,6
Beşinci % 20	50,4	48,3	46,1	43,5	48,0	46,3	43,9	44,2
<b>GİNİ KATSAYISI</b>	<b>0,44</b>	<b>0,42</b>	<b>0,39</b>	<b>0,37</b>	<b>0,42</b>	<b>0,39</b>	<b>0,37</b>	<b>0,38</b>

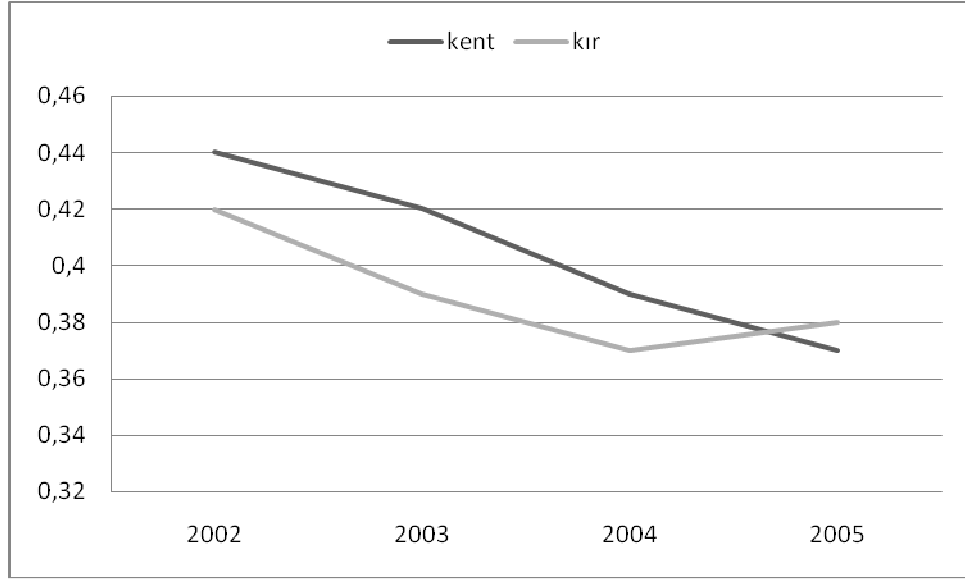
Kaynak: TÜİK web sayfasından derlenen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır<sup>3</sup>.

Tablo 3, Türkiye geneli kır ve kent ayrımında gelir dağılımı sonuçlarını göstermektedir. % 20'lik hanehalkı gruplarının gelirden aldığı paylar kentsel ve kırsal yerleşim yerleri bazında incelendiğinde; kentlerde ilk % 20'lik dilime giren hanehalkının toplam gelirden aldığı pay yıllar itibariyle artmakta, beşinci % 20'lik dilime giren hanehalkının gelirden aldığı pay ise düşmektedir. Buna bağlı olarak kentsel bazda Gini katsayısı da bir düşüş göstererek 2005 yılında 0,37 olarak hesaplanmıştır.

Kırsal kesimde ilk % 20'lik dilime giren hanehalkının toplam gelirden aldığı pay ise genel olarak artmakla beraber 2003 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır, beşinci % 20'lik dilime giren hanehalkının gelirden aldığı pay da genel olarak düşme trendi izlemekle beraber 2005 yılında yükselişe geçmiştir. Kırsal yer bazında Gini katsayısı da gelişmelere bağlı olarak 2005 yılında 0,38 olarak hesaplanmış ve kırsal alanda, kentsel alana göre az da olsa bir bozulma olduğu veriler neticesinde ortaya konulmuştur. Bu durum Şekil 2'de daha belirgin olarak görülebilmektedir.

<sup>3</sup> <http://www.tuik.gov.tr> (01.04.2010)

**Şekil 2: Gini Katsayısı Kent-Kır Dağılımı (2002-2005)**



Kaynak: Tablo 3'teki veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 2'de Gini katsayısının 2002 ve 2005 yılları arasında kent-kır bazında değişimi görülmektedir. Kentlere ait Gini katsayısının sürekli düşmekte olduğu; kırlara ait Gini katsayısının ise 2002 yılından 2004 yılına kadar düştüğü, 2005 yılında ise bir derece yükseldiği görülmektedir. Bu yıllar içerisinde kentlerin gelir dağılımının kırlara göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

**Tablo 4: Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Gelirin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Dağılımı (Düzey 1), (2003)**

	<b>Düzey 1 (Bölgeler)</b>	<b>Birinci % 20</b>	<b>Beşinci % 20</b>	<b>GİNİ KATSAYISI</b>
TR1	İstanbul	6,4	50,5	0,43
TR2	Batı Marmara	7,0	43,4	0,36
TR3	Ege	6,6	45,2	0,38
TR4	Doğu Marmara	6,8	46,4	0,39
TR5	Batı Anadolu	5,7	47,4	0,41
TR6	Akdeniz	6,0	47,9	0,41
TR7	Orta Anadolu	7,5	45,7	0,38
TR8	Batı Karadeniz	6,3	45,6	0,39
TR9	Doğu Karadeniz	7,6	42,6	0,35
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	6,1	44,6	0,38
TRB	Ortadoğu Anadolu	6,5	42,4	0,36
TRC	Güneydoğu Anadolu	7,1	43,9	0,36

Kaynak: DİE web sayfasından derlenen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır<sup>4</sup>.

Tablo 4, Düzey 1 bazında bölgesel gelir dağılımı sonuçlarını göstermektedir. Bölgeler arası gelir dağılımı araştırmalarında TÜİK, sonuçların uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir nitelikte ve anlam ifade eden bir düzeyde olması için AB normlarına uygun olarak Türkiye'deki bölgeleri yeniden tanımlamıştır. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) olarak adlandırılan yeni sistemde, bölgeler ve iller çeşitli kriterlere göre ayrıştırılmıştır. Konu ile ilgili alınan kararda içerilen başlıca maddeler şunlardır:

“Madde 1: Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır.

Madde 2: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasında iller “Düzey-3” olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri ile dikkate alınarak

<sup>4</sup> [http://www.die.gov.tr/nuts/d1\\_gelir.htm](http://www.die.gov.tr/nuts/d1_gelir.htm) (25.07.2008)

"Düze-1" ve "Düze-2" olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır.

Madde 3: "Düze-3" kapsamındaki İstatistiki Bölge Birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il bir İstatistiki Bölge Birimini tanımlamaktadır.

"Düze-2" İstatistiki Bölge Birimleri, "Düze-3" kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 26 adettir.

"Düze-1" İstatistiki Bölge Birimleri ise "Düze-2" İstatistiki Bölge Birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 12 adettir.

Madde 4: Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması ve bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi gibi çalışmalarda, bu Karar ile belirlenen İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması esas alınacaktır" (DPT, 2003: 102).

Tokathoğlu ve Atan'a (bt: 41) göre TUİK'in AB normlarına uyabilmek için Türkiye'deki bölgeleri yeniden tanımlayışında seçtiği kriterler ve bölge tanımları eleştiriye açık olsa da, TÜİK; İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre Türkiye'yi 12 bölgeye ayırarak araştırma sonuçlarını yayınlamıştır.

**Tablo 5: Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Gelirin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Dağılımı (Düzey 2), (2003)**

	<b>Düzey 2 (Bölgeler)</b>	<b>Birinci % 20</b>	<b>Beşinci % 20</b>	<b>GİNİ KATSAYISI</b>
TR10	İstanbul	6,4	50,5	0,43
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	7,1	44,6	0,37
TR22	Balıkesir, Çanakkale	7,1	42,1	0,35
TR31	İzmir	6,6	45,3	0,39
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	7,7	43,0	0,35
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	6,4	43,9	0,37
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	6,5	48,2	0,41
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	7,1	44,1	0,37
TR51	Ankara	5,9	47,1	0,41
TR52	Konya, Karaman	6,2	44,7	0,38
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	6,7	46,4	0,39
TR62	Adana, Mersin	6,3	46,6	0,40
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	5,7	49,5	0,43
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	7,5	42,9	0,35
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	7,5	47,5	0,39
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	8,3	42,8	0,34
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	6,6	46,6	0,39
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	5,8	46,3	0,40
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	7,6	42,6	0,35
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	5,7	45,4	0,39
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	6,6	43,6	0,37
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	7,5	40,3	0,33
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	5,8	45,2	0,39
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	7,9	39,1	0,31
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	6,5	46,9	0,40
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	7,9	44,7	0,36

Kaynak: TÜİK web sayfasından derlenen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır<sup>5</sup>.

Tablo 5, Düzey 2 bazında bölgesel gelir dağılımı sonuçlarını göstermektedir. Bölgesel gelir dağılımı toplumsal yapının önemli bir göstergesidir. Kişisel gelir

<sup>5</sup><http://www.tuik.gov.tr/yillik/yillik.pdf> (2006) (01.04.2010)



dağılımının bir alt bölümü olan bölgesel gelir dağılımı, ülke içerisinde kişisel dağılımın bir yansıması olarak nitelendirilmektedir.

Bölgeler arası gelir dağılımı incelenirken, bölgelerin sahip olduğu çeşitli koşulların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Coğrafi konum, ekonomik durum, demografik özellikler, sanayi alanları vb. koşullar bölgeler arasında potansiyel farklılıkların oluşmasında temel etken olarak gözükmektedir.

Bölgesel dengesizlik, ekonomik gelişme süreci içerisinde farklı durumlar alabilmektedir. Konu hakkında yapılan bilimsel çalışma ve gözlemler sonucu, iki görüş ortaya atılmıştır: Bunlardan ilkinde göre, bölgelerarası dengesizlik zamanla azalır. Çünkü kalkınma er geç ülke geneline yayılır. Gelişmiş bölgeler, geri kalmış bölgeler üzerinde net olumlu etkiler yapar; böylece onlar da kalkınmadan nasibini alır. Konuyla ilgili ikinci görüşe göre, bölgelerarası dengesizlik piyasa ekonomisi sisteminde artma eğilimi gösterir. Gelişmekte olan bölgeler; durgun, dezavantajlı bölgeleri olumsuz etkiler. Üretim faktörleri, durgun bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru yer değiştirir. İlk önce vasıflı işgücü ve sermaye, gelişen / sanayileşen bölgelere transfer olur. Daha az kaynak kullanan geri kalmış bölgelerin nispi yoksulluğu derinleşir. Bu görüş taraftarlarına göre; bölgesel dengesizliğin azalması için geri kalmış bölgelere devlet kanalıyla kaynak aktarılmalı, özel girişimciler bu bölgelere yatırım yapma konusunda özendirilmelidir. Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması için, kapsamlı bölgesel planlar hazırlanmalıdır. (Bolayır, 2007: 9).

Türkiye’de bölgeler arası sosyo ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi konusunda yapılan çalışmaların kökeni cumhuriyet öncesi tarihe dayanmaktadır. Türkiye’de de 1913 – 2004 tarihleri arasında farklı şekillerde gerek genel olarak ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek ve gerekse bölgelerarası gelir ve gelişmişlik farklılıklarını ortadan kaldırmak için çeşitli teşvik politikaları uygulamaya konulmuştur. “Teşvik-i Sanayi Kanunu”, Kalkınmada öncelikli iller uygulaması ve en son uygulamaya konulan “5084 ve 5350 Sayılı Teşvik Kanunları” söz konusu politikalara örnek gösterilebilir (Güven, 2007: 21).

Hane gelirlerinin bölgeler arası dağılımı incelendiğinde gelir dağılımındaki eşitsizlik hem bölgeler arasında hem de bölge içinde ortaya çıkmaktadır. Tablo 4’te İstanbul Bölgesi 0,43; Batı Anadolu Bölgesi 0,41 ve Akdeniz Bölgesi 0,41 Gini

katsayıları ile eşitsizlikte ilk üç sırada yer alırken; Doğu Karadeniz Bölgesi ise 0,35 Gini katsayısı ile en adil dağılıma sahip bölge olarak birinci sırada yer almaktadır.

Tablo 5'te hanehalkı gelirlerinin iller arası dağılımı incelendiğinde ise İstanbul, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye 0,43 Gini katsayısı ile en adaletsiz iller; Gaziantep, Adıyaman ve Kilis 0,31 Gini katsayısı ile en adaletli iller olarak sıralanmaktadır.

**Tablo 6: Hanehalkı Yıllık Kullanılabilir Gelirin Bölgeler Arasında %'de Dağılımı, (2003)**

BÖLGELER	%
İstanbul	26,15
Batı Marmara	4,51
Ege	13,72
Doğu Marmara	8,96
Batı Anadolu	10,91
Akdeniz	12,67
Orta Anadolu	4,71
Batı Karadeniz	4,87
Doğu Karadeniz	3,91
Kuzeydoğu Anadolu	2,24
Ortadoğu Anadolu	3,16
Güneydoğu Anadolu	4,12

Kaynak: DİE web sayfasından derlenen veriler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır<sup>6</sup>.

Tablo 6, toplam gelirin bölgeler arasında % dağılımını göstermektedir. Hanehalkı yıllık kullanılabilir gelirin bölgeler arası dağılımı incelendiğinde, eşitsiz bir dağılım olduğu görülmektedir. İstanbul ili toplam kullanılabilir gelirin % 26'lık kısmını alarak gelirden en fazla pay alan il iken, toplam kullanılabilir gelirin %2,24'lük kısmını alan Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ise toplam gelirden en az pay alan ildir.

İstanbul ili toplam kullanılabilir gelirin % 26'lık bir kısmını elde etmesine rağmen 0,43'lük bir Gini katsayısı ile gelir dağılımı en bozuk bölge olarak birinci

<sup>6</sup> [http://www.die.gov.tr/nuts/d1\\_gelir.htm](http://www.die.gov.tr/nuts/d1_gelir.htm) (25.07.2008)

sırada yer almaktadır. Bu durum İstanbul ilinin diğer bölgelerden aldığı göçler nedeniyle ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını gidermek için 1960’lı yılların sonundan bu yana uygulanan Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) politikası 1968 yılında 22 il ile başlatılmış ve bugün 50 ili kapsayan bir politika haline gelmiştir. Bu politikada, KÖY kapsamında yer alan illerde yapılacak yatırımlar için çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. Ayrıca son yıllarda KÖY politikası dışında bazı illerde yatırımı teşvik etmek için ek tedbirler alındığı da görülmektedir (Karaca, 2004: 2). Ancak Türkiye’de uygulanan bu politika ve teşviklere rağmen bölgeler arası gelir dağılımı eşitsizliği, artarak, hala devam etmektedir. Bu durum sosyal sorunları da beraberinde getirmekte ve toplumsal huzuru tetiklemektedir.

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE GELİR DAĞILIMI**

Afyonkarahisar; sahip olduğu zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları, yeterli sermaye birikimi ve gelişmiş bir beşeri altyapısı ile gelişmekte olan bir ilimizdir. Kentsel gelişime paralel olarak eğitim, sağlık vb. alanlarda da görülen gelişme ilin sosyal ve kültürel yapısını tamamen değiştirmiştir. Ayrıca Afyonkarahisar, önemli ulaşım aksları üzerinde yer alması, tarımsal üretim gücü ve gelişen imalat sanayisi ile önemli avantajlara sahip bir il konumundadır. Gelişen ekonomik ve sosyal yapı Afyonkarahisar'da coğrafi ve sosyal hareketliliği hızlandırmış, ilin içe dönük yapısı zaman içerisinde değişmiş ve modernleşme sürecine uyum sağlamıştır. Afyonkarahisar iline ait sosyo-ekonomik bilgilerin de verildiği bu bölümde, Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımını tespit etmeye yönelik olarak uygulanan anket çalışması sonuçları değerlendirilmiştir.

#### **1. AFYONKARAHİSAR İLİ**

Afyonkarahisar, Kurtuluş Savaşı'nın ülkede meydana getirdiği tahribattan en çok etkilenen bir il olarak Cumhuriyet Dönemi'ne oldukça zayıf bir ekonomik yapı ile girmiştir. Afyonkarahisar, 1950'lere kadar tamamen tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik yapı sergilemiştir. 1950'li yıllardan sonra kamu tarafından desteklenen çeşitli yatırımlar, 1970'li yıllardan sonra ise özel sektör destekli yatırımlar il ekonomisinde tarımdan sanayiye doğru gelişme sürecini başlatmıştır.

Bu süreçte, Afyonkarahisar'ın bölge merkezlerini bağlayan önemli ulaşım aksları üzerinde yer alması, ilin ulaşım ve iletişim altyapısında hızlı bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları da ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Afyonkarahisar'dan geçmesi, Afyonkarahisar'ın Türkiye genelinde dört ayrı demiryolu hattının birleştiği tek il olması, çeşitli kamu

kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda mekanizasyona gidilmesi, tarım kredi kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Afyon Kocatepe Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanması ve tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ'ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Afyonkarahisar ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye, ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayii yapısına kaydirmiştir (DPT, 1996: 5).

Süreç içerisinde ilin ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, yeterli bir sermaye birikimi oluşmuş ve gelişmiş bir beşeri altyapıya kavuşulmuştur.

DPT planlama uzmanları tarafından hazırlanan ve 2003 yılı Mayıs ayında yayımlanan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nda; İstanbul, Ankara ve İzmir'in ilk üç; Bitlis, Ağrı ve Muş'un ise son üç sırada yer aldığı sıralamada Afyonkarahisar ili, 81 il içerisinde -0,27246 endeks değeri ile 44. olmuştur. Araştırmada; Afyonkarahisar ilinin yer aldığı Ege Bölgesi; Coğrafi Bölgelere Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ayrımında yedi bölge içerisinde 2. olurken, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ayrımında Düzey 1 bazında 4. olmuştur. Düzey 2 bazında ise Afyonkarahisar ilinin yer aldığı Manisa Alt Bölgesi 12. sırada yer almıştır. Afyonkarahisar ili, Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları ayrımında 3. derecede gelişmiş iller grubunda yer alırken; ayrıca İzmir'in 1. olduğu Ege Bölgesi İlleri Gelişmişlik Endeksi ayrımında, 8 il içerisinde son sırada yer almaktadır.

2003 yılında yapılan illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması sonuçlarına göre Afyonkarahisar ili eğitim sıralamasında 55. sırada yer almaktadır. İl ve bölge için önemli bir eğitim ve bilim merkezi konumunda olan Afyon Kocatepe Üniversitesi 3 Temmuz 1992 yılında eğitim ve öğretim faaliyetine başlamıştır. Bünyesinde; 2007 verilerine göre 1021 akademik personel ile yaklaşık 24 bin öğrenciye eğitim öğretim hizmeti verilmektedir.

Afyonkarahisar ili, sağlık altyapısında ve hizmetlerinde de çok önemli gelişmeler göstermiştir. 2003 yılında yapılan illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması sonuçlarına göre Afyonkarahisar ili sağlık

sıralamasında 49. sırada yer almaktadır. İlde ikinci basamak sağlık kuruluşu olarak görev yapan Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurumların dışında, Afyon Kocatepe Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, altyapısı ve personeliyle hem Afyonkarahisar hem de bölge için büyük bir öneme sahiptir. 2007 yılı verilerine göre Afyonkarahisar ili genelinde kamu ve özel sektöre ait toplam 20 hastanede, 2006 yılı verilerine göre ise 374 uzman hekim, 461 pratisyen hekim ve 80 diş hekimi görev yapmaktadır.

Afyonkarahisar ilinde 2001 yılı verilerine göre kişi başına düşen gelir 1263 \$'dır<sup>7</sup>.

2008 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) nüfus sayım sonuçlarına göre ise, Afyonkarahisar ilinin nüfusu 697.365 kişi olarak belirtilmiştir. 697.365 kişilik nüfusun 345.899'unu erkek nüfus; 351.466'sını kadın nüfus oluşturmaktadır.

Türkiye nüfusunun binde 9,75'lik bir bölümünün yaşadığı Afyonkarahisar ilinde, nüfusun 355.753'ü şehir nüfusunu; 341.612'si de köy nüfusunu oluşturmaktadır. Toplam nüfus içerisinde şehir nüfusunun oranı % 51,01 iken; köy nüfusunun oranı % 48,99'dur. Şehir nüfusunu, il ve ilçe merkezleri belediye sınırları içerisindeki nüfus oluştururken; köy nüfusunu, belde ve köylerdeki nüfus oluşturmaktadır.

Afyonkarahisar ilinde, il merkezi nüfusu 163.207, ilin nüfus yoğunluğu ise km<sup>2</sup> başına 47 kişidir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2008: X).

2008 yılı itibariyle Afyonkarahisar ilinde 107 belediye, 18 ilçe ve 388 köy bulunmaktadır.

Afyonkarahisar ili; şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdam oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir (TÜİK, 2008: X).

---

<sup>7</sup> TÜİK 2001 yılından sonra il bazında GSYİH verisi yayınlamamıştır.

## 2. AFYONKARAHİSAR İL MERKEZİNDE GELİR DAĞILIMI

Bilimsel araştırmalarda amaca uygun veriler kullanmak, bu veriler ışığında belirli bulgu ve sonuçlara ulaşmak ve bu sonuçları araştırma kapsamı içerisinde genelledebilmek temel hedeftir (Ural ve Kılıç, 2005: 27). Bu hedef doğrultusunda öncelikli olarak evrenin belirlenmesi, daha sonra örneklem yönteminin seçimi ve örneklem büyüklüğünün saptanması gerekir. Evren; araştırma sonuçlarının genellendiği, araştırma kapsamı içerisinde yer alan ortak özelliklere sahip birimler bütünüdür. Evreni belirlemek, verilerin elde edileceği birimleri belirlemek ve araştırma sonucu yapılan genellemenin neleri kapsayacağını belirtmektir. Örneklem ise; araştırma evreni içerisinde amaca uygun bir yöntemle seçilen ve evreni temsil yeteneğine sahip birimler olarak tanımlanmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. İsa SAĞBAŞ tarafından Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımını tespit etmeye yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada bu yüksek lisans tezi yazarı da yer almıştır. Anket örneği Ek 1’de verilmiştir.

### 2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Araştırma Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımını tespit etmeye yönelik bir çalışma olup, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan hanehalkını kapsamaktadır.

Çalışmada evren, Afyonkarahisar il merkezinde yaşayanlardan oluşmaktadır. Afyonkarahisar il merkezinde 2008 yılı itibariyle 38000 hanehalkı yaşamaktadır.

Çalışmada örnekleme, kolay örnekleme yöntemi ile belirlenen Afyonkarahisar il merkezinde bulunan tüm ilköğretim okulları ve liseler aracılığı ile ulaşılan hanehalkı oluşturmaktadır.

Örneklem büyüklüğünün saptanması aşamasında ise örneklem yeterlilik ölçütü tablosundan faydalanılmıştır.

**Tablo 7: Örneklem Yeterlilik Ölçütü**

Standartlaştırılmış Güven Aralığı Genişliği	Güven Aralığı		
	90%	95%	99%
0,10	1083	1537	2665
0,15	482	683	1180
0,20	271	385	664
0,25	174	246	425
0,30	121	171	295
0,35	89	126	217
0,40	68	97	166
0,50	44	62	107
0,60	31	43	74
0,70	23	32	55
0,80	17	25	42
0,90	14	19	33
1,00	11	16	27

Kaynak: (Akgül ve Çevik, 2003: 15)

Tablo 7'ye göre 0,10 düzeyinde, % 95 güven aralığı seviyesinde 1537 hanehalkına ulaşmak yeterli görülmektedir. Anketimizde ise 2464 hanehalkına ulaşılmıştır. Ulaşılan 2464 hanehalkı sayısı % 99 güven aralığı seviyesine de yaklaşmaktadır.

Çalışmada kapsanan genel konular ise şöyledir:

- Ebeveyn (anne-baba) eğitim durumu
- Konut (ev oda sayısı, evde okumakta olan çocuk sayısı, evde yaşayan kişi sayısı, evin mülkiyet durumu, evin mevki, evin ısınma yöntemi) durumu
- İletişim sistemlerinin (bilgisayar, internet) sahipliği
- Aylık gelir

Anket çalışması Afyonkarahisar Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin ile başlamış ve 14 anketör aracılığı ile Nisan 2008 - Mayıs 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Afyonkarahisar il merkezinde bulunan 58 ilköğretim ve lise



dengi okulu kapsayan 11 soruluk anket çalışması sonucunda 2464 hanehalkına ulaşılmıştır.

Bu aşamalardan sonra anket yöntemi ile toplanan veriler SPSS programı yardımı ile analiz edilmiştir. Bulgular daha açıklayıcı olması açısından şekil, grafik ve tablo yardımı ile sunularak, yorumlanmıştır.

## 2.2. ARAŞTIRMANIN SONUCU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket yöntemi uygulanarak hanehalkına sorulan sorular, çeşitli şekillerde gruplandırılarak, SPSS programı yardımı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

### Sıklık Dağılımları

Değişkenlerin sıklık dağılım sonuçları, aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

*Tablo 8: Ebeveyn Eğitim Durumu*

Eğitim Durumu	Babanın Eğitim Durumu (%)	Annenin Eğitim Durumu (%)
Okur-yazar	1,3	5,3
İlkokul Mezunu	36,9	60,6
Ortaokul Mezunu	17,2	11,0
Lise Mezunu	24,6	14,8
Üniversite Mezunu	19,6	7,1
Diğer	0,4	1,2

Tablo 8'de; ulaşılan 2464 hanehalkının eğitim durumu % şeklinde ortaya konulmuştur. Tabloya göre, babanın eğitim durumunda; okur-yazar oranı % 1,3 iken, üniversite mezunu oranı % 19,6'dır. En yüksek oranı ise % 36,9 olarak ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Annenin eğitim durumunda; okur-yazar oranı % 5,3 iken, üniversite mezunu oranı % 7,1'dir. Annenin eğitim durumunda da en yüksek oranı % 60,6 olarak ilkokul mezunları oluşturmaktadır. Anne veya babası vefat edenler ve okuma yazma bilmeyenler ise tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

**Tablo 9: Hane Bilgisayar, İnternet ve Kalorifer Durumu**

	<b>Evinizde bilgisayar var mı?</b> (%)	<b>Evinizde internet var mı?</b> (%)	<b>Evinizde kalorifer var mı?</b> (%)
Evet (var)	49,7	34,8	44,0
Hayır(yok)	50,2	65,1	55,9
Diğer	0,1	0,1	0,1

Tablo 9’da; ulaşılan hanehalkının bilgisayar, internet ve kalorifer sahibi olup olmadıkları % şeklinde ifade edilmiştir. Tabloya göre, % 49,7’lik grubun evinde bilgisayar var iken, % 50,2’lik grubun evinde bilgisayar yoktur. % 49,7’lik bilgisayar sahibi grubun ise % 34,8’inde internet bulunurken, % 65,1’inde internet bulunmamaktadır. Ulaşılan hanehalkının % 44’ünde ise kalorifer mevcut iken, % 55,9’unda kalorifer mevcut değildir. Ankette boş bırakılan sorular tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

**Tablo 10: Hane Yer Durumu**

<b>Ev</b>	<b>Şehre Uzaklık</b> (%)
Merkezde	54,3
Merkeze Yakın	32,9
Merkezden Uzak	12,4
Diğer	0,4

Tablo 10’da; ulaşılan hanehalkının evlerinin mevki durumu değerlendirilerek % şeklinde ifade edilmiştir. Tabloya göre hanehalkının % 54,3’ü merkezde ikamet ederken, % 32,9’u merkeze yakın, % 12,4’ü de merkezden uzak yerde ikamet etmektedir. Ankette boş bırakılan sorular tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

**Tablo 11: Hane Mülkiyet Durumu**

Ev	Mülkiyet %
Kendi	63,8
Kira	36,0
Diğer	0,2

Tablo 11’de; ulaşılan hanehalkının evlerinin mülkiyet durumu değerlendirilerek % şeklinde ifade edilmiştir. Tabloya göre hanehalkının % 63,8’i kendi evinde yaşarken, % 36’sı kirada yaşamaktadır. Ankette boş bırakılan sorular tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

**Tablo 12: Hane Oda ve Kişi Sayısı Durumu**

Hane Oda Sayısı	Hane Oda Sayısı (%)	Hane Kişi Sayısı	Hane Kişi Sayısı (%)
1	0,4	1	0,2
2	7,6	2	0,4
3	22,2	3	7,7
4	48,3	4	37,5
5	17,5	5	31,5
6 ve Üzeri	4,0	6 ve Üzeri	22,6
Diğer	0	Diğer	0,1

Tablo 12’de; yaşanılan hanenin oda sayısı ve hanede yaşayan kişi sayısı değerlendirilmiş ve % şeklinde ifade edilmiştir. Tabloya göre oda sayısında en yüksek oranı % 48,3’lk pay ile 4 odalı hane oluştururken, evde yaşayan kişi sayısında en yüksek oranı ise % 37,5’lik pay ile 4 kişi oluşturmaktadır. Ankette boş bırakılan sorular tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

**Tablo 13: Hane Eğitim Gören Çocuk Sayısı Durumu**

<b>Eğitim Gören Çocuk Sayısı</b>	<b>Eğitim Gören Çocuk Sayısı (%)</b>
1	25,5
2	47,4
3	21,3
4 ve Üzeri	5,7
Diğer	0,1

Tablo 13'te hane içerisinde okuyan çocuk sayısı değerlendirilmiş ve % şeklinde ifade edilmiştir. Okuyan çocuk sayısında en yüksek oranı % 47,4'lük pay ile 2 çocuk oluşturmaktadır. Ankette boş bırakılan sorular tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

**Tablo 14: Hanehalkı Aylık Gelir Durumu**

<b>Aylık Gelir</b>	<b>Hanehalkı (%)</b>
670 TL'den az	39,7
671-1230 TL	34,7
1231-1790 TL	13,0
1791-2460 TL	6,0
2461-4550 TL	3,4
4551 TL ve Üzeri	2,4
Diğer	0,8

Tablo 14'te ise hanehalkının aylık gelirleri tespit edilmeye çalışılmış ve % şeklinde ifade edilmiştir. Tabloda aylık geliri 670 TL ve 670 TL'den az olan hanehalkı yüzdesi %39,7; 671 TL ve 1230 TL arası % 34,7; 1231 TL ve 1790 TL arası % 13; 1791 TL ve 2460 TL arası % 6; 2461 TL ve 4550 TL arası % 3,4; 4551 TL ve üzeri ise % 2,4 olarak gösterilmiştir. Tabloya göre en yüksek payı % 39,7'lik

pay ile 670 TL ve daha az gelir grubu oluşturmaktadır. Ankette boş bırakılan sorular tabloda diğer olarak gösterilmiştir.

### **Standart Sapma**

Değişkenlerin standart sapma sonuçları aşağıda tabloda verilmiştir.

**Tablo 15: Standart Sapma Analizi**

<b>Değişkenler</b>	<b>Standart Sapma</b>
Babanın Eğitim Durumu	1,19127
Annenin Eğitim Durumu	1,08171
Bilgisayar	0,50090
İnternet	0,47858
Oda Sayısı	1,01550
Kalorifer	0,51588
Okuyan Çocuk Sayısı	0,83238
Mülkiyet	0,52138
Mevki	0,70746
Aylık Gelir	1,21906
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	0,94061

Yukarıdaki tablo, sorulan soruların standart sapmalarını göstermektedir. Annenin ve babanın eğitim durumu, oda sayısı ve aylık gelir değişkenlerinin standart sapmalarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu sorulara verilen cevaplar, denekler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bilgisayar, internet, kalorifer, mülkiyet, mevki, okuyan çocuk sayısı ve evde yaşayan kişi sayısı değişkenlerinde ise, cevaplar arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu sorulara ait standart sapma değerleri düşük düzeydedir. Standart sapmanın yüksek olması; bu sorulara cevap veren kişilerin farklılık gösterdikleri anlamına gelmektedir.

### **Korelasyon Analizi**

Aylık gelir ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyinin ve yönünün belirlenmesi amacı ile yapılan korelasyon analizi sonucu, aşağıda tabloda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

*Tablo 16: Korelasyon Analizi*

<b>Değişkenler</b>	<b>Korelasyon Katsayısı</b>	<b>Anlamlılık Düzeyi</b>
Babanın Eğitim Durumu	0,448	0,01
Annenin Eğitim Durumu	0,476	0,01
Oda Sayısı	0,278	0,01
Okuyan Çocuk Sayısı	0,003	-
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	-0,109	0,01

Yapılan korelasyon analizi sonucunda aylık gelir ile ilgili değişkenler arasında (okuyan çocuk sayısı değişkeni hariç) anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablonun incelenmesi sonucu, söz konusu göstergeler bakımından aylık gelir ile annenin ve babanın eğitim durumu değişkenleri arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu; aylık gelir ile oda sayısı değişkeni arasında ise pozitif fakat orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Aylık gelir evde yaşayan kişi sayısı değişkeni arasında ise zayıf ve negatif bir ilişki olduğu tabloda görülmektedir.

Bu tablodan çıkarılabilecek en anlamlı sonuç ise, kişinin eğitim düzeyi ile geliri arasındaki doğru orantıdır. Kişinin eğitim düzeyi arttıkça geliri de artmaktadır. Dolayısıyla eğitim düzeyinin artırılması daha adil bir dağılımın sağlanması etkili olmaktadır.

### **Ki-kare Analizi**

Aylık gelir ile ilgili değişkenlerin birbiri ile bağımlı olup olmadıklarının belirlenmesi amacı ile yapılan ki-kare analizi sonucu, aşağıda tabloda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

**Tablo 17: Ki-kare Analizi**

<b>Değişkenler</b>	<b>Anlamlılık Değeri (p)</b>
Babanın Eğitim Durumu	,000
Annenin Eğitim Durumu	,000
Bilgisayar	,000
İnternet	,000
Oda Sayısı	,000
Kalorifer	,000
Okuyan Çocuk Sayısı	,700
Mülkiyet	,000
Mevki	,000
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	,000

Yapılan ki-kare testi sonucu, bütün değişkenlerin tablo değeri şartını sağladığı görülmektedir. Okuyan çocuk sayısı değişkeni hariç, diğer değişkenlerin anlamlılık değeri şartını da sağladığı görülmektedir. Bunun sonucunda okuyan çocuk sayısı değişkeni hariç, diğer değişkenler ile aylık gelir arasında bağımlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Okuyan çocuk sayısı değişkeninin ise, anlamlılık değeri şartını sağlamadığı için aylık gelir ile bağımlı olmadığı sonucuna ulaşılabılır.

#### **Çapraz Tablo Analizi**

Gelirin gruplandırılması sonucu ortaya çıkan düşük gelir ve yüksek gelir ile diğer değişkenlerin ilişkilerinin yüzde şeklinde belirlenmesi amacı ile yapılan çapraz tablo analizi sonucu, aşağıda tablolarda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

**Tablo 18: Çapraz Tablo Analizi**

<b>Değişkenler</b>	<b>Düşük Gelir %</b>	<b>Yüksek Gelir %</b>
Bilgisayar Var	44,9	87,0
Bilgisayar Yok	55,1	13,0
İnternet Var	29,4	75,8
İnternet Yok	70,5	24,2
Kalorifer Var	38,4	86,7
Kalorifer Yok	61,4	13,3
Ev Kendilerine Ait	62,6	73,7
Ev Kira	37,2	26,3
Ev Merkezde	52,9	65,9
Ev Merkeze Yakın	33,8	27,0
Ev Merkezden Uzak	13,1	6,8

Hanenin bilgisayar ve internet durumu konusunda yapılan çapraz tablo analizi sonucu, bilgisayarı bulunanların % 44,9'unun düşük gelirli, % 87'sinin yüksek gelirli olduğu görülmektedir. Evinde bilgisayarı bulunmayanların ise % 55,1'inin düşük gelirli, % 13'ünün yüksek gelirli olduğu görülmektedir.

İnterneti bulunanların % 29,4'ünün düşük gelirli, % 75,8'inin yüksek gelirli olduğu; interneti bulunmayanların ise % 70,5'inin düşük gelirli, % 24,2'sinin yüksek gelirli olduğu tabloda görülmektedir.

Hanenin kalorifer durumu konusunda yapılan çapraz tablo analizi sonucu, evinde kalorifer bulunanların % 38,4'ü düşük gelirli, % 86,7'si yüksek gelirli iken; evinde kalorifer bulunmayanların % 61,4'ü düşük gelirli, % 13,3'ü ise yüksek gelirlidir.

Hanenin mülkiyet durumu konusunda yapılan çapraz tablo analizi sonucu, kendi evinde yaşayanların % 62,6'sı düşük gelirli, % 73,7'si yüksek gelirlidir. Kiracı olarak yaşayanların ise % 37,2'si düşük gelirli, % 26,3'ü yüksek gelirlidir.

Hanenin mevkisi konusunda yapılan çapraz tablo analizi sonucu, evi merkezde bulunanların % 52,9'u düşük gelirli, % 65,9'u yüksek gelirlidir. Evi



merkezden uzak yerlerde bulunanların ise % 13,1'i düşük gelirli, % 6,8'i yüksek gelirlidir.

Yapılan çapraz tablo analizi sonucu; bilgisayar, internet ve kalorifer daha çok yüksek gelirli hanelerde bulunmaktadır. Gelirdeki artışla beraber bilgisayar, internet ve kalorifer sahipliği de artmaktadır. Yine yüksek gelirlilerin çoğunluğunun kendi evinde ve merkezde yaşadığı tablodan çıkarılan bilgiler arasındadır.

### **Regresyon Analizi**

Aylık gelir ile ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin açıklanması amacı ile yapılan regresyon analizi sonucu, gelir dağılımının belirleyicileri tespit edilmiş ve aşağıda tablolarda yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

**Tablo 19: Regresyon Analizi**

<b>Değişkenler</b>	$\beta_0$	$\beta_1$	<b>Katsayının t İstatistiği</b>
Babanın Eğitim Durumu	0,566	0,458	24,781
Annenin Eğitim Durumu	0,674	0,536	26,769

Yapılan basit regresyon analizi sonucu, annenin ve babanın eğitim durumu değişkenleri ile aylık gelir arasında pozitif bir ilişki kurulmaktadır.

Babanın eğitim durumundaki bir birimlik değişimin gelirden 0,458 liralık bir değişime, annenin eğitim durumundaki bir birimlik değişimin gelirden 0,536 liralık bir değişime neden olacağı tablodan çıkarılabilecek sonuçlardandır. Annenin eğitim durumundaki değişimin gelirin belirlenmesinde daha etken bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bu bulgulardan hareketle eğitimin geliri etkileyen önemli bir unsur olduğu ve eğitimdeki artışın geliri de arttırdığı sonucuna ulaşılmaktadır.

### **Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi**

Anket sonucu elde edilen verilerin, on-line bir program<sup>8</sup> yardımı ile Gini katsayıları hesaplanmış ve Lorenz eğrileri çizilmiştir. İlgili tablo ve şekiller aşağıda sunulmuştur.

<sup>8</sup> <http://www.wessa.net/co.wasp> (01.04.2010)

**Tablo 20: % 20'lik Dilimlere Göre Gelirin Dağılımı ve Gini Katsayısı (Afyonkarahisar İli)**

<b>Gelir Grupları</b>	<b>2008</b>
Birinci %20	8
İkinci %20	10
Üçüncü %20	18
Dördüncü %20	21
Beşinci %20	47
<b>Gini Katsayısı</b>	<b>0,33</b>

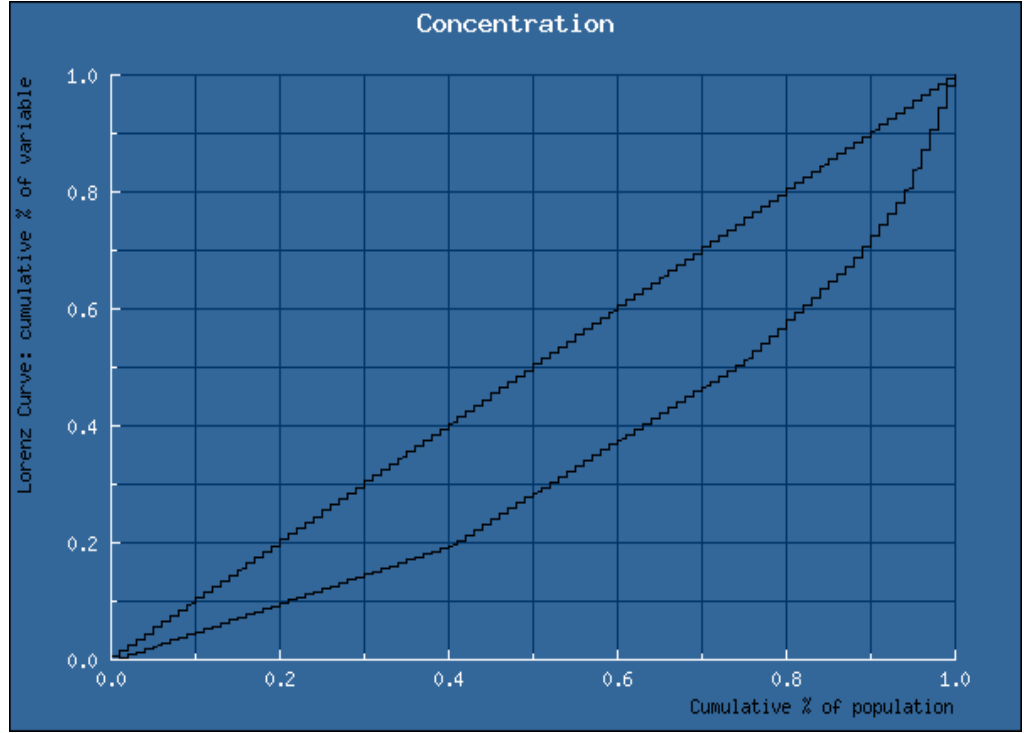
Kaynak: Veri setimiz kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Afyonkarahisar ilinde; en fakir % 20'lik grup toplam gelirden %8 'lik bir pay alırken, en zengin % 20'lik grup toplam gelirden % 47'lik bir pay almaktadır. En zengin % 20'lik grup ile en fakir % 20'lik grup arasında 39 puanlık bir fark bulunmakta ve en zengin % 20'lik grup gelirin yaklaşık % 50'sine yakın bir kısmını elde etmektedir.

Yapılan hesaplama sonucunda Afyonkarahisar ili Gini katsayısı 0,33 olarak hesaplanmıştır. Üçüncü bölümde tablolar halinde sunulan araştırma sonuçlarında en son yıla ait Türkiye geneli Gini katsayısı 0,38 iken, kentlere ait Gini katsayısı 0,37'dir. Düzey 1 bazında Ege Bölgesi'ne ait Gini katsayısı 0,38 iken, Düzey 2 bazında Manisa, Afyon, Kütahya ve Uşak'a ait Gini katsayısı 0,37'dir. Afyonkarahisar ilinin 0,33'lük Gini katsayısı ile tüm bu verilerden daha adil bir dağılıma sahip olduğu söylenebilmektedir.

Afyonkarahisar iline ait Lorenz eğrisi aşağıda gösterilmiştir. Diğer verilere ait Lorenz eğrileri ise Ek 2 kısmında verilmiştir.

*Şekil 3: Afyonkarahisar İl Merkezi Lorenz Eğrisi, 2008*



Kaynak: Tablo 20'deki veriler kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekilde Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna yakın olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Gini katsayısı ile elde edilen sonuca paralel bir gelişme göstermektedir. Gelir dağılımında dengesizlik azaldıkça Lorenz eğrisi, mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşmaktadır.

*Tablo 21: Eğitim Durumu Gini Katsayısı*

Gini Katsayısı	Üniversite Mezunu Olan	Üniversite Mezunu Olmayan
Babanın Eğitim Durumu	0,29	0,28
Annenin Eğitim Durumu	0,28	0,29

Eğitim durumu Gini katsayısı tablosunda, baba ve anne; üniversite mezunu olan ve üniversite mezunu olmayan (okur-yazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu) şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayrım sonucu babanın ve annenin eğitim durumlarına göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre, üniversite

mezunu olan babanın elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,29 iken, üniversite mezunu olan annenin elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,28'dir. Üniversite mezunu olan baba ve anneler arasında Gini katsayısı daha düşük yani, gelir dağılımı daha düzgün olan grup annelerdir. Üniversite mezunu olmayan babanın elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,28 iken, üniversite mezunu olmayan annenin elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,29'dur. Üniversite mezunu olmayan baba ve anneler arasında ise Gini katsayısı daha düşük olan grup babalardır. SPSS'te yapılan analiz sonuçlarında da belirtildiği gibi annenin eğitim durumu gelir dağılımının belirlenmesinde daha etken bir yapıya sahiptir.

*Tablo 22: Bilgisayar, İnternet ve Kalorifer Durumu Gini Katsayısı*

Gini Katsayısı	Bulunanlar	Bulunmayanlar
Bilgisayar	0,32	0,23
İnternet	0,32	0,25
Kalorifer	0,32	0,23

Bilgisayar, internet ve kalorifer durumu Gini katsayısı tablosunda, haneler; bilgisayarı, interneti ve kaloriferi bulunan ve bulunmayan şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayırım sonucu hanenin durumuna göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre, evinde bilgisayarı, interneti ve kaloriferi bulunan grubun elde ettiği gelirin Gini katsayıları hepsinde aynı ve 0,32'dir. Evinde bilgisayarı, interneti ve kaloriferi bulunmayan grupta; bilgisayarı bulunmayanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,23; interneti bulunmayanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,25 ve kaloriferi bulunmayanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,23'tür. Tablodan, evinde bilgisayarı interneti ve kaloriferi bulunmayanların Gini katsayılarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. SPSS'te yapılan analiz sonuçlarında gelirleri düşük olan grubun %50'den fazlasının bilgisayarı, interneti ve kaloriferi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştı. Gini katsayısı tablosu ile bu sonucu bağdaştıracak olursak, düşük gelirlilerin Gini katsayısının daha düşük olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

**Tablo 23: Hane Mülkiyet Durumu Gini Katsayısı**

Hane	Kendilerine Ait	Kira
Gini Katsayısı	0,33	0,31

Hane mülkiyet durumu Gini katsayısı tablosunda, haneler; kişilerin kendi mülkiyetlerine ait olan ve kira olan şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayrım sonucu mülkiyet durumuna göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre, evin mülkiyeti kendilerine ait olanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,33 iken evi kira olanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,31'dir. Gini katsayıları birbirine çok yakın olmakla birlikte, evi kira olanların Gini katsayısı 2 puan daha düşüktür. Gini katsayılarının birbirine yakın olmasının, SPSS'te yapılan analiz sonuçlarında da düşük gelirli ile yüksek gelirli mülkiyet durumu oranlarının birbirine yakın sonuçlar vermesi ile yakından ilgili olduğu söylenebilir.

**Tablo 24: Hane Yer Durumu Gini Katsayısı**

Hane	Merkezde	Merkeze Yakın	Merkezden Uzak
Gini Katsayısı	0,34	0,30	0,27

Hane yer durumu Gini katsayısı tablosunda, haneler; merkezde, merkeze yakın ve merkezden uzak olan şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayrım sonucu yer durumuna göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre, evi merkezde bulunanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,34; evi merkeze yakın olanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,30 ve evi merkezden uzak olanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,27'dir. Gini katsayısı en düşük olan grup, evi merkezden uzak olanlardır. SPSS'te yapılan analiz sonuçlarında evi merkezden uzak olanların oranı en düşük oran olarak sonuçlanmıştır. Bu sonuçtan hareketle evi merkezden uzak olanların Gini katsayısının düşük çıkmasının nedeni, hanelerin büyük bir çoğunluğun merkezde ve merkeze yakın yerlerde, küçük bir kısmının ise merkezden uzak yerlerde ikamet etmesidir. Yani merkezden uzak yerlerde ikamet eden hane halkı sayısı az olduğu için Gini katsayıları daha düşük çıkmaktadır.

**Tablo 25: Hanede Bulunan Oda Sayısı Durumu Gini Katsayısı**

Hanede Bulunan Oda Sayısı	1 ve 2	3 ve 4	5 ve Üzeri
Gini Katsayısı	0,15	0,16	0,37

Hanede bulunan oda sayısı durumu Gini katsayısı tablosunda, haneler; 1 veya 2 odalı, 3 veya 4 odalı, 5 oda ve üzeri şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayırım sonucu oda durumuna göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre, evinde 1 veya 2 oda bulunanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,15; 2 veya 3 oda bulunanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,16; 5 veya daha fazla oda bulunanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,37’dir.

**Tablo 26: Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Durumu Gini Katsayısı**

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	1 ve 2	3 ve 4	5 ve Üzeri
Gini Katsayısı	0,36	0,34	0,30

Hanede yaşayan kişi sayısı durumu Gini katsayısı tablosunda, haneler; evde yaşayan kişi sayısına göre 1 veya 2 kişi, 3 veya 4 kişi, 5 kişi ve üzeri şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayırım sonucu kişi durumuna göre Gini katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplamaya göre, evde 1 veya 2 kişi yaşayanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,36; 2 veya 3 kişi yaşayanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,34; 5 veya daha fazla kişi yaşayanların elde ettiği gelirin Gini katsayısı 0,30’dur.

## SONUÇ

Tarihte üretimin başlaması ile beraber gelir ve gelir dağılımı konuları da ortaya çıkmıştır. Gelir, üretim süreci sonucunda elde edilen parasal ya da nesnel getiri olarak tanımlanırken; gelir dağılımı ise, toplam gelirin, üretime katılan faktörler arasında paylaşımı olarak tanımlanmaktadır. Üretime katılan faktörlerin toplam gelirden dengeli ve adil pay alamaması durumunda ise, gelir dağılımı sorunu ortaya çıkmakta ve bu durum gelir dağılımı eşitsizliği olarak nitelendirilmektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği Türkiye’de özellikle 1980’li yıllardan sonra daha da önem kazanmış ve yalnızca ekonomik boyutuyla değil, sosyal ve politik boyutuyla da var olan bir sorun haline dönüşmüştür.

Gelir dağılımı eşitsizliği, ülkelerin kayıtsız kalmaması gereken önemli bir konudur. Eşitsizlik arttıkça toplumsal sorunlar da beraberinde gelmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yüksek olduğu toplumlarda kişiler; eğitim, sağlık vb. alanlardan yeterince faydalanamamakta, bu ise kişilerin niteliklerinin düşmesine neden olmaktadır. Gelecekte çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olan bu durum, ülke gelişimini de olumsuz etkilemektedir.

Gelir dağılımı eşitsizliği, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan tüm dünya ülke ekonomilerinde var olan bir sorundur. Ancak bu sorunu, her ülke içerisinde bulunduğu duruma göre farklı boyutlarda yaşamaktadır. Bu nedenle, ülkeler arasında farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Gelir dağılımı eşitsizliği yalnızca ülkeler arasında değil, aynı zamanda ülke içerisinde bölgeler ve hatta iller arasında da var olan geniş boyutlu bir sorundur.

Bu sorunun çözümü ise, devlet tarafından üstlenilmiştir. Dünya üzerinde meydana gelen gelişmeler ve küreselleşmeyle beraber devlet anlayışı da değişikliğe uğramış ve devletin yerine getirmek zorunda olduğu görevler de artarak, çeşitlenmiştir. Klasik devlet anlayışında, devletin ekonomiye hiçbir şekilde müdahale etmemesi gerektiği ilkesi benimsenirken; Neoklasik devlet anlayışında, devletin ekonomiye sınırlı şekilde müdahale etmesi ilkesi benimsenmiştir. Keynesyen devlet

anlayışında ise, devletin ekonomiye hiçbir sınırlama olmadan müdahale etme ilkesi benimsenmiştir. Devletin gelir dağılımına müdahale etmesi gerekliliği ise ilk olarak, Musgrave'nin savunuculuğunu yaptığı kamu hizmetleri devlet modelinde ortaya konulmuştur. Son olarak ise, 1942 yılında Beveridge Raporunda temeli atılan refah devleti modeli benimsenerek, devletin ekonomik ve sosyal alanda müdahale ilkesi kabul edilmiştir. Sosyal devlet anlayışının benimsenmesi ile beraber, gelir dağılımı eşitsizliğinin çözümü de devletin görev alanı içerisinde yerini almıştır. Sosyal devlet anlayışına göre devlet, hem ekonomik büyüme ve gelişmeyi, hem de bu gelişmelerden mümkün olduğunca herkesin yararlanmasını sağlamakla görevlidir.

Devletler, görevi gereği gelir dağılımı eşitsizliği sorununa çözüm bulabilmek için ülkenin içerisinde bulunduğu duruma göre farklı çözüm arayışlarına gitmektedirler. Üretilen çözüm yolları için ise, eşitsizliğin boyutunun bilinmesi gerekmektedir. Bu amaçla çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

Gelir dağılımı araştırmaları mevcut durumun ortaya konulması, zaman içerisinde değerlerde meydana gelen değişme veya gelişmenin görülebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Yapılan gelir dağılımı araştırmaları sonucunda;

- Gelir dağılımı çeşitleri; kişisel, fonksiyonel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı başta olmak üzere birçok gelir dağılımı çeşidi ortaya çıkmıştır.

- Gelir dağılımına etki eden faktörler; yapısal faktörler, sosyal norm ve düzenlemeler, küreselleşme ve teknolojik değişim ana başlıkları altında sıralanmıştır.

- Ölçüm yöntemleri; Gini katsayısı, Lorenz eğrisi, yüzde paylar analizi gibi sıkça kullanılan yöntemler başta olmak üzere farklı birçok yöntem ortaya çıkmıştır.

- Eşitsizliği azaltıcı politikalar; gelirin oluşum sürecinde yapılan müdahaleler ve gelirin elde edilmesinden sonra yapılan müdahaleler şeklinde gruplanmıştır.

Dünya üzerinde yapılan gelir dağılımı araştırmaları sonucunda zengin ülkelerin gelir dağılımının daha bozuk olduğu görülmektedir. Ancak bu sorun gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelirin yüksek olması sebebiyle, gelişmekte olan ülkelerde daha ağır olarak hissedilmektedir.



Türkiye’de gelir dağılımı araştırmaları ise 1960’lı yıllarda başlamış ve daha sonraki yıllarda çeşitli kurum ve kuruluşlarca devam ettirilmiştir. En son ise 2005 yılında gelir dağılımı araştırması yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan yirmibeş-otuz yıl sonrasında ekonomik problemler yaşamaya başlamıştır. Ekonomik sorunlar politik dengesizlikler ile birleşerek ÷lke gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bu sorunlar gelir dağılımı eşitizliğinin de artmasına neden olmuştur. Ancak gelir dağılımı eşitizliği sorunundan önce diğer ekonomik sorunların çözümleri gerekliliği, gelir dağılımı sorununu arka plana itmiştir. 1961 ve 1982 Anayasalarında sosyal devlet ilkesinin benimsenmesi ile beraber, gelir dağılımı eşitizliği sorununun çözümlerine yönelik olarak tedbirler alınmaya başlanılmıştır.

Türkiye’de gelir dağılımı araştırma sonuçlarından elde edilen son dört yıllık veriler incelendiğinde; gelir dağılımı eşitizliğinin yıldan yıla azaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. En zengin kesmin yer aldığı beşinci % 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay yıllar itibari ile azalırken, diğer grupların toplam gelirden aldığı pay artmıştır. Bu gelişme Gini katsayısının da düşmesine neden olmuştur. ÷lkemizde, son yıllarda gelir dağılımı eşitizliğinde gör÷len bu düzelme, dünya ÷lkeleri eşitizlik değerleri karşısında ise yetersiz kalmaktadır.

Bölgeler bazında ise 2003 yılında yapılan araştırma sonucuna göre İstanbul, Batı Anadolu ve Akdeniz gelir dağılımı eşitizliğinin en yüksek olduğu ilk üç bölge olarak sıralanırken; Batı Marmara, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu eşitizliğin en düşük olduğu bölgeler olarak sıralanmaktadır.

Gelir dağılımı çalışmaları neticesinde ortaya çıkan bu sonuçlar genellikle ÷lke ve bölge bazında eşitizliğin derecesini ortaya koymaktadır. İl bazında ise ayrıntılı bilgi içermemektedir.

Bu konudaki eksikliğin giderilmesi ve Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımı eşitizlik derecesinin hesaplanabilmesi amacıyla, il merkezinde bir anket çalışması yapılmıştır.

Araştırma il merkezindeki mevcut durumun ortaya konulabilmesi ve gelecekte yapılacak araştırmalar için veri seti oluşturması sebebiyle önem taşımaktadır.

Anket çalışması, Afyonkarahisar il merkezinde gelir dağılımı eşitsizliğini tespit etmeye yönelik bir çalışma olup, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan hanehalkını kapsamaktadır.

Gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmek için gerekli olan veri seti hanehalkının geliridir. Bu veriyi doğrudan elde etmek mümkün olmadığı için, verinin anket çalışması yöntemiyle elde edilmesine karar verilmiştir.

Çalışmanın, il geneline yayılan ilköğretim ve lise dengi okullarda uygulanması, daha başarılı sonuçlar elde edilebilmesi açısından uygun bulunmuştur. Böylece il merkezinin her yerine ulaşılması ve evrenin temsil edilebilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya, öncelikle Afyonkarahisar Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınarak başlanılmıştır.

Çalışma, 14 anketör aracılığı ile bir aylık dönem içerisinde gerçekleştirilmiştir. Anketörler, il merkezinde bulunan 58 ilköğretim ve lise dengi okullarda, rastgele seçilen iki şubeye anketleri ulaştırmışlardır. Böylece öğrenciler aracılığı ile hanehalkı verilerine ulaşılmıştır.

Anket çalışması, 11 sorudan oluşmaktadır. Sorular genel itibari ile şu konuları kapsamaktadır:

- Ebeveyn (anne-baba) eğitim durumu
- Konut (ev oda sayısı, evde okumakta olan çocuk sayısı, evde yaşayan kişi sayısı, evin mülkiyet durumu, evin mevki, evin ısınma yöntemi) durumu
- İletişim sistemlerinin (bilgisayar, internet) sahipliği
- Aylık gelir

Uygulanan çalışma sonucunda il merkezinde 2464 hanehalkına ulaşılmıştır.

Anket çalışması aşamasından sonra, elde edilen veriler, SPSS programı yardımı ile analiz edilmiştir.

En son aşamada ise, on-line bir program yardımı ile, verilerin Gini katsayıları hesaplanmış ve Lorenz eğrileri çizilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, ulaşılan hanehalkına ait bilgiler şoyledir:

Babanın ve annenin eęitim durumunda her iki grupta da; en dűřük oranı okuryazar grubu, en yűksek oranı ise ilkokul mezunu olan anne ve babalar oluřturmaktadır.

Evde bilgisayar, internet ve kalorifer bulunup, bulunmama durumunda; hanehalkının yarıya yakınında bilgisayar bulunmaktadır, yarıdan daha azında ise internet ve kalorifer bulunmaktadır.

Evin mevki durumunda; hanehalkının yarıdan fazlasının evi merkezde bulunmaktadır. Çok kűçük bir kesmin evi ise merkezden uzak yerde bulunmaktadır.

Evin műlkiyet durumunda; hanehalkının yarıdan fazlası kendi evinde yaşamakta, kalan grup ise kirada yaşamaktadır.

Evin oda durumunda; en yűksek oranı 4 odalı haneler oluřturmaktadır. Evde yařayan kiři sayısı durumunda; en yűksek oranı 4 kiřilik haneler oluřturmaktadır.

Eęitim gűren ocuk sayısı durumunda; en yűksek oranı 2 ocuk oluřturmaktadır.

Aylık gelir durumunda ise; en yűksek oranı aylık geliri 670 TL'den az olan hanehalkı oluřturmaktadır. En dűřük oranı ise aylık geliri 4551 TL ve űzeri olan hanehalkı oluřturmaktadır.

Korelasyon analizi sonucunda;

Aylık gelir ile ilgili değişkenler arasında (okuyan ocuk sayısı değişkeni hariç) anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Aylık gelir ile annenin ve babanın eęitim durumu deęiřkenleri arasında gűlű ve pozitif yűnlű bir iliřki olduęu analizden çıkarılabilecek en anlamlı sonuçtur.

Ki-kare analizi sonucunda;

Aylık gelir ile ilgili değişkenler arasında (okuyan ocuk sayısı değişkeni hariç) bağımlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Çapraz tablo analizi sonucunda;

Düşük gelirlilerin yarıdan daha azında, yüksek gelirlilerin ise yarıdan çok fazlasında bilgisayar, internet ve kalorifer bulunmaktadır.

Düşük gelirlilerin ve yüksek gelirlilerin yarıdan daha fazlası kendilerine ait evde yaşamakta; yarıdan fazlasının ise evi merkezde bulunmaktadır sonuçlarına ulaşılmıştır.

Regresyon analizi sonucunda;

Gelir dağılımının belirlenmesinde, eğitimin birinci derecede etkili olduğu tespit edilmiştir. Annenin eğitim durumundaki bir birimlik değişiminin, babanın eğitim durumuna göre; gelirden daha fazla bir değişime neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Annenin eğitim durumunun gelirin belirlenmesinde daha etken bir yapıya sahip olduğu bu sonuçtan çıkarılabilmektedir.

Yapılan hesaplama sonucunda ise Afyonkarahisar ili Gini katsayısı 0,33 olarak hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda, en fakir % 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay %8, en zengin % 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay ise % 47 olarak bulunmuştur.

Diğer değişkenlere ait Gini katsayıları da hesaplanmış ve düşük gelirlilerin daha adil bir dağılıma sahip olduğu tespit edilmiştir.

Afyonkarahisar il merkezinde, hanelerin çoğunluğunun asgari geçim düzeyine sahip olduğu, ebeveyn eğitim durumunun ilkököl mezunu grubunda yoğunlaştığı, teknolojik araç kullanım oranının ise yarıdan az olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Gini katsayısının ülke değerlerinden düşük olduğu, ancak yine de belli bir eşitsizliğin mevcut olduğu çıkarılan sonuçlar arasındadır.

Çeşitli kurumlar tarafından yapılan araştırma sonuçlarına bağlı kalınarak, Afyonkarahisar ilinde gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılabilmesi konusunda sunulabilecek temel öneriler şu şekilde sıralanmaktadır:

Öncelikle il genelinde toplam üretim arttırılmalı ve elde edilen gelir eşit bir şekilde paylaşılmalıdır. Bunun için devlet tarafından destek sağlanmalıdır. Ayrıca eşit bir paylaşım için kayıtdışı ekonomi ile mücadele edilmelidir.

Tarım kolunda çalışanların oranı düşürülmelidir. Bu oran daha çok sanayi koluna yönlendirilmelidir.

Beşeri faktör olarak bilinen eğitim, sağlık vb. alanlara daha çok yatırım yapılmalıdır. Böylece il genelinde sosyal refah artışı sağlanmalıdır.

Altyapı çalışmalarına önem verilerek; üretim artışı sağlayabilecek, uzun vadeli projeler uygulanmalıdır.

Belirli aralıklarla gelir dağılımı eşitsizliği ölçülmelidir. Böylece eşitsizlikte meydana gelen değişimler izlenmeli ve bu sonuçlara göre yeni politikalar üretilmelidir.

Temel olarak bu öneriler gerçekleştirildikten sonra biraz ayrıntıya inilerek gelir grupları arasındaki farkın azaltılması sağlanmalıdır. Gelir grupları arasındaki farkın azaltılmasında en etkili olan faktör ise eğitimidir. Gelir eşitleyici özelliği olan eğitim faktörü, hem ülke kalkınmasının gerçekleştirilmesinde hem de alt gelir gruplarının üst gelir grubuna yükseltilmesinde dengeleyici bir rol üstlenir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılmasında eğitime daha çok önem verilmeli, böylece yetenekli ve bilinçli bireylerin yetişmesi sağlanmalıdır.

## KAYNAKÇA

- Akalın, G., (1981), Kamu Ekonomisi, Ankara
- Akgül, A. ve Çevik, O., (2003), İstatistiksel Analiz Teknikleri “SPSS’te İşletme Yönetimi Uygulamaları, Ankara
- Aktan, C. C., (2002a), Kavramlar Sözlüğü, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara
- Aktan, C. C., (2002b), Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir Dağılımında Adaletsizlik Ve Yoksulluk Sorunu: Kamu Ekonomisinin Rolü Ve Kamu Politikası Araçları, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y., (2002), Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik Ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara
- Baran, T., (2006), Kamu Hizmetlerinin Optimum Üretim Düzeyi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
- Başoğlu, U., Ölmezoğulları, N. ve Parasız, İ., (1999), Gelir Bölüşümü Teori Ve Politika, Bursa: Ekin Kitabevi
- Bayramiç, M. H., (2006), Türkiye’de Gelir Dağılımı Sorunu Ve Çözümleri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Berberoğlu, N., (1992), Genel Ekonomi 2, Eskişehir
- Bolayır, S., (2007), Türkiye’de Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk ( Sivas İli Örneği ), Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas

Bozdağ N. ve Bozdağ E.G., Ülkeler Arası Kişi Başına Gelir Karşılaştırmasında  
Bozdağ Nüfus Etkinliği Katsayısı Ve Endeksi -Yeni Bir Yaklaşım-

Buchan, I., (2002), Calculating The Gini Coefficient Of İnequality

Çalık, A., (2008), Türkiye’de Gelir Dağılımının Yapısal Değişimi, Yüksek Lisans  
Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa

Çelebi, K., Kamu Ekonomisi Analizi: Kamu Ekonomisinin Büyüklüğü Sorunu,  
Manisa: Emek Matbaası

Çelik, A., (2004), AB Ülkeleri Ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-  
Yeniden Dağılım, Çalışma Ve Toplum Dergisi, 53-91

Dağdemir, Ö., (1998), Ekonomik Kalkınma Sürecinde Gelir Eşitsizliği Sorunu Ve  
Makroekonomik Göstergeler, Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi,  
9 (30), 41-58

Danışoğlu, A. Ç., Küreselleşmenin Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk Üzerindeki  
Etkileri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, 35-59

Değer, K., Ticari Liberalizasyon Ve Gelir Dağılımı: Gelişmekte Olan Ülkeler  
Üzerine Bir Analiz, Atatürk Üniversitesi S.B.F. Dergisi, 61(2), 63-87

Demirci, R., Arıkan, R. ve Erdoğan, İ.B., (1998), Genel Ekonomi, Ankara: Gazi  
Kitabevi

Devlet İstatistik Enstitüsü, (1997), Araştırma Sempozyumu ’97 Bildirileri

Devlet Planlama Teşkilatı, (1987), Gelir Dağılımı ve Türkiye’de Yapılan Gelir  
Dağılımı Çalışmaları 1959-1986, DPT Yayınları DPT: 2076 - SPB: 401

Devlet Planlama Teşkilatı, (1994), Gelir Dağılımı ve Politikaları Özel İhtisas  
Komisyonu Raporu, DPT Yayınları DPT: 2370-ÖİK: 436

Devlet Planlama Teşkilatı, (1996), Afyon İli Raporu, DPT Yayınları DPT: 2465

- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımını İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları DPT: 2599-ÖİK: 610, Ankara
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2003), İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Yayınları DPT: 2671
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2007), Dokuzuncu Kalkınma Planı, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları DPT: 2742 - ÖİK: 691, Ankara
- Dinler, Z., (2000), İktisada Giriş, Bursa: Ekin Kitabevi
- Dişbudak, C. ve Süslü, B., (2007), Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımını Belirleyen Makroekonomik Faktörler, Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 18 (65), 1-23
- Doğan, C., (2007), Ekonomik Ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005 Türkiye, Ankara
- Doğanoğlu, F. ve Gülcü, A., Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2 (1), 47-65
- Dumlu, U. ve Aydın, Ö., (2008), Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini, Ege Akademik Bakış Dergisi, 8 (1), 375-395
- Erdoğan, S., (2002), 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Gelir Dağılımı, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Esen, O., (1997), Küreselleşme, Gelir Dağılımı Ve Gelişmekte Olan Ülkeler, Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 8 (26), 21-32
- Güven, A., (2007), Türkiye'de İller Arası Gelir Eşitsizliğinde Teşvik Politikasının Rolü: Bir Ayırıştırma Analizi, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, (14), 20-38



- Halaç, U. ve Kuştepe, Y., (2004), Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi Ve İyileştirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (4), 143-160
- Halaç, U. ve Kuştepe, Y., (2008), Türkiye’de Bölgesel Gelirin Yakınsaması: Gelir Dağılımı Açısından Bir Değerlendirme, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1-13
- Hepaktan, C. E. ve Alkaya, A., (2001), Türkiye’de Gelir Dağılımının Bölgesel Yönden İncelenmesi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 8 (2), 39-54
- Işık, N., (2006), Sektörel Gelir Dağılımının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, 11, 119-127
- Karaca, O., (2004), Türkiye’de Bölgeler Arası Gelir Farklılıkları: Yakınsama Var mı?, Ekonomist Dergisi, 1-16
- Karakayalı, H., (1995), Makro Ekonomi, İzmir
- Karaman, B. ve Özçalık, M., (2007), Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 14 (1), 25-41
- Kirmanoglu, H., (2009), Kamu Ekonomisi Analizi, İstanbul
- Oğuş, A., Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve Gelir Dağılımı, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 1-22
- Öztürk, L., (2005), Bölgelerarası Gelir Eşitsizliği: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması’na (İBSS) Göre Eşitsizlik İndeksleri İle Bir Analiz, 1965-2001, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, (10), 95-110
- Palamut, M. E. ve Yüce, M., (2001), Türkiye’de 1980 – 2000 Döneminde Gerçekleşen Gelir Dağılımının İstenen Vergi İle Eğitim Ve Sağlık Harcamaları İlişkisi, 16. Türkiye Mali Sempozyumu

- Sağbaşı, İ. ve Odabaşı, H., (2004), Kamu Maliyesi Bilimine Musgrave Ve Buchanan'ın Katkıları, Vergi Dünyası Dergisi, 273, 116-124
- Sarı, R., Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58 (2), 178-189
- Tokatlıoğlu, İ. ve Atan, M., Türkiye'de Bölgelerarası Gelişmişlik Düzeyi Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli Mi?, Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 18 (65), 25-58
- Türkiye Genç İşadamları Derneği, (1997), 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: 28-Gelir Dağılımı, Simge Matbaacılık
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2008), Bölgesel Göstergeler, TR 33 Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Ankara
- Türk, İ., (1970), İktisadi Planlama Prensipleri, Emel Matbaası
- Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği, (2000), Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı Ve Yoksulluk Avrupa Birliği İle Karşılaştırma, İstanbul
- Ural, A. ve Kılıç, İ., (2005), Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi, Ankara: Detay Yayıncılık
- Uzunhasanoğlu, Z. D., (2006), Türkiye'de Uygulanan Ekonomik Ve Mali Politikaların Gelir Dağılımına Etkisi 1980-2005, Ankara
- Üçdoğruk, Ş., Özcan, K. M. Ve Özcan, Y. Z., Türkiye'de Gelişmişlik İndeksine Göre Seçilmiş İllerde Gelir Farklılıklarını Belirleyen Etmenler, Gazi Üniversitesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 29-57
- Yumuşak, İ. G. ve Bilen, M., (2000), Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi Ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 77-96

(25.07.2008) [http://www.die.gov.tr/nuts/d1\\_gelir.htm](http://www.die.gov.tr/nuts/d1_gelir.htm)

(01.04.2010) <http://www.tuik.gov.tr>

(01.04.2010) <http://www.tuik.gov.tr/yillik/yillik.pdf>

(01.04.2010) <http://www.wessa.net/co.wasp>

## EKLER

### EK-1: ANKET FORMU

#### 1. Çocuğun babasının eğitim seviyesi

- okur yazar  
 ilkokul mezunu  
 ortaokul mezunu  
 lise mezunu  
 üniversite mezunu

#### 2. Çocuğun annesinin eğitim seviyesi

- okur yazar  
 ilkokul mezunu  
 ortaokul mezunu  
 lise mezunu  
 üniversite mezunu

#### 3. Evinizde bilgisayar var mı?

- evet  hayır

#### 4. Evinizde internet var mı?

- evet  hayır

#### 5. Eviniz kaç odalı?

- 1 odalı  2 odalı  2 + 1 odalı  
 3 + 1 odalı  4 + 1 odalı  
 6 oda ve üzeri

#### 6. Evinizde kalorifer var mı?

- evet  hayır

#### 7. Şu anda okumakta olan kaç çocuğunuz var?

- 1  2  3  4 ve üzeri

#### 8. Evimiz

- kendimizin  kiradayız

#### 9. Evimiz şehrin

- merkezinde  merkeze yakın  merkeze uzak

#### 10. Ailenizin aylık geliri ne kadar?

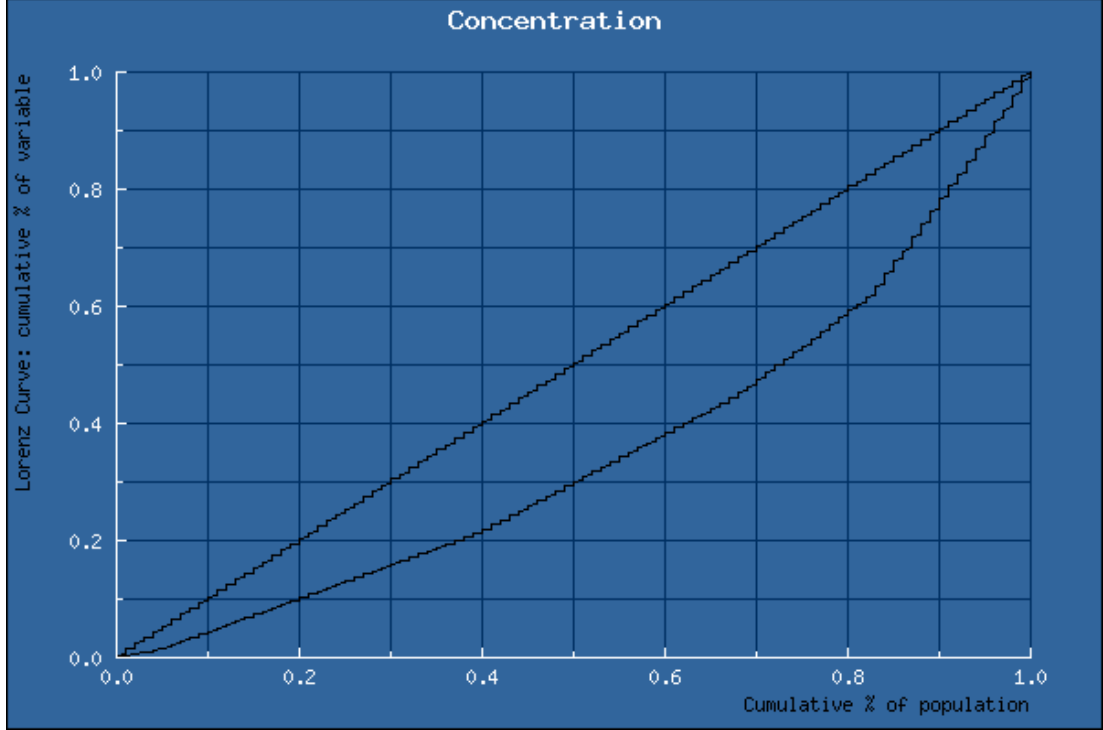
- Aylık gelirimiz 670 YTL'den az  
 Aylık gelirimiz 671 YTL - 1230 YTL arası  
 Aylık gelirimiz 1231 YTL - 1790 YTL arası  
 Aylık gelirimiz 1791 YTL - 2460 YTL arası  
 Aylık gelirimiz 2461 YTL - 4550 YTL arası  
 Aylık gelirimiz 4551 YTL ve üzeri

#### 11. Evinizde toplam kaç kişi yaşıyor?

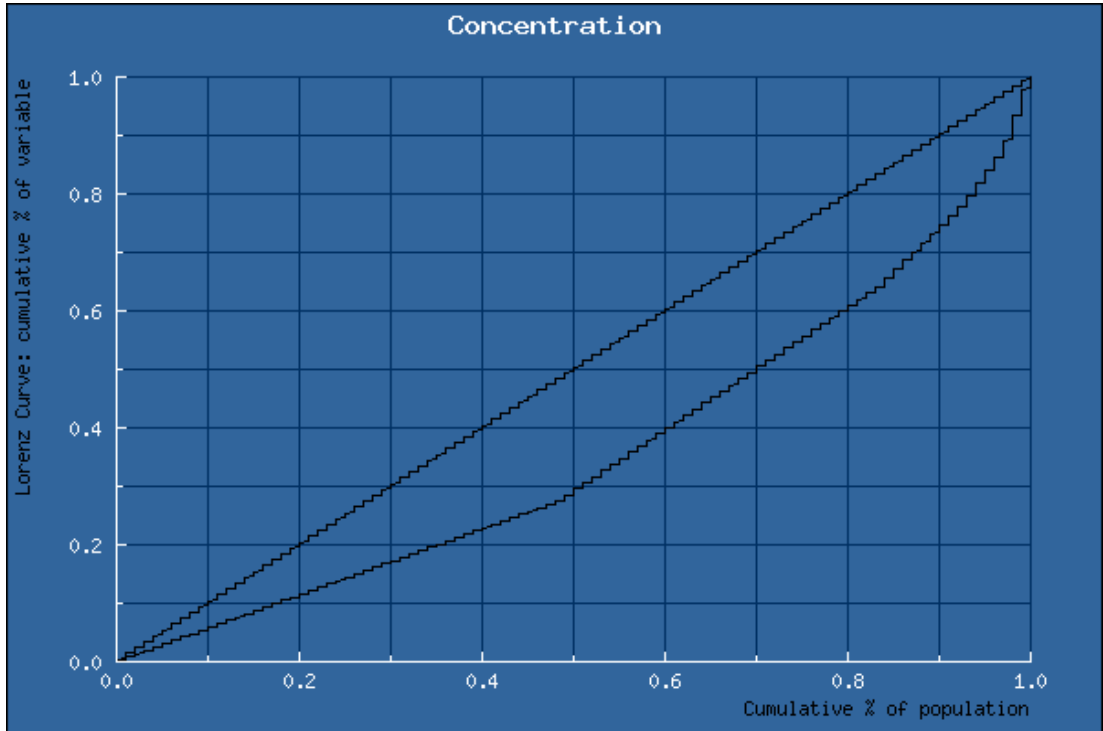
- 1  2  3  4  5  
 6 ve üzeri

## EK-2: LOREZN EĞRİLERİ

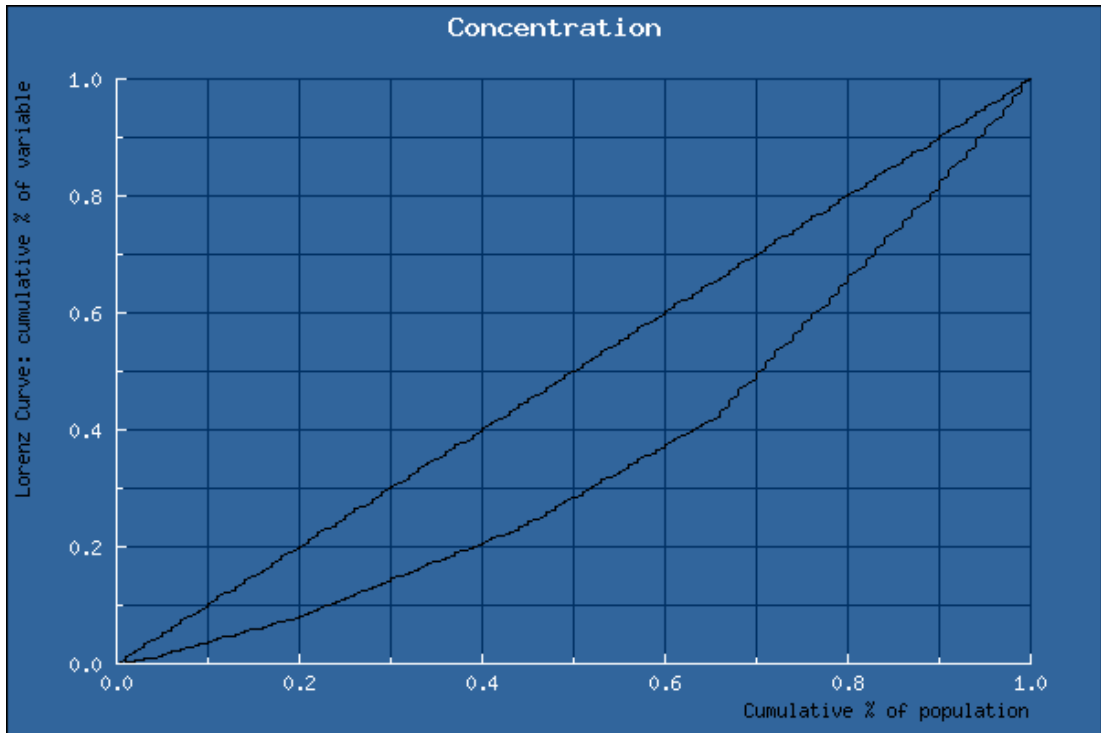
Üniversite Mezunu Olan Baba Lorenz Eğrisi (0,29) :



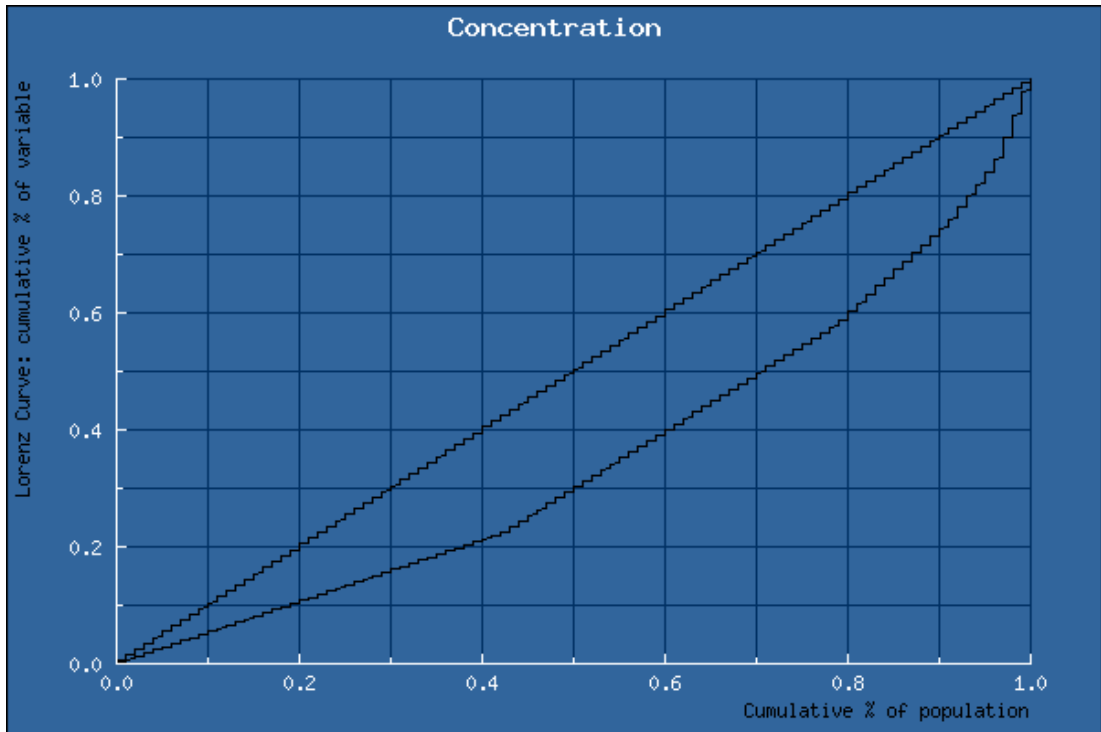
Üniversite Mezunu Olmayan Baba Lorenz Eğrisi (0,28) :



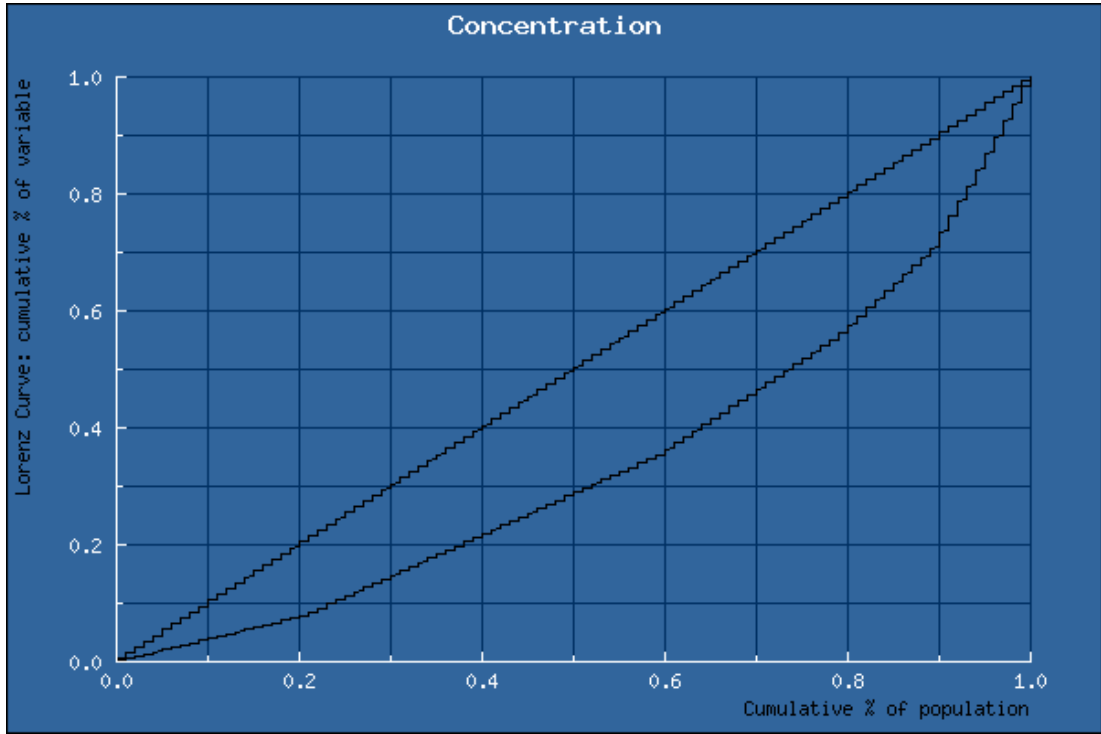
**Üniversite Mezunu Olan Anne Lorenz Eğrisi (0,28) :**



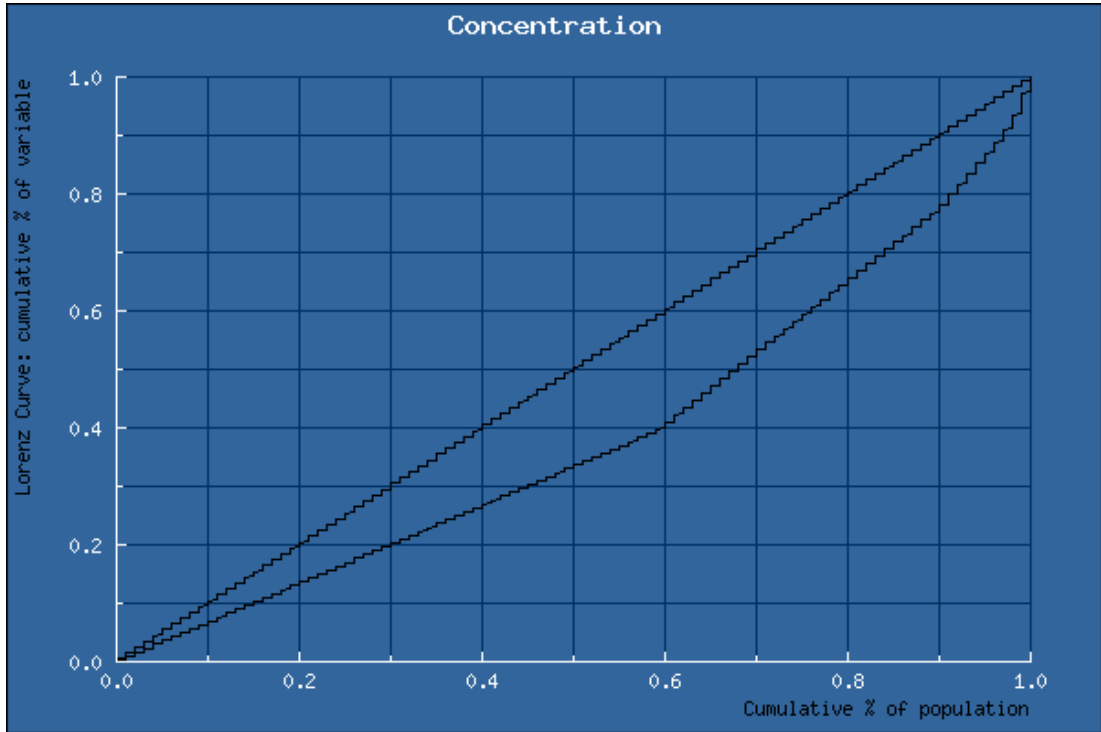
**Üniversite Mezunu Olmayan Anne Lorenz Eğrisi (0,29) :**



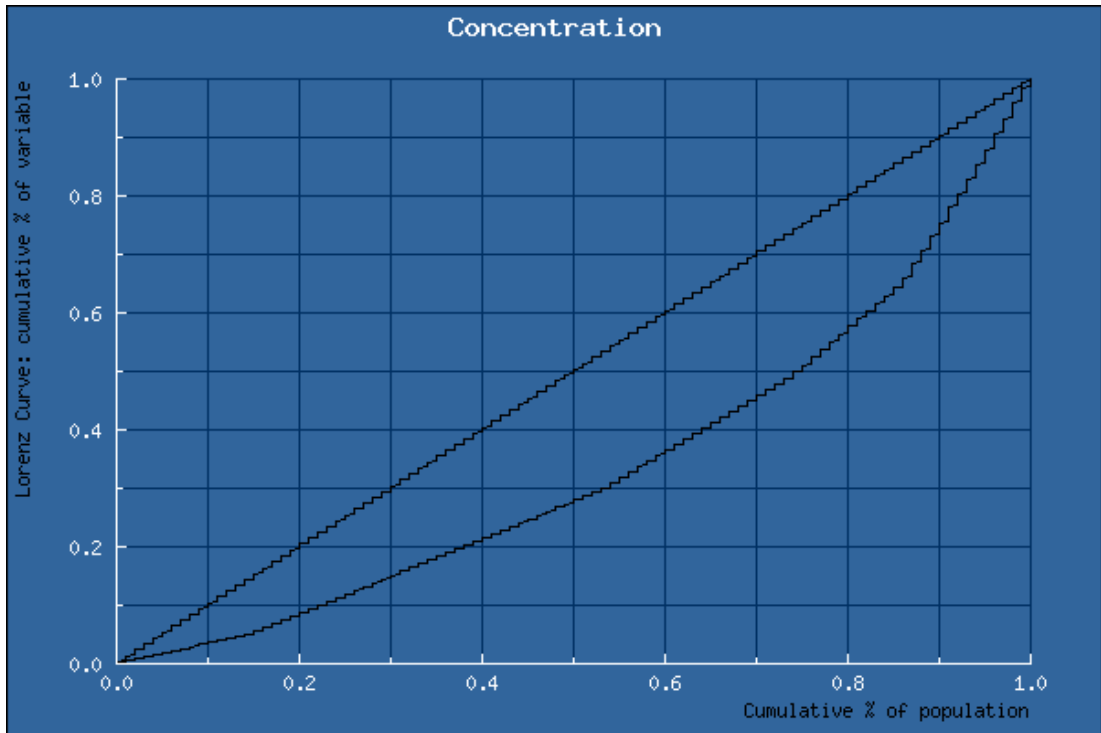
**Bilgisayarı Bulunanların Lorenz Eğrisi (0,32) :**



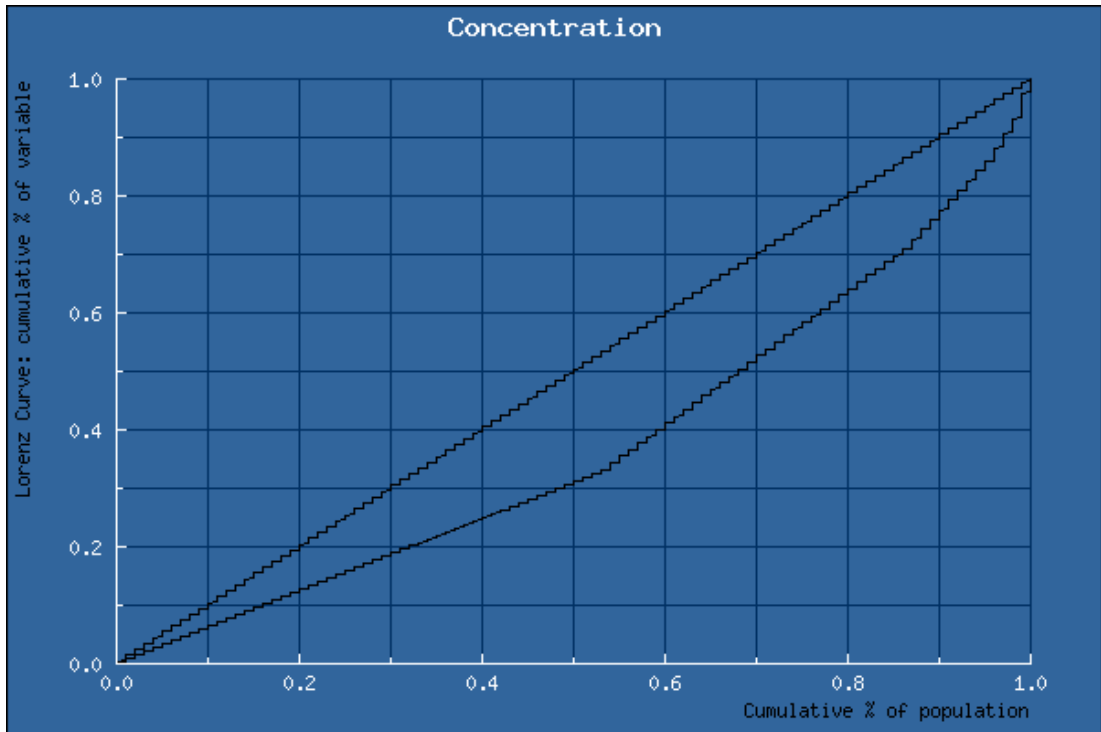
**Bilgisayarı Bulunmayanların Lorenz Eğrisi (0, 23):**



**İnterneti Bulunanların Lorenz Eğrisi (0,32) :**

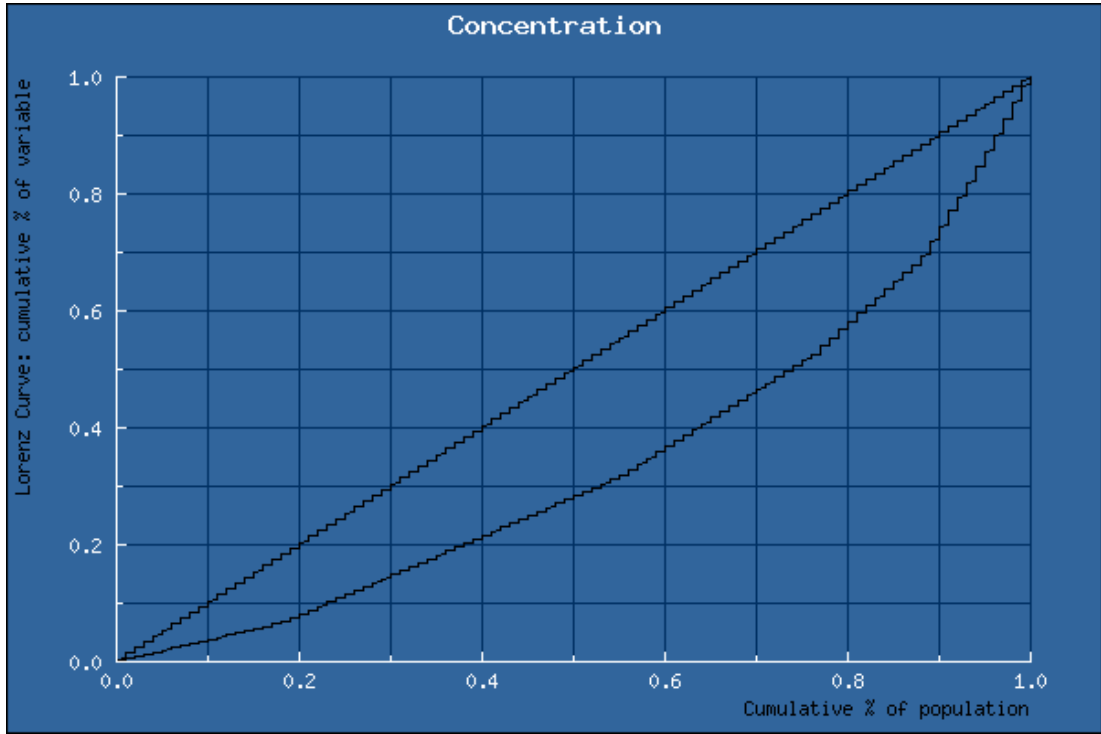


**İnterneti Bulunmayanların Lorenz Eğrisi (0,25) :**

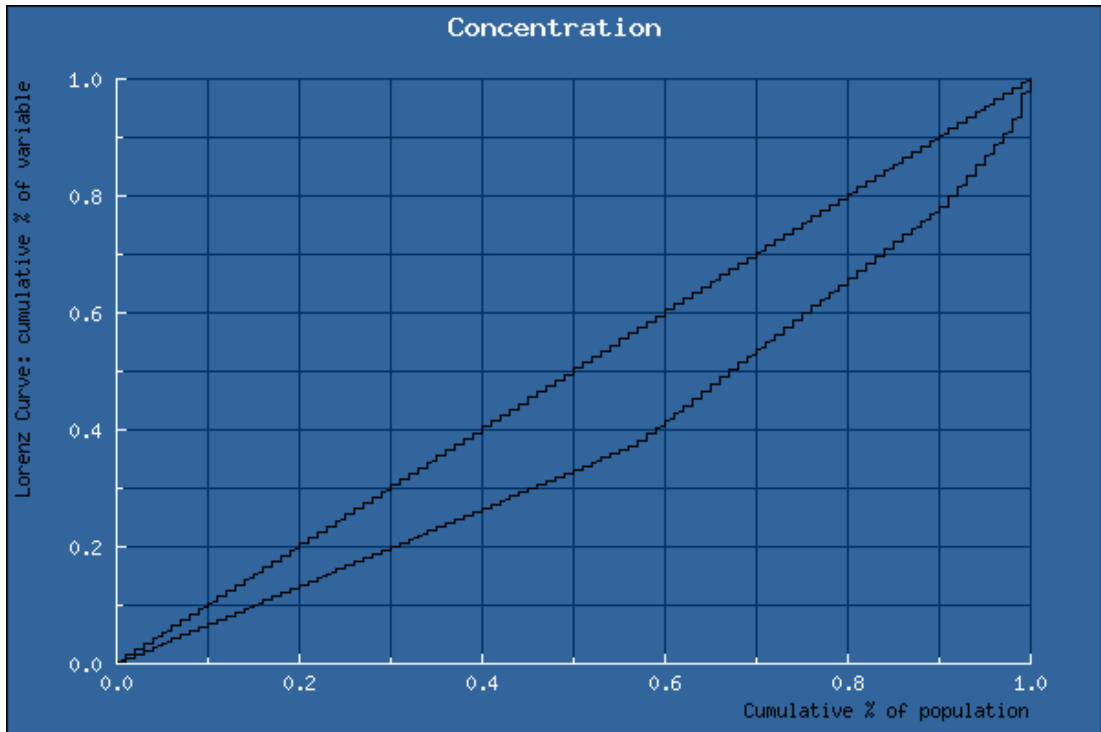




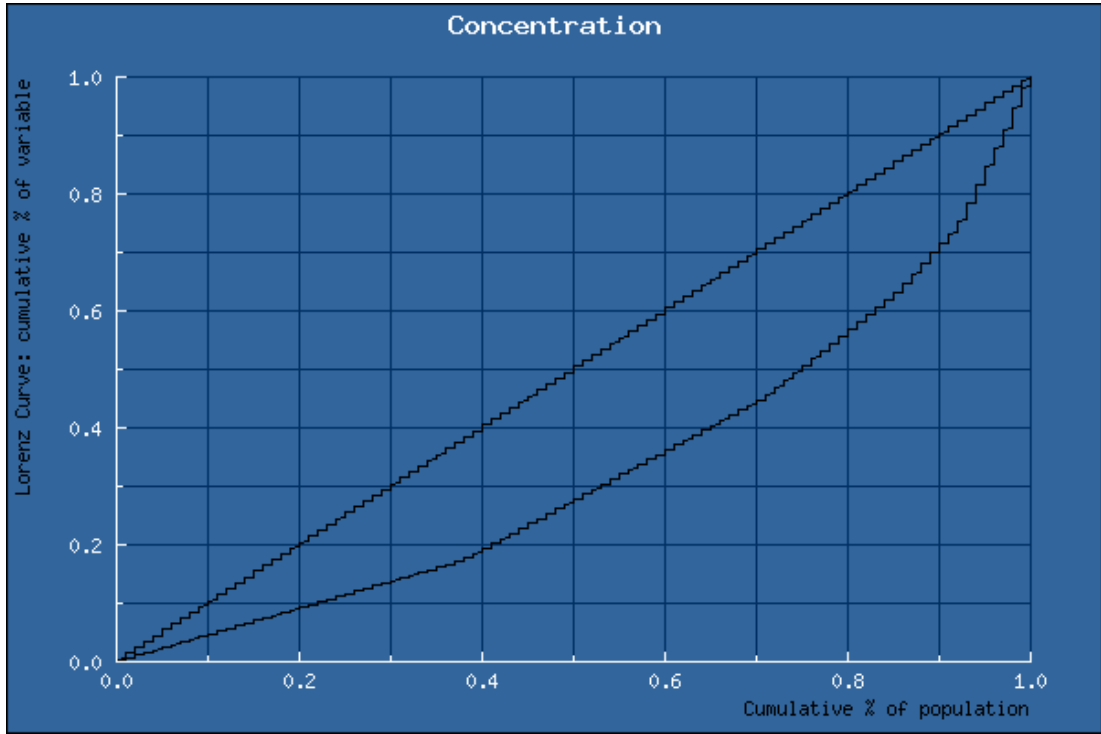
**Kaloriferi Bulunanların Lorenz Eğrisi (0,32) :**



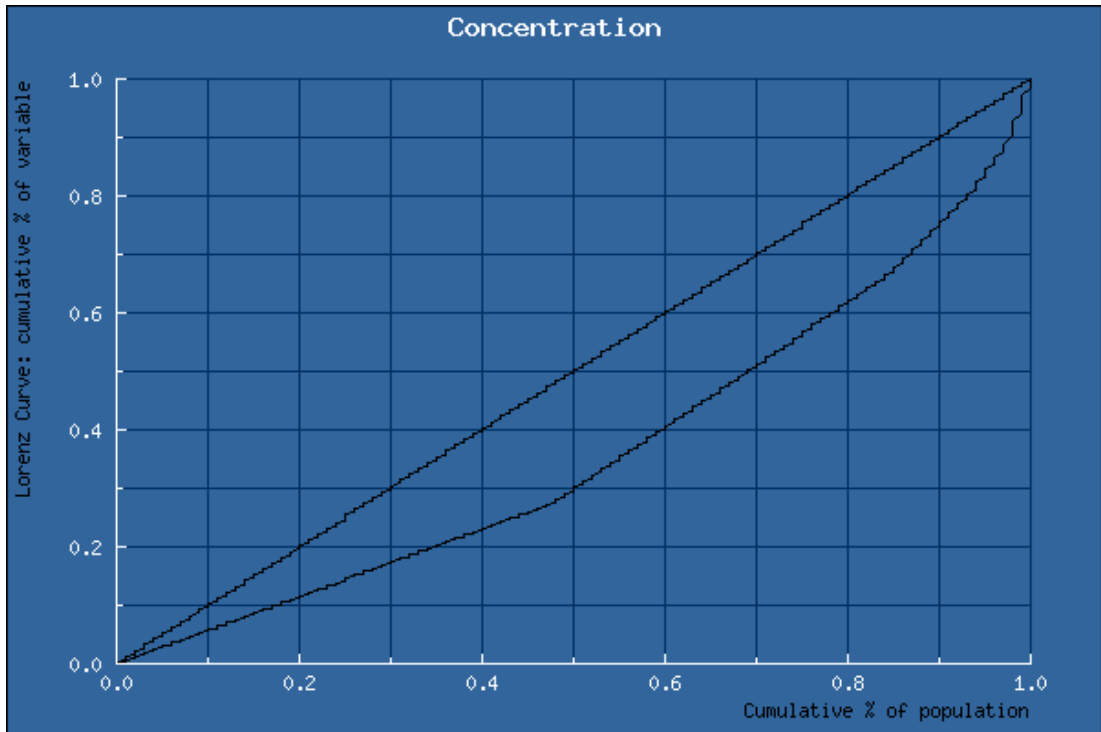
**Kaloriferi Bulunmayanların Lorenz Eğrisi (0,23) :**



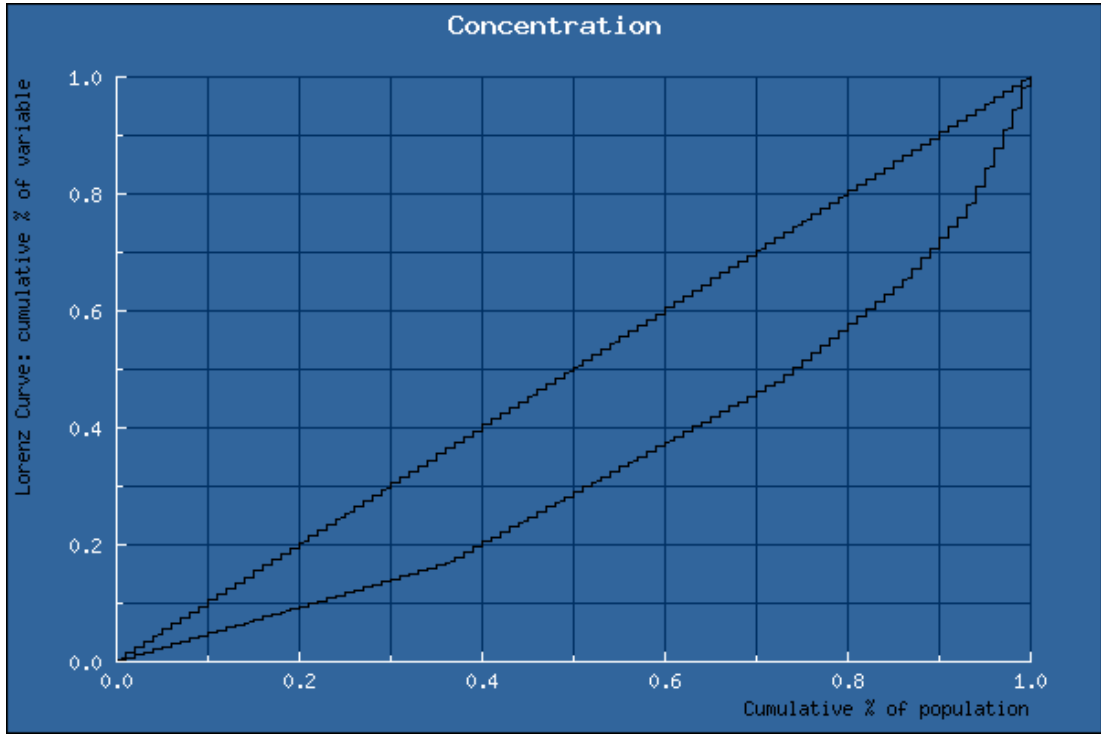
**Evi Merkezde Bulunanların Lorenz Eğrisi (0,34) :**



**Evi Merkezden Uzak Yerde Bulunanların Lorenz Eğrisi (0,27) :**



**Evi Kendisinin Olanların Lorenz Eğrisi (0,33) :**



**Evi Kira Olanların Lorenz Eğrisi (0,31) :**

